

România Literară

O evocare :
Oameni în linia întâi
(Paginile 14-15)

MULTIPLĂ ANIVERSARE

SINTEM încă sub impresia amplei cuvântări a tovarășului Nicolae Ceaușescu la marea Adunare populară consacrată zilei de 1 Mai, cind secretarul general al partidului ne-a făcut părtași ai acelei magistrale sinteze a triplei semnificații pe care anul acesta (în raport cu 1889, cu 1939 și 1944) a conferit-o aniversării zilei solidarității internaționale a muncitorilor de pretutindeni. Sărbătorirea întiului de Mai 1979 s-a constituit astfel în revelatorul a trei momente fundamentale din istoria noastră modernă : cel al prezenței noastre — acum 90 de ani — la Congresul de la Paris al Internaționalei a II-a condusă de Engels ; cel al marilor demonstrații de la 1 Mai 1939, desfășurate sub semnul unității, al Frontului Unic dintre comuniști și socialiști, care a evidențiat cu putere hotărârea eroice a noastre clase muncitoare de a se opune fascismului și politici de război, de a apăra interesele naționale supreme ale României ; cel al creării — acum 35 de ani — a Frontului Unic Muncitoresc care a avut un rol esențial în unirea tuturor forțelor politice progresiste, a tuturor elementelor patriotice din țara noastră împotriva diktaturii militarofasciste, pentru succesul decisiv al Insurecției naționale anti-fasciste și anti-imperialiste. E ceea ce a dus la eliberarea României și, implicit, la alăturarea ei imediată și eficientă în frontul Națiunilor Unite pînă la victoria finală din 9 Mai 1945.

9 Mai, adică ziua care, printr-o fericită coincidență, se identifică, în retrospectiva eroice a perioadei de unificare și constituire a României moderne, cu aceea a proclamării independenței naționale, în 1877.

În această retrăire a istoriei noastre sub soarele unui Mai multiplu aniversar, ziua de 8 mai 1921, cind a luat ființă Partidul Comunist Român, vibrează cu atît mai puternic în cugetul și simțirea întregului popor român. Căci Partidul Comunist, creat acum 58 de ani ca detașamentul de avangardă al clasei muncitoare din România, este acela care a marcat indicii cei mai înalți ai potențialului revoluționar al proletariatului nostru în contextul noii ere în care — după profundele răsturnări prin și după primul război mondial — intra omenirea. În procesul de radicalizare a conștiinței sociale a poporului român, Partidul Comunist devenea într-adevăr forța determinantă.

Punerea în afara legii, în aprilie 1921, a Partidului Comunist a făcut ca în anii îndelungatei sale ilegalități conștiința de clasă a membrilor săi să se forjeze în plus, potențialul de luptă revoluționară să se dezvolte necontenit, acțiunile revendicative ale muncitorimii să se intensifice și, totodată, în deceniul al patrulea, după instaurarea la putere a hitlerismului în Germania, P.C.R. să devină factorul hotărîtor în organizarea ofensivei antifasciste.

Puțem, așadar, afirma că istoricele evenimente aniversate în această primă decadă a lunii Mai au avut ca principal revelator și denominator comun acel organism pe care poporul român, prin clasa lui muncitoare, l-a făurit în ziua de 8 mai 1921. Dealungul celor aproape șase decenii, viața de luptă eroică și de faptă revoluționară a Partidului Comunist Român se identifică cu strădania întru împlinirea năzuințelor celor mai profunde de libertate și progres ale poporului român, de participant activ, totodată, la noua istorie a oamenilor muncii de pretutindeni.

Partidul Comunist a fost creierul și inima complexei organizări a insurecției armate care a izbutit actul eliberator de la 23 August 1944, premisă hotărîtoare a făuririi noului nostru destin. Partidul Comunist a devenit arhitectul construcției noi orinduirii, care a determinat transformarea radicală a României în structura ei economică, socială, culturală. Congresele IX, X și XI ale Partidului Comunist concretizează tot atîtea trepte de avîntată propășire internă și, totodată, de afirmare majoră a României pe plan internațional. Nu numai că partidul și statul, poporul, țara noastră se bucură de un interes și un prestigiu multiplu validate pe toate meridianele, dar cuvîntul, acțiunile, tratatele, acordurile, participarea în organisme internaționale, în frunte cu O.N.U., ale României s-au constituit într-o concepție și o practică bine definite, purtînd pecetea voinței de pace și cooperare a poporului român, a prezenței sale active și eficiente în soluționarea celor mai importante probleme ale contemporaneității.

Așadar, conștiința de sine a poporului român, atît de profund integrată astăzi în devenirea propriei istorii, ca și reverberația acestei conștiințe de elevat umanism revoluționar la indicii receptori ai tuturor popoarelor dornice de a făuri o lume a păcii și securității, a cooperării și solidarității în respectul independenței și în năzuința comună de progres — această nouă dimensiune a destinului românesc este opera integrală a concepției și practicii Partidului Comunist Român așa cum este ea — atît de pregnant — intruchipată de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

De aici stîmă, dragostea, mîndria tuturor fiilor patriei pentru bărbatul iluminat de geniul revoluției a-tot-creatoare — revoluție pe al cărei drum, de eroică luptă întru împlinirea visului de aur al omenirii pe pămîntul românesc, Nicolae Ceaușescu poartă însemnele glorioase ale unei dăruiri de peste patru decenii și jumătate. În aura aniversării zilei de 8 mai 1921, ca o verigă simbolică între 9 Mai al Independenței naționale și cel al Victoriei asupra fascismului, aceste glorioase însemne își proiectează strălucirea pe chipul țării — flăcări de Mai a Viitorului.

FLORI ROȘII DE MAI — compoziție de V. Dobrian

Partid al Primăverii

Venea vechi nor, — cum norii negri vin —
și n-aveam flori de vis, de rosmarin
și mă durea tot cerul greu și crud
și nu știam ce oameni să aud.

Venea din grote surde un lătrat
venea din țoale verzi și din pătrat
și ura se-ntindea peste pămînt
Și-am strîns în Noi drapelele de cînt.

Partid de Mai, de Pace și de Vis
din flori-rubin, din timpul neucis
sintem ai Primăverii luptători
și-ți dăm culori, frumoasele culori.

Ion Bănuță

Nu pot să spun...

Nu pot să spun deplin cum te iubesc
Ești patria și singurul meu rost,
Ești pe pămînt destinu-mi omenesc
Și tot ce pentru mine e, va fi și-a fost.

Dar spre folos a-ți fi sint prea bătrîn
Sint alții care vin impetuos,
Eu nu-s decît un comunist român
Ce pin-la moarte-ți este credincios.

Și dacă mi-ar fi dat după mormînt
Din morți cind ai nevoie să apar,
Același eu, din pacea din pămînt
În focul luptei tale-am să răsar.

Mihai Beniuc

România literară

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Cămpăneanu.

DIN 7 ÎN 7 ZILE

Cea de-a V-a Conferință a Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare

ÎN ZIUA de 7 mai au început la Manila, capitala Republicii Filipine, lucrările celei de a V-a Conferințe a Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.). Participă aproape 7000 de delegați, din 159 de state ale lumii. Delegația română e condusă de către tovarășul Cornel Burtică, vice-prim ministru al guvernului, ministrul comerțului exterior și cooperării economice internaționale. Pe ordinea de zi a Conferinței au fost înscrise quasi-totalitatea problemelor majore ale cooperării economice, a căror soluționare va facilita și va accelera procesul de înfăptuire a unei noi ordini economice internaționale, bazată pe realități interstatale mai echitabile și mai juste, care să ducă la lichidarea decalajelor dintre țările în curs de dezvoltare și țările avansate, să impulsioneze dezvoltarea națiunilor rămase în urmă, să promoveze progresul economic și social al tuturor popoarelor.

Salutind pe participanți, președintele Republicii Filipine, Ferdinand Marcos, și-a exprimat speranța că sesiunea va determina, prin măsurile ce le va lua, restructurarea sistemului economic actual, caracterizat de inechitate, criză și instabilitate. După ședința inaugurală și rezolvarea chestiunilor de procedură, organizare și desfășurare ale vastei reuniuni, în continuare a luat cuvântul secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim, care a subliniat imperativul ca U.N.C.T.A.D.-V să găsească un răspuns la marile probleme create prin disparitățile economice care separă astăzi țările lumii.

TOT ÎN PRIMA ZI a lucrărilor a fost prezentat Mesajul președintelui Republicii Socialiste România. Se știe că tovarășul Nicolae Ceaușescu este unul din principalii inițiatori și promotori ai acțiunii pentru lichidarea subdezvoltării și făurirea unei noi ordini economice și politice internaționale, a unor relații noi, întemeiate pe deplină egalitate și echitate între state. Căci — așa cum afirmă Mesajul — constituie o gravă anomalie a realității social-politice contemporane faptul că în perioada celei mai ample revoluții tehnico-științifice, a cuceririlor științei și civilizației, ale cunoașterii umane, o mare parte a omenirii trăiește încă în condiții de subdezvoltare, de sărăcie și foamete, că lumea continuă să fie împărțită în țări sărace și țări bogate, ca rezultat al vechii politici imperialiste și colonialiste de exploatare și asuprire. Perpetuarea marilor decalaje economice și sociale dintre țările în curs de dezvoltare și țările avansate constituie, de asemenea, unul din factorii permanenți ai încordării relațiilor interstatale, al instabilității economiei mondiale, al accentuării fenomenelor de criză — economică, energetică, monetară — care au consecințe profund negative asupra evoluției tuturor statelor, a ansamblului vieții internaționale. Iată de ce lichidarea subdezvoltării apare ca un imperativ de prim ordin al zilelor noastre, ca o necesitate stringentă a dreptății și echității internaționale, a însăși cauzei progresului și civilizației pe planeta noastră.

PREȘEDINTELE ROMÂNIEI consideră de cea mai mare importanță ca actuala sesiune U.N.C.T.A.D. să elaboreze un ansamblu de măsuri concrete, practice, în vederea soluționării problemelor arzătoare ale vieții economice internaționale și accelerării dezvoltării economico-sociale a țărilor rămase în urmă. Ca atare, Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu vine cu un număr de 10 propuneri asupra cărora să se insiste în mod deosebit, propuneri în frunte cu elaborarea unui program de lungă durată până în anul 2000, cu o primă etapă până în 1990, care să prevadă măsuri de dezvoltare mai intensă a economiei statelor în curs de dezvoltare. Acest program de anvergură implică, structural, unul de măsuri pentru dezvoltarea învățământului, a pregătirii cadrelor naționale pentru toate domeniile de activități. De asemenea: crearea unor organisme de studii și cercetare, pe zone geografice, care să analizeze sarcinile și obiectivele economice și sociale specifice țărilor în curs de dezvoltare și să prezinte soluții concrete pentru rezolvarea lor; constituirea cit mai grabnică a Fondului comun de dezvoltare convenit, prin participarea țărilor industrializate, precum și prin economiile realizate pe baza reducerii cheltuielilor militare; trecerea fermă și urgentă la stabilirea unor raporturi juste între prețurile materiilor și ale produselor industrializate; deschiderea accesului larg pentru țările în curs de dezvoltare la tehnologiile moderne; reglementarea justă a condițiilor în care își desfășoară activitatea în țările slab dezvoltate companiile străine; întărirea unității și solidarității țărilor în curs de dezvoltare, intensificarea colaborării și cooperării între ele; un rol mult mai activ al O.N.U. spre edificarea unei noi ordini economice internaționale.

COROLAR, Mesajul președintelui României exprimă opinia ca, pe baza propunerilor prezentate de statele participante, Conferința U.N.C.T.A.D. să treacă de îndată la elaborarea unui program unitar de acțiune. „Este timpul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca U.N.C.T.A.D. să depășească stadiul discuțiilor generale a acestor probleme vitale pentru omenire și să adopte măsuri practice, concrete pentru soluționarea lor”. Căci „este clar că actuala stare de lucruri nu mai poate continua, că se impune să se facă totul, de către toate statele, pentru soluționarea grabnică a acestor grave probleme ale umanității”.

EVIDENT, în cele de mai sus, n-am făcut decât să redăm foarte schematic conținutul Mesajului președintelui României la această conferință internațională de asemenea proporții și cu asemenea obiective, de importanță crucială pentru viitorul tuturor popoarelor. Propunerile făcute sint ample, științifice argumentate, implicând constatări și sugestii cu un vast potențial de concretizare. De aici și puternicul ecou în rândurile participanților, ca și, prin intermediul mijloacelor de informare (sint la Manila peste 1500 de ziariști, de pe toate continentele), în cele ale opiniei publice mondiale, al acestui document de o valoare intru totul excepțională în rezolvarea uneia dintre problemele-cheie ale contemporaneității.

Cronica

Lucrările Biroului și ale Consiliului Uniunii Scriitorilor

■ LUNI, 7 mai 1979, la București, a avut loc ședința de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor, cu următoarea ordine de zi: — Analiza activității comitetelor Fondului Literar și Fondului de 2—3%, pe baza informărilor făcute de președinții comitetelor respective; Desemnarea noulor componente ale celor două comitete; Aprobarea planului de plecări în străinătate, în cadrul înțelegerilor de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România și uniunile de scriitori din țări socialiste; Diverse.

■ MARTI, 8 mai 1979, la București a avut loc plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor, dedicată, în principal, sarcinilor revistelor editate de Uniunea Scriitorilor de a organiza dezbateri pe marginea problemelor esențiale ale creației literare, în vederea stimulării și dezvoltării teoriei literare.

La plenara Consiliului au participat, ca invitați, redactorii șefi ai revistelor editate de Uniunea Scriitorilor, care nu sint membri ai Consiliului Uniunii.

În luările la cuvânt, la plenară, au fost relevate aspecte semnificative ale raportului dintre național și universal în literatură.

În cadrul ambelor ședințe, pe marginea problemelor cuprinse în ordinea de zi,

au luat cuvânt următorii scriitori: Ioan Alexandru, Paul Anghel, Eugen Barbu, Teodor Balș (președintele Comisiei de cenzori), Ion Dodu Bălan, George Bălăță, Mihai Beniuc, Ana Blandiana, Geo Bogza, Constantin Chiriță, Șerban Cioculescu, Aurel Covaci, Ov. S. Crohmăniceanu, Dan Deșliu, Gabriel Dimisianu, Mircea Dinescu, Domokos Geza, Nicolae Dragoș (redactor șef al revistei „Lucașfărul”), Anghel Dumbrăveanu, Geo Dumitrescu, Dan Dușescu, Laurențiu Fulga, Romulus Guga, Dan Hăulică, Ion Hobana, Mircea Radu Iacoban, Traian Iancu, Ion Ianoși, George Ivașcu (director al revistei „România literară”), Eugen Jebeleanu, Lctay Lajos, Nicolae Manolescu, Ileana Mălăncioiu, Ioanichie Olteanu, Radu Petrescu, Gheorghe Pituș, Sânziana Pop, Dumitru Radu Popescu, Marin Preda, Catinca Ralea, Eugen Simion, Franz Storch, Szasz Janos, Virgil Teodorescu, Mircea Tomuș, Radu Tudoran, Constantin Toiu, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct al revistei „Lucașfărul”), Mihai Ursachi.

Lucrările ambelor ședințe au fost conduse de George Macoveanu, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

Plenara a adoptat o telegramă adresată tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Intrunită în ziua în care se împlinesc 58 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor din R. S. România vă roagă să primiți expresia înflăcărată a devotamentului scriitorilor din România, români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități, adeziunea lor la politica și ideologia partidului nostru, în fruntea căruia, de mulți ani, aduceți o inestimabilă contribuție la impulsivitatea procesului de transformare revoluționară a României Socialiste.

Prin munca și lupta poporului român și a naționalităților conlocuitoare, sub conducerea dumneavoastră înțeleaptă patria noastră a dobândit o civilizație materială și spirituală superioară, în cadrul căreia creației literare îi revine un rol de seamă.

Partidul Comunist Român, port-drapelul celor mai nobile aspirații politice, sociale, economice și culturale ale poporului român, încă din anii grei ai ilegalității și ai marilor bătălii de clasă, și-a demonstrat uriașa sa capacitate de a făuri o lume nouă pe pământul românesc, fiind mereu la înălțimea marilor orizonturi ale gândirii și acțiunii.

Astăzi, opera de dezvoltare și de modernizare a forțelor de producție se desfășoară ținând seama de cerințele și izbinzile revoluției tehnico-științifice contemporane. Un puternic avânt caracterizează și cultura umanistă, creația literară pusă în slujba construirii socialismului în România, a formării și perfecționării conștiinței omului nou. Urmind înaltul dumneavoastră îndemn, vom face totul pentru a ilustra și mai pregnant marile momente din istoria patriei, a partidului, a eroicului nostru popor.

În această zi aniversară a partidului, vă aducem dumneavoastră, iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, un sincer și înflăcărat omagiu, asigurându-vă că slujitorii condeiului din România Socialistă nu vor uita niciodată că i-ați investit cu înaltul titlu de ajutoare de nădejde ale partidului.

CONSILIUL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Cenacluri literare

● Cenaclul scriitorilor din Constanța de pe lângă Asociația scriitorilor din București, cu sprijinul Consiliului județean al U.T.C. și Bibliotecii județene, a organizat, la Clubul I.A.S. Nazarcu, o șezătoare literară sub genericul „Floare de mai”. Au participat următorii membri ai Cenaclului scriitorilor din Constanța: Aurel Dumitrescu, Ovidiu Dunăreanu, Nicolae Fătu, Șerban Gheorghiu, Sanda Ghinea, Constantin Novac, Marin Porumbescu și Carmen Tudora.

● La întâlnirile din 23 aprilie și 7 mai ale „Cenaclului de luni” au citit poezie Alexandru Șerban, Ioana Crăciun, Titu Șerban, Nicolae Sirlus, Marin Lupșanu și Magdalena Ghica. Au participat la discuții Mariana Marin, Traian T. Coșovel, Florin Iaru, Marian Siman, Irina Gorun, Mircea Cărtărescu, Doru Mares, Radu Călin Cristea, Călin Vlașie, Radu Comănescu, Ion Stratan, Valeriu Perlanu, Marius Stănilă, George Ioniță și Nicolae Manolescu. Următoarea întâlnire va avea loc luni, 14 mai, ora 20.

● La Muzeul memorial „George Bacovia” din Capitală a avut loc o seară literară sub genericul

„Copiii lumii”, dedicată „Anului Internațional al copilului”. A luat cuvântul Viniciu Gafița. A urmat un moment poetic la care au participat Agatha Bacovia și membrii cenaclului literar de pe lângă Muzeul memorial — Aurel Cimpeanu, Constanța Bărdicel, Gheorghe Giurgiu, Gabriel Bacovia, Elena Guțu, Octav Bilcescu, Rodica Cantilli, Marian Zamfir, Maria Zimniceanu.

● În cadrul recentei ședințe a Cenaclului „Cronica T” din Iași a avut loc o evocare a poetului Florin Mihai Petrescu. Au luat cuvântul Andi Andries, Ion Hurju, Ion Chiriac, Corneliu Sturzu, Nicolae Turtureanu, V. Vasiliache și Horia Ziliereu. Au citit poezii Silvia Cerbu și Nicolae Panaite.

● Cenaclul Asociației Scriitorilor din Timișoara și al revistei „Orizont” a dedicat două ședințe problemelor poeziei și traducerilor. Au citit versuri Monica Rohan (referent Rodica Bărbat) și traduceri de poezie — Șerban Foață, Manolita Filimonescu-Dragomir, George Drumur, Andrei Lillin, Marcel Pop-Cornis, Petru Sfetcu. Lucrările au fost conduse de Anghel Dumbrăveanu.

În spiritul colaborării

● Au plecat în R.S.F. Iugoslavia Geo Șerban și Ilarie Hinoveanu, în cadrul Înțelegerii de colaborare dintre Uniunile de scriitori din țara noastră și din Iugoslavia, — pentru a participa la Întilnirea scriitorilor de la Bled.

● Au sosit la București, la invitația Uniunii Scriitorilor din țara noastră, Danuta Bienkowska și Ludmila Marianska.

● În cadrul Înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din țara noastră și Uniunea Scriitorilor din R.P. Ungară a sosit la București Istvan Klumak.

Lansări de cărți

● La Librăria „Dacia” a avut loc lansarea monografiei Virgil Almășanu de Theodor Enescu, apărută la Editura Meridiane. Volumul a fost prezentat de criticul Dan Hăulică.

● La Librăria „Ramuri” din Craiova a avut loc lansarea cărții lui Stelian Cincă, consacrată dramaturgului și prozatorului Căton Theodorian, apărută în Editura Scrisul Românesc. Au luat cuvântul Emil Manu și Marcela Radu.

● Camil Petrescu — DOCUMENTE LITERARE. Cele două secțiuni „Din laboratorul de creație al scriitorului” (semnate separat de îngrijitorii ediției — Alexandru Bojin și Florica Ichim) cuprind, în ordinea sumarului, următoarele titluri stabilite de editori: Proza, Documente privind epoca pașoptistă, Dramaturgia, Pagini de jurnal, Fișe-reflexii, Camil Petrescu și teatrul, Modalitatea artistică a teatrului, Primele schițe teoretice pentru „Modalitatea estetică a teatrului” (1927), Directoratul la Teatrul Național (februarie-decembrie 1939), Note pentru „Seminariul de regie experimentală” (1945—1949). (Editura Minerva, 456 p., 23,50 lei, 2 470 ex.).

● Titus Popovici — STRĂINUL. Ediția a cincea, în „Biblioteca Eminescu”, reluând textul revizuit în 1972, al unuia dintre primele romane ce reflectă mutațiile de conștiință umană și structură socială prilejuite de actul istoric de la 23 August 1944. (Editura Eminescu, 568 p., 15,50 lei, 100 000 ex.).

● Valeriu Bucuroiu — CENTURILE DE SIGURANȚĂ. Din noul volum al poetului transcriem: „Pătrund în tainele nămolului și văd / Cum arși luminii se destramă / Peste ingusta lumii panoramă / Rămasă fără singe-n calapod. // Constat că înamicii s-au retras. / De pe colinele umite / Coboară-n haos cîrduri de termite / Ce se feresc la fiecare pas. // Ascundem universu-n paranteze / De teamă că un fir de praf / Dormind cu fața la cerșaf / N-avu elap să mediteze.” (Destin). (Editura „Cartea Românească”, 120 p., 11 lei, 1 290 ex.).

● Mihai Dușescu — ACEASTĂ IUBIRE. Reluăm din prezentarea făcută de Mircea Iorgulescu (pe coperta a IV-a) a acestui roman de debut al poetului și dramaturgului, publicat în colecția „Romanul de dragoste”: „Pictură de moravuri și portret al unui sentiment, o iubire recuperată cu ajutorul memoriei: cartea pare să se fi născut la răscrucea unor direcții epice divergente, de unde aspectul etajat, în planuri suprapuse, al narativului”. (Editura Eminescu, 216 p., 5 lei, 50 000 ex.).

● Tudor Cristea — ȚINTA VIE. Transcriem, din al doilea volum de versuri al autorului (debut: Astru natal, 1976), poezia Memire: „Eu car mereu lumină în niște cuvinte. / Pe o plajă bătută de vânt / Apăr cu palmele / Eștile imagini înfățișind / Oameni vnași de timp a-lergînd // eu sunt aici și aici trebuie să fiu, / înfruntînd surisul nisipului / din clepsidrele neclintite-ale munților; / înns de tăcere pe față ascult / cum apele sfărîmă lumina / pe o planetă îndepărtată / și singură...” (Editura Eminescu, 102 p., 7,25 lei, 600 ex.).

● Livia Ardelean-Moldovan — PASIENȚA-N „PAS DE TROIS”. Roman de factură „polițistă”, publicat în colecția „Scorpionul”. (Editura Dacia, 200 p., 7,75 lei, 50 000 ex.).

● * * * ANTOLOGIA POEZIEI AMERICANE. Cuprinzătoarea antologie, alcătuită de Ion Caraion, cuprinde secțiunile: Inceputurile; Perioada clasică; Renașterea de la 1913; Generația celui de-al doilea război mondial; Noii contemporani; Poezia negrilor. Tălmăcirile sint realizate de: Ion Caraion, Vasile Nicolescu, Mihnea Gheorghiu, Petre Solomon, Irina Horea, Gabriel Gafița, Doru Mielcescu și Emil Gulian. Note bio-bibliografice de Petre Solomon (Editura Univers, 758 p., 49 lei, 7110 ex.).

LECTOR

ERATA
Portretul lui Al. Philippide (nr. trecut, pag. 12—13) este semnat de Iser.

Laudă lecturii naive

„...MORIȚI-MĂ! zise biata pasăre plecându-și capul”. Vocea îi se stinge, și se strânge gîtlejul. Băiețelul căruia îi citești povestea lui Andersen, **Rățoiul cel urît**, plînge de-a binelea, cu lacrimi grele. Te apleci și îl mîngîii, în zadar, și te grăbești să-i aduci vestea bună, alinarea. Căci mintuirea pasării chinuite, însingurate, lovite, e atît de aproape, o surprinde în abisul chiar al disperării ei. „Căci, iată”, — te grăbești să citești mai departe — „ce zări ea în apa limpede a lacului? Zări propriul ei chip: nu mai era un rățoi urît, greoi, negricios, murdar, ci era o lebădă”. O lebădă ca și acele păsări minunate către care se îndrepta și de care ea, umilită, se aștepta să fie ucisă. Lacrimile mai curg încă, în șiroaie, pe obrajii copilului, dar ochii strălucesc de uimirea fericită a miraculoasei întorsături.

Literatura toată, cu cruzimile și cu mîngîierile ei, este în aceste fraze ale unei povestiri ce ne sfîșie la cincizeci de ani ca și la trei ani. Nu este nicidecum o artă naivă, aceea a povestitorului care născoceste asemenea teribile întâmplări, zvrîlindu-ne de la o extremitate la alta a cumplitului patos etern-uman. În schimb, există o lectură naivă, oarecum neprevenită, o lectură a participării imediate la lumea celor citite, lectura copilului care exclamă „și n-a mincat?” — atunci cînd lupul cu scufia bunișii în cap își cascadează falcile spre Scufița roșie din poveste. Da, sintem și noi mincați în cuvintele basmului. Cînd le citim **naiv**, adică nu în literaturitatea lor, cînd le citim desființați în identitatea noastră cu noi înșine, în-ființați în realitatea imaginarului, a fabulei, cînd se creează o legătură simpatetică a noastră cu cele citite de noi, legătura aceasta, placentară cu Ficțiunea, ne închide în matricea Cuvîntului. Sintem prizonierii verbului, altfel decît atunci cînd eliberîndu-ne de orice valoare referențială a sa, și considerîndu-l în pură sa literaritate, ne socotim (iluzie printre iluzii!) stăpînii săi deplin.

SĂ NE întorcem, însă, la lecturile infantile. Acestea nu sînt toate „naive”. Dimpotrivă. De la început, educația, școala, literatura ea însăși, toți și toate se străduiesc să desființeze ingenuitatea lecturii-participare. Este firesc (sau fatal) să fie așa. Nu poți rămîne închis în intimitatea de matrice a Cuvîntului. Gestul consolator al părintelui mîngîindu-și copilul înfricoșat de poveste — „nu este decît o poveste, nu s-a întîmplat cu adevărat” — este ușuratic precum toate consolările. „Nu e decît literatură!” — gestul acesta relativizează și vrea să elimine din competiția cu viața, Textul.

Dar rămîne în noi, în ciuda tuturor lucidităților dobîndite cu timpul, a oricăror estetici sau poetici dezabuzate sau, dimpotrivă, ambițioase, o anume candoare a lecturii trăite imediat. Coccoțat în cireșii sau în meșii copilăriei, citeam cu deplină și necritică dăruire Fabulele exorbitante ale omului în luptă cu omenirea, de la Ulise, prin Don Quijote, Gulliver și Robinson Crusoe, la Mizerabilii lui Hugo sau Nebunii temerari ai lui Jules Verne. Ce bătălii am dat acolo sus, la adăpostul cîrengilor în floare, suspendat între văzduhul ce mi se părea, cu arcul lui, mai aproape decît pămîntul întins la doi metri sub

mine! Într-o copilărie bine nutrită cu lecturi dai toate bătăliile mari ale umanității, din nou, iei parte la toate ororile, la toate hecatombele, la toate jertfele omului ca ființă care se sacrifică sau e sacrificată.

După o anume imagine redusă caricatural, pedagogic înfrîmă, asupra copilăriei, asemenea înfrîmătoare istorii — cum sînt toate cărțile mari ale omenirii — n-ar fi potrivite virsele infantile. În realitate, basmele sînt pline de fapte de spaimă, mitologia (atît de plăcută copiilor) abundă în drame sîngeroase, iar patosul uman umple toate acele Gesta ale omului, de la cele arhaice la cele moderne, care singure încîntă copilăria. Lectura naivă are nevoie de o hrană bine condimentată. Fadoarea o inhibă. Povestitorul popular știa prea bine că numai o estetică a șocului întreține vie atenția ascultătorului, participarea lui. Ulise povestindu-și peripețiile în insula Feacienilor (după ce el însuși a fost cutremurat pînă la lacrimi de povestirea unui aed evocînd sfîrșitul Troiei) e un prototip al Narratorului care e, totodată, Erou al povestirii. Dar în lectura naivă, eul cititor este mereu erou al narațiunii. Or, adevăratul lector naiv nu se poate identifica decît cu peripețiile omului la limita umanului. Orice cădere în mediocritate, în indiferența plată, meschină, a narațiunii înterupe magia angajării sale în lectură.

DE AICI extraordinara dificultate a scrierii dedicate **anume** lecturii ingenue. Sînt multe forme ale unei subliteraturi moderne care s-au adaptat mai adecvat la nevoile unei poetici servind copilăria decît multe binevoitoare și deșarte eforturi doar aparent superior literare. Benzile desenate — cu umorul lor sau cu acumularea șocurilor —, anume specii ale ficțiunilor de aventură, literatura de science-fiction (firește, nu echivalăm între ele, în nici un chip, aceste forme de literatură uneori pe nedrept, alteori pe drept desconsiderate) merită atenția noastră, fie și pentru că ele au cucerit adeziunea entuziastă a sufletelor juvenile. O mitologie a modernității este proiectată mult mai interesant în asemenea forme ale scriiturii decît în altele tradițional consacrate. Or, copiii noștri au nevoie, mai mult poate decît am avut-o noi, în cireșii amintii, de cărți în care să afle cadrul, apanajele, eroii lumii extrem-moderne, contemporane dacă se poate cu primii ani ai secolului XXI spre care se îndreaptă, care-i soarbe, în care vor trăi.

Ce caută în această lume, cum se vor descurca în cea viitoare, bătrînii noștri prieteni: Ulise, Don Quijote, Robinson, d'Artagnan, Căpitanul Nemo? Să nu ne îngrijorăm pentru ei. Aceștia au înfruntat atîtea primejdii, s-au luptat cu atîtea hidre, încît își vor croi ei drum și prin hățușul conștiințelor încă tulburi ale acestui sfîrșit de veac. Și nu numai ei, ci și acei eroi ai pătîmirilor din toate timpurile care în ultima lor disperare strigă: „Moriți-mă!”, înainte ca lumina gloriei să se reverse asupra lor aureolindu-i cu o eternă frumusețe.

Nicolae Balotă

Desen de Mihai Vulcănescu
(Astăzi, la orele 18, în Rotonda Sălii mici a Falatului, are loc vernisajul Expoziției de pictură, grafică și ceramică a lui Mihai Vulcănescu)

Patriei

**Patrie mereu vie, un tărîm
de livezi și riuri călătoare,
curge limpezindu-se-n priviri
taina ta de suflet care doare;**

**și rămas în veșnicii de griu
un altoi întreg în arătură,
mă cobori în zare rămurit
în cimpia timpului, căldură;**

**și rodirea-i aprigă, stăpînă
unduind în vinul ce mi-l torni,
patrie eternă mamă bună,
în livezi văratice m-adormi.**

Dăruire

**Rănită, pleoapa-mi urcă
în roua dintre stele,
tu țară trecînd dulce
prin rana gurii mele**

**îți dăruiesc iubirea
și ochiul lin de riu,
nimbul curat de soare
și-un univers de griu**

**prin care să aluneci
curat, ca o ninsoare,
țarm înflorit de muguri,
țară — rămasă floare!**

Nicolae Arieșescu

Feli de existență

UN NIVEL al vieții de toate zilele, lipsită de neprevăzut, apăsat prozaic este menținut cu îndrăgire în romanul lui Mihai Sin **Bate și ti se va deschide**. Un apartament obisnuit de bloc, cu elemente de calorifer aproape reci dimineata, o banală stațiune de munte, un bar „curătel”, cu barmana ocupată să asculte nu prima confesiune de acest fel a unei tinere femei mereu înșelată de bărbatul cu care trăiește și cu „tipul” obraznic, așezându-se nepoftit pe la mesele altora în căutare de scandal, un restaurant de asemenea „curătel”, cu un chelner împărțindu-și cu prea mult zel atențiile între trio-ul seilor stațiunii și un grup de turiști străini pentru a mai putea servi și pe consumatorii de rind, o autogară plină de navetiști, un autobuz de oras supraaglomerat și anarhic și un altul de cursă lungă în care, dimpotrivă, un șofer tiranic impune o disciplină de fier, în fine, înghițind toate aceste felii de existență în stomacul ei lenes, de înceată dar implacabilă mistuire, **provincia**, cenușie, vătuită, închisă în ea însăși în ciuda prefacerilor care nu o coolesc, cu tineri „de viitor” ratați și cu intelectualii ceremonioși, de modă veche constituie „locurile” caracteristice și mediul pe care scriitorul preferă să-l țină sub o atentă observație. Acest „decor” al romanului permite apariția, în cadrele naratiunii, a unei întregi populații de personaje, de la ospătari, portari de hotel și indivizi fără ocupație precisă, de la navetiști și secantii la medici și profesori de liceu, apariție facilitată și de **motivul călătoriei**, la care cartea recurge pe o bună porțiune a ei. În **Bate și ti se va deschide**, care se opune într-un chip cât se poate de oportun după părerea noastră unei anumite tendințe „elitiste” din proza ultimilor ani, se simte la tot pasul răsuflarea oamenilor „obisnuiți”. Realismul aspru, „posac” și prezența unui număr atât de mare de „anonimi” reprezintă aspectul care m-a impresionat cel mai mult în cartea lui Mihai Sin.

Mai mult chiar decât drama personajului principal. În proza tinărului scriitor interesat de o anumită zonă, oarecum retardată, a actualității reapar vechile reflexe ale literaturii române. Provincia îi re-naste pe învins în romanul lui Mihai Sin. Întrebată ce i s-a întâmplat. Della, personaj secundar, dă un răspuns caracteristic pentru aproape toți eroii mai importanți ai cărții: „Într-un fel, ce se întâmplă cu toată lumea. Probleme, nefericiri, insuccese...” (s.n.) Ce se întâmplă cu „toată lumea” se întâmplă în primul rând cu personajul principal al romanului. Înfrunt în „spectaculoasă cursă cu obstacole a competiției sociale” până la a rămâne aproape un an nelăudat și ocupând „acum” o cu totul altă „slujbă” decât aceea la care visase în tinerețe, Octavian Șteflea suferă de izolare, teamă „și toate celelalte”. Practică „viciul analizei” („tu vrei să știi și mai ales să înțelegi tot”, îi reproșează cineva). Întorcându-se cu obstinație asupra trecutului — „singurul sol solid ce se supune unei analize se-

rioase”, după cum se exprimă eroul, ceea ce explică parantezele celor două ample retrospectivități — despărțirea de Natalia, marea iubire, și vizita, după această „înfringere grea”, la domnul Simeștea, „idolul” adolescenței lui — deschise în istorisirea altfel perfect liniară a unei zile ce începe la ora cinci, cu înfriguratul sculat matinal, și a unei călătorii de șapte ceasuri și jumătate, descrisă aproape pînă la capăt. Cu „încăpăținarea lui de a demarca binele de rău”, Octavian Șteflea e un mic Hamlet de provincie. Formula romanului, solicitată enorm în proza ultimilor ani, este a eroului care vrea cu tot dinadinsul să înțeleagă unde a greșit, a învinsului netulburat în luciditatea lui, care rămâne intactă în ciuda oricor eșecuri, mereu dispus să-și analizeze metodele, cu o inexplicabilă răbdare, aproape cu poftă, viața, trecutul. „Cum ajunsese aici” încearcă să afle și Octavian Șteflea. „Singura mea dorință mai deosebită e să înțeleg ce se întâmplă cu mine, cu cei din jurul meu” — mărturiseste el. Soția (Laura) îl surprinde răsfoind albumul cu fotografii, vrînd „parcă să găsească ceva, să descopere ceva uitat sau nestiut”. Datele inițiale ale personajului păreau să-l rezerve o cu totul altă soartă. Frunții inteligenței din urbea natală îl consideră „un individ de excepție”, un „pictor de geniu” (în prima tinerețe Octavian Șteflea manifestase interes pentru arta culorilor). Ruptura de Natalia nu poate fi considerată drept cauză a „crizei” eroului: „neliniștea” acestuia era mai veche și tocmai transmitându-se sclitor femeii iubite, doritoare mai ales „de liniște”, ea este cea care provoacă, de fapt, despărțirea. Oboseala personajului, căreia — după cum mărturiseste el într-un loc — „uneori aproape că nu-i pot face față”, provine, probabil, din însăși natura sa problematică, dintr-o anumită „inaderență la lume și la viață”. S-ar putea spune că Octavian Șteflea trăiește fără prea multă convingere, simbolic în acest sens fiind însăși călătoria pe care, la solicitarea domnului Simeștea, o întreprinde în orașul său de bastină în chip, am spune, formal, doar ca să răspundă la apelul vechiului său prieten, fără încredințarea că, acolo, va putea fi de vreun folos: „ce putea face el, cum pot să ajut pe cineva cînd tu însuți te descurci greu? Avea propriile necazuri...”, reflectează, de la început sceptic, personajul. Desigur, criza lui Octavian Șteflea, bărbat încă tânăr, poate fi trecătoare. Autorul nu-i refuză eroului său orice șansă de salvare. O „temă a speranței” este introdusă, chiar din titlu, în partitura orchestrală a cărții: „eu cred că întotdeauna mai poți face câte ceva”, afirmă eroul. Suferind un accident și înțelegînd că oamenii aleargă să-l ajute („cineva își scosese haina și i-o pusese sub cap, ocrotindu-l”). Octavian Șteflea se simte cuprins, în ultimele rânduri ale romanului, de „o fericire fără seamăn”. Prea tîrziu însă pentru ca aceste note de recștigată încredere în viață să nu sune, cumva, fals. Octavian Șteflea nu „bate” cu destulă convingere pentru a i se „deschide” cu adevărat.

NU AVEM nimic de obiectat împotriva tipului de personaj propus de Mihai Sin. În orice epocă istorică viața produce învinsi care, la rîndul lor, merită și ei să stea în atenția scriitorilor — cu atât mai mult atunci cînd la modă, în literatură, par a fi învingătorii de vocație, directorii de instituții în fața cărora subalternii se lipeșc de pereți, un fel de supraoameni prezentați drept eroi ai zilelor noastre. Numai că personajul lui Mihai Sin, mereu ținut de cel din jur, de la „tipul” obraznic din bar și de la chelnerul Ghiță care întîrzie să-l servească pînă la soferul-despot Cucinschi ordonînd citorva pasageri să-l avîrle (din mers?) din masină, pare a se complăce în rolul de martir al rătării. Un fir de sentimentalitate îl leagă direct de Dan al lui Vlahuță. Om „foarte bun” (o recunoaște pînă și propria-i soție, Laura!), simțindu-se mereu dator „să aplaneze cumva lucrurile”, Octavian Șteflea visează să construiască autogări elegante, cu „cafele și ceainării cu mobilier de lux”, cu scaune-fotolii și canapele plușate, cu pe-roane strălucind de curățenie pentru a le pune apoi, în scop educativ, la dispoziția navetiștilor. Care, intimidat de atîta scliptor confort, și-ar reține „scuipatul în gură” și ar renunța la „gestul de a arunca resturi și mucuri de țigară pe jos”. „Iar dacă toate acestea ar fi fost distruse, nerespectate — își continuă eroul fictiv — să filantropică, el se simtea în stare s-o ia de la capăt pînă cînd ceva din flinta lor (a navetiștilor, n.n.) s-ar fi cutremurat, coplesit de atîta iubire și înțelegere”. Credibilitatea personajelor este în general influențată de felul în care ele „zîdesc”. Cu toate că structura de ansamblu a romanului este solidă — motivul călătoriei asigurînd naratiunii o bună „stabilitate” și o „direcție” clară, iar eroii care participă, cum se spune, la purtina acțiunii din cartea-zi (evocînd o singură zi) a lui Mihai Sin — masiv, prozatorului dovedeste o vizibilă stingăcie atunci cînd trebuie să „umple” această structură și să dea un continut vieții interioare a eroilor săi. Caracteristice în primul rînd sînt nenumăratele digresiuni reportericești, pe cele mai diverse teme, de la transportul în comun (în care s-ar cere un „mai pronunțat sentiment civic”), schimbările de noapte și navetiști, la modă și la condiția vedetei, de la mentalitatea oamenilor proaspăt mutați în blocuri la eterna problemă a mitel, un fel de mici monografii ale aspectelor abordate pe care, de nu putine ori, scriitorul le atribuie ca atare personajelor sale, sub formă de „conversație” ori, și mai rău, de „gînduri”. În ziua despărțirii lor, Octavian și Natalia discută meticolos despre... „Problema conștiinței în comerț”. „Grea problemă”, într-adevăr, după cum zice Natalia, dar care n-are ce căuta, și cu atît mai puțin în modul exhaustiv în care e tratată, în vorbirea a doi tineri, chiar dacă ei se află într-un restaurant unde sînt rău serviți, în autogară, așteptînd autobuzul ce trebuia să-l ducă în orașul unde era așteptat de domnul Simeștea, Octavian Șteflea se dedică observării model: „Octavian observase că în ultima

vreme pătrunsese, mai ales printre tineri, o modă care s-ar fi putut numi «rurală» și care, în general, permitea fanteziei să se desfășoare, linia, tăietura, lungimea sau scurtimea modelelor, unele cu gluză, simple, altele cu broderii sobre, toate acestea fiind destul de variate, oricum deloc monotone, ca în cazul altor valuri de modă. Nu erau produse de artizanat, vizitate ocazional cîteva magazine specializate și nu găseai genul de haine cu care îi vedea îmbrăcați pe mulți tineri. Și apoi, cooperativele care asigură producția de artizanat nu sînt tocmai de lăudat în privința inițiativelor, ba chiar sînt criticate cu diverse prilejuri, fie pentru falsificarea unor produse sau motive folclorice, fie pentru confecționarea unor obiecte care sînt de-a dreptul kitsch-uri [...]. Categori, n-aveau dreptate cei ce susțineau că moda aceasta, ca și cea cu iile românești, înseamnă o falsificare și o pervertire a portului național, că, pasămite, prin Paris sau aiurea ar fi fost lansată această modă și nu la noi [...]. Mai bine ar fi dacă ne-am întreba, o dată în plus: ce fac, tovarăși, ca-sele noastre de modă? Unde sînt ele? Și cînd ieșim din cercul vicios conform căruia cei de la «creație» spun că nu e receptiv «comerțul», iar cei de la «comerț» spun că nu e receptiv publicul, adică noi, vezi, bine, și mai ales acești tineri n-ar fi interesați decât de blue-jeans. Ei, uite că sînt foarte interesați de altceva, uite că atunci cînd e vorba de ceva frumos și modern, tinerii redescoperă portul național și-l duc mai departe în felul lor”. În schimb „cel mai mult îl întrista [...] pe Octavian felul cum se îmbrăcau țărani, de pildă, chiar cel din sala autogării. El părăsiseră portul național!” etc.

Este evident că stilul gîndirii nu are nimic de-a face cu această mostră de referat conștiincios, introdus, simplu, ca o fișă într-un plic, în capul eroului. Fascinația, apoi, pe care domnul Simeștea — nu mai mult, în carte, decît un intelectual de provincie demodat — o exercită asupra lui Octavian Șteflea rămîne inexplicabilă. O excesivă intenție de a șarja se simte, pe de altă parte, în cazul medicului pensionar locvace din autobuz și al șoferului Cucinschi (acesta din urmă, altfel, interesant). Însă destule alte personaje din romanul lui Mihai Sin ne conving. Aparițiile mai scurte (putînd avea însă adeseori un rol important în naratiune), nemaobligîndu-l pe autor să detașeze și să „umple”, favorizează în general impresia de omenește autentic, viu. Ca exemple în acest sens pot fi citați inginerul de o explozivă vitalitate din „sulta” soției directorului stațiunii de munte, doctorul Goicu, dușmanul de odinioară al domnului Simeștea, cu ceva enigmatic și bizar în înfățișarea lui, Laura, căreia autorul îi consacră în roman un inspirat capitol median și mai ales „sectantul” Ionică încercînd, după cum pretinde, să găsească „un adevăr mai larg, pentru toată lumea, nu numai pentru unii” — posibilă oglindă a eroului cărții.

Valeriu Cristea

Spre slava lor

Sortind în veci eroilor cinstire
pămîntul țării se îmbracă-n flori,
în trandafiri de singe și bujori,
corole-nmiresmate și potire.

Văzduhu-i limpede, curată zarea,
și cîmpu-nvolburat de ierburi noi;
din lut, morminte scumpe de eroi
trezesc în inimă inflăcărarea

acelor fapte ce-au vestit prin ele
dirzenia unui încercat popor,
de-a înfrunta orice asupritor
pornit vrăjmaș asupra țării mele.

Pe cei jertfiți sub steag ni-i știe vatra
Posada și Șelimbăr, Podu-Nalt
și focul în al Griviței asalt,
Oituzul, Mărășeștii, munții Tatra.

Spre slava lor, sub bolțile albastre,
spre soare își ia zborul ciocîrlia,
se-mpurpură livezile, cîmpia,
și flori sînt toate inimile noastre.

Vlaicu Bârna

Eroii

Eroii vin spre memoria noastră, puri
Cu lumină de veacuri la temple și frunți
Vin cu legendele țării, pe guri
Tineri, sau de ninsoare cărunți.

Pe oasele lor răspindite în vînturi
A crescut iarba ca o mîngiere de seară;
Și cînd au căzut pe străine pămînturi
Ei s-au întors cu inima spre țară.

Eroii nu dorm sub Cîmpia Română
Nici cînd n-au dormit sub pămîntul român
Cu barda, cu spada, cu pușca în mînă
Eroii sînt treji și de veghe rămin.

În memoria noastră, de istorie plină
Eroii sînt vii ca niște ape de dor
Căci România aceasta de eternă lumină
A crescut ca un fruct pe umerii lor.

Ștefan Dincă

ROMANIA INDEPENDENTĂ — pictură de Elena Greulesi

Teatrul lui Sütő András

SÜTŐ ANDRÁS a ajuns printre cei cîțiva scriitori efectiv de frunte al țării, îi am în vedere pe cei numărabili cel mult pe două mîini. Bănulesc că secretul artei lui, ca autorizat exponent al satului de pe podul transilvănean „de mijloc” în afara talentului, rămîne o specifică încăpăținare țărănească, dublată de o tot atît de mare tenacitate în privința perfecționării literare, mai ales stilistice. Sütő a devenit treptat un minutor și născător de excepție al limbii literare, elev și profesor totodată, intrucitiv „inventîndu-și” supra-limba, decantată și plină de arome savante, naturală și cărtărească, rurală și intelectuală, ceva în genul limbii lui Ștefan Bănulescu, venit din alte locuri, de prin colțurile ialomîțene cele mai îndepărtate, învecinate celor dobrogene, o geografie din care și el știe să scoată o mitologie, a viziunii și a limbii. „Intuiția-expresia”, binomul crocean indisolubil, îi se potrivește amîndurora, el spun ceea ce știe, o spun în unicul mod în care va putea fi știut de noi. Insist asupra osmozel. Ea vestește nevoia caracterului frust al literaturii de proveniență și de esență rurală; se poate mima și primitivitatea, se pot folosi însă și valențe intelectuale în chiar cadrul unei vitale expresivități, sau, debordînd-o, e de presupus și de acceptat să fie și așa și altfel. Unii scriitori însemnați al secolului, proveniți dintre țărani și fideli acestei proveniențe, s-au impus, cu sau fără certificate universitare, și ca savanți de frunte, înțelepți de conștiință seculară și de proprii eforturi de înțelepțire.

Că așa este, se vede din mărturia autobiografică de elevată tonalitate lirică și, totodată, cronică a locurilor natale. **Un leagăn pe cer**, care a reputat un bine meritat succes în original și în românește; **mărturisire-cronică** pe care a prelungit-o **Lăsați cuvintele să vină la mine**, prin completarea provenienței reale cu dovada înrădăcinării ideale: acel „joc secund” al cuvintului și cuvintelor, care ne este intim propriu în calitatea noastră de oameni cu apartenențe umane, căci fără el viața nu ni s-ar mai desfășura firesc, în libera ei voie fundamentală și „primordială”.

CĂ AȘA este se vede și din tripticul de drame al lui Sütő. În piesele lui de teatru mai vechi persista un anume „localism” filtrat printr-o tonalitate nicl ea totdeauna suficient de gravă — multă culoare locală, mult umor, ceva idilism, un oarecare tribut plătit anecdoticizării, aparent și nu numai, căreia obișnuiseră să-i plătească tribut autori efectiv închiști într-o tradițională și tradiționalistă matcă țărănească. Sütő s-a decis să se elibereze de acest anecdoticism plăcut și superficial, cu accente sămănătoriste și în literatura ungară; și s-a eliberat, nicăieri poate atît de consecvent ca în dramele sale ultime, drame cu rezonanță universală nu numai tematică, dar și în substanța intimă de idei. Personal, am impresia că ele rezintă, pînă în acest moment, punctul cel mai înalt al muncii asidue prestate de către Sütő, puse de unii la îndoială în timpul pauzelor poate prea lungi dar desprere care aflam apoi că nu fuseseră decît gestații ale ineditului. Puține satisfacții se pot compara, în ochii unii scriitori oricum excelent, cu surclasarea acestor sale reușite. Scriitorul nu este un sportiv; autor al propriilor cărți, pe drept socotite lumi de sine stătătoare, el nu se va măsura cu ale altora; s-ar putea însă lua la întrecere cu sine, într-o cursă lungă și solitară, de pe urma căreia să rezulte performanțe tot mai valoroase. Și chiar dacă, în final, rostirea superlativului „cel mai bun” va păli în fața lui „foarte bun” (dovadă că și limba numește pe unul „superlativ relativ”, iar pe altul „superlativ absolut”), absolutul fiind măsurat doar sieși și comparabil doar cu sine — pe parcurs și înaintea judecăților finale fie-ne îngăduite și aprecieri comparative, relative.

În fine, e vorba de opțiuni personale, fiecare ne alegem și alegem, alegem potrivit cu felul de a ne fi ales — există o certă coordonare între intim și străin. Printre lecturile care m-au marcat în ultimii ani se numără și cele trei piese ale lui Sütő, de filosofie și istorie, de filosofie a istoriei (nimic nu mi se pare mai important în viața pe care am trăit-o și o trăim decît filosofia istoriei): **Floriile unui geambaș, Steașa pe rug, Cain și Abel**. Și dacă e să-mi duc alegerea pînă la capăt, voi recunoaște că și dintre ele m-a incitat în cea mai mare măsură piesa „de mijloc”, poate de mijloc și între istoricitatea manifestă a istoriei lui Michael Kolhaas (o poveste tragică, rescrisă pe urmele lui Kleist) și proiecția mai abstractă și explicit filosofică a miticei omucideri, într-o dramă mai degrabă de lectură decît scenică (asemănătoare, în unele privințe, cu **Iona** a lui Sorescu).

Mărturisesc Sütő într-o notă inserată

în ediția primelor două piese, din 1975 (purttind titlul programatic **Aici stau, altfel nu pot face**), că încă din colegiul de la Aiud, unde se pregătea pentru a deveni învățător, încercase o primă și naivă prelucrare, trecută neobservată, a conflictului dintre Calvin și Servet; o dovadă grăitoare că sintem determinați, chiar pre-determinați, nu numai filogenetic, dar și ontogenetic, de începuturile propriei noastre formări. Că acestui gest incipient i-au trebuit decisive impulsuri suplimentare, din partea istoriei înseși, este limpede pentru oricine; după cum e neîntîmplător momentul istoric în care împlinirea lui, în posesia unei depline maturități artistice, i-a devenit autorului și necesară și posibilă.

Este fascinantă această confruntare, gîdită liber timp de trei acte, liberă chiar de unele cronologii sau fapte istorice, între cei doi mari reformatori, Jean Calvin, învățătorul, și Michel Servet, discipolul răzvrătit. „Drame de idei” întemelte pe iremediabilă înfruntare dintre foști tovarăși de arme s-au scris numeroase, unele pe tema revoluției franceze — Büchner, Camil Petrescu, Romain Rolland sau Peter Weiss pun și ei față în față foști aliați sau foști inamici, înaintînd dramatic divergențe către un deznodămînt tragic. Protestantismul îl este lui Sütő intim cunoscut, îl fascinează bătăliile Reformei și Contrareformei, ea și acel „Revoco” fatal la care închiștiția catolică mai întîl încercase să-l oblige pe protestanți, iar apoi aceștia înșiși, pe prea liber cugetătorii din propriile lor rînduri. Cele trei piese se înalță, Luther străjulește drama lui Kolhaas — pînă cînd acesta se decide pentru Mûnzer —, acel Luther care din insurgenți trece în tabăra celor dornici să consolideze noua putere de teama revolțelor țărănești; iar soția lui Calvin, aproape de deznodămînt, îl spune acestuia: „Văd pecetea lui Cain pe fața ta”, dovadă că protestantismul a intrat în etapa fratricidă și că Servet va trebui să moară „à petit feu”.

Piesa cuprinde două decenii, 1533—1553, conflictul este la început latent dar lămurit. Calvin e doctrinarul nerelutător, iar Servet, student în medicină, urmează calea interzisă a marilor artiști renascentiști, fură cadavre și le disecă, vrea să pătrundă tainele naturii, îl preocupă corpul și se teme pentru el, știe că e supus vătămării și durerii, presimte suferința ce-l așteaptă. Demonstrația, o dovedește și titlul, îl este dedicată lui Servet anume, omului liber, care s-a ridicat de dragul libertății sale împotriva chingilor fostei credințe și tot de dragul ei nu se poate dezlege de cartea pe care a scris-o întru reforma reformată, căci totul trebuie să continue, mișcarea nu poate fi oprită. Servet e slab și puternic, slab ca orice muritor înfricoșat de moarte, ca orice gîditor gîndind relativitatea absoluturilor, îndoiindu-se de prea multe, verificîndu-și și reverificîndu-și îndoielele de dragul unor noi certitudini, condamnate și ele a fi supuse contestației. Singura predestinare reală, pare că ne spune Servet, e viața omenească demnă, responsabilă, nu fără de „păcat”, fundamentalul ei păcat fiind și fundamentală ei virtute, neastîmpărul, conflictul, dezvoltarea. Servet e puternic fiindcă știe că e slab, își asumă slăbiciunile — frica, îndoiala, prietenia, dragostea, tot atîtea lucruri trecătoare, ca însăși existența omului. Calvin e dimpotrivă: slab prin puterea fără margini și fără nuanțe, prin impunerea și autoimpunerea ei față de alții și față de sine. I-au murit copiii, îi moare soția, el însuși e chinat de boli, nu este decît flacăra ce arde cu vilvătăie pe altarul cauzel, flacăra ce trebuie să-l mistuie și pe cel apropiat, căreia trebuie să-i cală victimă bunul său prieten, Servet. Nu mai contează că Servet încercase să i se substituie atunci cînd la Paris îl descoperise trimisul Inchiștiției — jertfă pe care Calvin, încă în toate drept, nu o acceptase; acum Calvin doare sincer ca Servet să nu se aventureze la Geneva, fiindcă îi este prieten, dar i-a mai devenit și oponent, drept care nu va mai conta omul, ci numai gîditorul, cel opus ideilor maestrului, ideilor periclităte de forța armelor, necesar a fi apărate tot prin arme.

SÜTŐ și-a însușit vechea lege a tragediei, el știe că simpatia poate fi de partea Antigonei, dar că și Creon se cuvine să-și albească îndreptățirea; potrivit canoanelor clasice tragedia nu poate fi decît scintila rezultată din ciocnirea a două dreptăți de neîmpăcat, ireductibile una la cealaltă. În rest îndreptată împotriva canoanelor, piesa îi are în vedere pe acesta, dă ceea ce se cuvine și inflexibilului apărător al noului Dumnezeu, nu numai celui pus să-l înnoiască și pe El. Ar fi fals dacă am presupune că Servet are singur dreptate, întrucît el mai cu seamă ne trezește compasiunea (deși nu în exclusivitate, dovada unei subtile măsurii și măsurării poetice). Adevărul complicat, pe care filosoful atent al istoriei n-are cum sau n-ar

Premiul „Herder”, 1979

SÜTŐ ANDRÁS — deputat în Marea Adunare Națională, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, este laureat al Premiului „Gottfried von Herder” pe anul 1979. Născut în 1927 la Cămărașu — Cluj, a lucrat mulți ani ca redactor și redactor șef la diverse publicații de limbă maghiară din țara noastră. Are o bogată operă de proză, teatru și eseistică, un timp consacrată precumpănitor transformărilor socialiste din agricultură, mutațiilor de conștiință în noua realitate rurală, tipologiei țărănești situate între tradiții și inovări. Povestitor de autentică sorginte populară, cu propensiune către pitoresc și umor, prețuit și pentru calitățile sale de comedigraf, Sütő András și-a marcat biografia de scriitor prin împliniri deosebit de spectaculoase în actualul deceniu: volumul de nuvele **Ape neliniștite**, notele de călătorie **Mierla și apostol**, eseurile **Zel și căluți de lemn**; romanele cu caracter autobiografic **Mama mi-a promis un vis ușor** (în românește **Un leagăn pe cer**) și **Lăsați cuvintele să vină la mine** (din traducerea cărui, în curs de apariție, „România literară” a publicat recent un fragment), romane care se situează la intersecția epicului cu liricul, a obiectivului cu subiectivul; un ciclu de trei drame istorice — **Floriile unui geambaș**, **Steașa pe rug**, **Cain și Abel** — care a reputat un mare și binemeritat succes pe scenele mai multor teatre. Sütő András se află în plină efervescență creatoare, printre ale cărei conștiințe de prestigiu se numără și Premiul internațional Herder. Cu acest prilej, „România literară” adresează noului laureat cele mai calde felicitări.

„R. L.”

trebul să-l nesocotească, implică și perimetrul de adevăr reprezentat de către Calvin, cel ce calcă pe propriul său gîtlej de om în fond uman, omenie pe care o crede însă acum, de dragul umanității, superfluă. Calvin este obsedat de menirea lui, pe care o presupune sacro-sancă, unic mintuitoare, el este mintuitorul cu de-a sila, animat de convingeri certe și chiar nobile, abstract nobile, încapute pe mîna unor fanatici ca Farel care, fără știința lui, îl denunșează pe Servet Inchiștiției, spre a-l pierde, și care, tot fără știrea lui, ordonase ca Servet să nu fie lăsat să vină din închisoare în sala de judecată, unde ar fi trebuit să-și apere convingerile într-o deschisă încrușare de argumente cu Calvin; acesta rămîne să peroreze singur, convins că adversarul nu se prezintă de teama iminentei sale înfrîngerii, neorentarea lui îl și convine nemărturisit, dreptatea lui beneficiază oricum de sprijinitori înarmați. Bunele intenții și declarații de principii se pervertesc într-o vicleană dialectică a forței și a slăbiciunii reale. Calvin rămîne stăpîn și slugă, slugă a stăpînirii instituite și dată pe mîna unor executați lineari ai vizionarismelor lui. Complexitatea lui eșuează în această linearezitate, intrucitivă a lui și cu atît mai virtos a slujitorilor lui, din fanaticism (Farel) sau din oportunism (De la Fontaine). Calvin e subiectiv corect, se supune chiar legii potrivit căreia înaintea disputei teologale se cuvine să poarte cășue în rînd cu Servet, semn că teoretic încă nu s-a tranșat care din el este eretic în raport cu unic izbăvitoare învățătură. Soția este cea care îi explică însă că totul nu e decît un joc, și încă dinainte jucat, întrucît el chiar și încătușat rămîne conducătorul autoritar și ascultat al urbei și al credinței acum și aici dominante. Drept care poate ordona să i se scoată cășuele lui Servet, dar nu poate zădărnici comiterea unor noi acte de inechitate; trimite pe un altul la închisoare să-l „reprezinte”, se încrede, nu poate să nu se încreadă în măslierea judecății, unde nu i-au fost admisi decît adepții și unde lui Servet nu i s-a permis să ajungă, totul prin implacabilul joc al puterii: cine nu e cu noi e împotriva noastră, scopul sfințește mijloacele.

Din nou însă, situația lui Calvin nu e simplă, nu numai pentru că el nu seamănă cu propriii lui adepți extremiști și pentru că aduce întreaga lui ființă jertfă binelui presupus, ci pentru că Geneva și aliatele ei protestante sînt efectiv impusurate de inamici înarmați pînă în dinți și, deci, reforma protestantă este efectiv periclitată, la un pas de a suboma sub loviturile contrareformei catolice. E o situație asemănătoare celei a lui Robespierre, pentru care este o eroare trimite-

rea și ar fi eroare netrimiteră a lui Danton la ghilotină. Căci dintre piesele consacrate dilemelor tragice ale perioadei iacobine mai interesante rămîn, măcar ideatic, cele ce ascut pînă la ultimele consecințe această antinomie între nevoia și imposibilitatea terorii, între un imperativ și un efect absurd al lui: fără primul revoluția ar fi devorată, în prezența celui de al doilea revoluția se autodevoorează; mai interesante decît cazurile în care autorii cedează ispitei de a inclina balanța într-o singură direcție, defavorabilă celor „răi” și favorabilă celor „buni”.

MEDITAȚIA lui Sütő surprinde un ghem contradictoriu al istoriei într-un moment al ei de intransigentă înnoire. Repet, simpatia lui e de partea lui Servet, dar nu i-o refuză înțelegerea nici lui Calvin, în a cărui structură impunătoare se amestecă valoarea și devalorizarea, dezvoltarea și gîtuirea ei. Pledoaria e, pînă la urmă, pentru înnoirea înnoirilor, nici un revoluționar — pare a spune autorul — nu poate pune punct căutărilor și făpturilor sale; dacă ar proceda astfel contrareforma ar putea încolți în chiar interiorul reformei. Nu e cert că Servet vede totul bine, privirea lui Calvin e mai limpede în neunantarea ei, punctul său de vedere e mai sigur și mai liniștitor, Servet bijbiie, e încă în multe temători, temerar doar în a-și asuma temerile necesare. El nu e atît un sceptic cît un căutător, o minte analitică punind multe certitudini sub semnul îndoielii, fără de care însă nu ar putea fi atinse certitudinile următoare. Servet e mai „mic” dar mai viu decît Calvin, umbra acestuia a ajuns să acopere o parte a Europei, păcat doar că și printr-o zonă de umbră. Calvin își are marea lui. Orice statornicie împînșă la puritanism inflexibil este impunătoare, asemenea unui bloc de granit care te și poate strivi. Orice calitate, supralicitată, poate deveni defect. „Autocritica” aceasta este paradigmatică, ea nu privește exclusiv obiectul dezbătut (în raport cu care unii o vor și socoti, poate, exagerată), deși nici nu modernizează lucrurile în chip anistoric, prin simboluri sau parabole debordîndu-și semnul. Ea este ceea ce este, o poveste sieși fidelă și pentru om pilduitoare.

Sütő András s-a maturizat în rînd cu secolul său. Îmi place la el că și-a păstrat convingerile, în și dincolo de binevenite mlădierii. „Mesajul”, cum i se spune, pe care-l receptez personal din piesele lui, ar fi cam acesta: să ne păstrăm de partea lui Mûnzer, să-l amendăm prin Servet, să refuzăm destinul lui Cain. E o bună filosofie, milenară și modernă, țărănească și intelectuală.

Ion Ianoși

Pagini
consacrate
măreței
zile a
VICTORIEI
împotriva
fascismului

VICTORIE — sculptură de Gh. ANGHEL

Ziua biruinței

■ COPILE, aveai numai 18 ani, când s-a abătut asupra lumii urgia nazismului. Am cunoscut-o în formele ei minore, însă tot afit de primejdioase, și în această țară. Cu toate scăderile noastre ca popor, datorite ieșirii noastre cu întârziere la viața Europei, totuși ne apăsăm până la această epocă, de oroarea crimei politice și de prigonirea pentru idei. Ai văzut și tu atunci, când deschideai ochii asupra lumii, că a trăi în acești ani e cu mult mai greu decât altădată, când te învățam abecedarul umanității.

Crescuseși fericit, între inimi calde și grădini înflorite. Viața ta era destinată binelui, milei, înțelegerii. Te armonizai cu toate acestea și le primeai cum primește pământul soarele. Credeai în destinul unei lumi mai bune și al unui om evoluat.

Iată că au apărut în orizontul tău și al lumii bolnavii și neisprăviții. Frunți înguste, ochi oblici, violență nestăpinită, visuri de distrugere, poftă de sclavi. Ordinea lumii era dintr-o dată schimbată ca într-un cataclism. Bunurile spirituale ale civilizației trebuiau să cadă la vechituri. În locul lor, Caliban readucea ca singur argument al relațiilor între oameni forța și ca instrument general de guvernare a popoarelor, minciuna și teroarea.

Un sinistru zugrav declasat, poate nebun, care vedea viitorul în culoarea singelui, a fost exponentul acestei boli crude și conducătorul multor halucinate. Vechii războinici, biruitoarii legiunilor Cezarului August, s-au simțit lărași hirsuți, sumbri și neînduplecați. Au crezut într-un război-trăsnet ce le-ar fi dat în pradă lumea. S-au înarmat cum n-a mai fost înarmat niciodată alt popor; călcând în picioare prejudecăți pe care noi le socoteam sacre, au apărut de la o zi la alta cu un tumult enorm banditești, bruscând, dărîmînd, folosind orice mijloc, lepădînd orice scrupul, socotînd pământul moștenire de drept a rasei lor.

A fost un haos al crimei.

A fost pentru tine o uimire nespusă, iar pentru mine uimirea ta un spectacol dureros. Imitatorii de la noi ai nazismului s-au destrăbălat în fărâdelegi. Suferința ta a sporit cînd m-ai văzut prigonit, și sub amenințarea morții. În asemenea răstimp s-au petrecut anii tăi de înflorire. De aceea pe frumosul tău chip atît de spiritual s-a crispat un zîmbet de amărăciune pe care l-ai păstrat pînă în ultima clipă.

Împotriva afaului bruscat hitlerist, lumea orînduită n-a întîrziat a face față. Cu ce jertfe! Cu invazia Franței, a Poloniei și Cehoslovaciei, a Danemarcei, Norvegiei, Olandei și Belgiei, a Serbiei și Greciei. Armatele nazismului au luat la remorcă și pe nefericitul nostru popor. Fiii acestui pămînt și-au presărat oasele în Transilvania și Ucraina, și stepa kirghiză, pînă la Don și Volga [...]

Ți-ai făcut școala de ofițeri de rezervă la Cimpulungul Muscelului, împreună cu patru ori cinci sute de camarazi. Am fost și te-am văzut acolo [...]

Lungi și dureroși ani, în care fiecare clipă viitoare era o amenințare, cuprinzînd posibilitățile de spaimă ale necunoscutului. Cu atît mai cumplită era soarta noastră a amîndurora, copilule și prietene, cu cît credeam în justiție, în reprimarea crimei și dărîmarea nebuliei.

S-a isprăvit războiul

■ IERI s-a primit, în sfîrșit, mult așteptata veste că peste cîmpurile de luptă din Europa au încetat ostilitățile.

Reprezentanții oficiali ai Germaniei naziste — ai acelei Germanii care a declanșat dezastrul — au semnat capitularea necondiționată. Teritoriul Germaniei este ocupat în întregime de trupele celor trei mari puteri aliate: Anglia, Rusia Sovietică, Statele Unite. Armata germană, în frunte cu mareșalii și generali ei, se află în captivitate. În țările biruitoare se sărbătorește VICTORIA. Toate statele ocupate de ani de zile de nazisti sint eliberate. În schimb, Germania se află în stăpînirea aliaților. Poporul german s-a declarat gata să-și ispășească pedeapsa sa, să plătească pagubele pricînuite și, sub controlul aliaților, să se încadreze în rîndurile națiunilor iubitoare de pace.

În Europa s-a isprăvit războiul, războiul cel mai crîncen pe care l-a cunoscut vreodată omenirea, războiul cel mai pustiitor pe care l-a cunoscut vreodată pămîntul. Se va termina, curînd de tot, și războiul din Extremul Orient. Rămîasă singură în fața copleșitoarelor forțe anglo-americane, Japonia nu va întîrzi să-și plece fruntea, să urmeze exemplul Germaniei agresoare, să capituleze cu un ceas mai devreme și să pună cu un ceas mai devreme capăt inutilei vărări de singe.

După patru ani, opt luni și șapte zile de război neîndurător și de neînchipuite coșmaruri am trăit intîia zi de pace. Emoția ne covîrșește și cuvintele care vor să exprime bucuria ce ne înecă inima sint palide. Trăim ziua păcii. A păcii adevărate.

Trăiască pacea!

■ ZIUA aceasta a fost așteptată de noi. Știam că va veni și că va fi a noastră [...]

Spunem și scriem: E PACE! cu un strigăt și cu o mină care sint fărme. Bucuria ne inundă, firește, și în apele ei se scaldă sufletul descătusat de spaima al umanității întregi, dar sentimentul acesta e flancat de celălalt: al răspunderii pentru garantarea ei veșnică, al sancționării tuturor vinovaților.

Să nu uităm.

Să nu iertăm.

Și chiar cînd, după încheierea marilor șocoteli, după pedepsirea tuturor vinovaților, după stîrpirea ultimului fir de plantă otrăvită, vom ierta faptele rele, mici și rătăcirile cu scuze, — să nu uităm.

Să nu iertăm agresiunea care urmărea îngenuncherea pentru veacuri a omenirii: torențele de plumb și fier și foc năpustite de către armata crimei asupra așezărilor pașnice; cîtropirea țărilor, devastarea capitalelor lumii, ștergerea de pe fața pămîntului a atîtor cămine, asasinatul colectiv, robia colectivă, umilirea, persecutarea făpturii, moartea. Să nu iertăm fascismul care, timp de un sfert de veac, a corupt, a terorizat, a împrăștiat moartea. Să nu-l iertăm pentru tot ce a cășunat omenirii în acești aproape șase ani de război și

Împotriva făptașilor se făureau arme nebiruite. Primele succese ale conspirației criminale fuseseră urmate de contra loviturile dure. Ajunși la Stalingrad, Armata roșie îi izbea precipitîndu-l într-o retragere care nu s-a isprăvit decît la Berlin. Stăpîni o clipă pe Africa nordică, curînd au fost înclistați de oștile anglo-americane. Respinși în Europa, au fost pas cu pas loviți fără cruțare în citadela Italiei. În sfîrșit, în 1944, anglo-americanii au debarcat fulgerător și făiș în Franța nordică și divizii după divizii au intrat în joc pînă ce s-a constituit marele front apusean, izgonind pe cîtropitori de pe pămîntul nobil al francezilor, trecînd Rinul, dînd fiecărei zile valoare printr-o nouă victorie, pînă ce aliații au împus agresorilor capitularea.

Zeci de milioane de vieți s-au măcinat în acest apocaliptic sfîrșit de ev. Milioane de bunuri artistice ale omenirii s-au prefăcut în pulbere, însă, ca pasărea Fenix, omenirea va renaște iar din propria ei cenușe. Dacă bunurile spirituale sint singurele bunuri de preț, atunci această catastrofă a materiei are un sens și poate sluji drept învățămînt rătăcirii omului.

Destinul tău a fost să nu lupți singur, să nu devii un criminal fără voie. Cariera ta s-a încheiat în scurt, îndată după 23 August 1944, în luptele de la Turda. Trupul tău nevinovat zace într-un mormînt la Alba Iulia. Ai visat această biruință a binelui, dreptății și democrației pentru care te-am crescut, pentru care te-am ocrotit cu iubire. Ai murit dorînd-o și picirea ta s-a așezat poate în ordinea lucrurilor bune.

Eu am apucat ziua și ceasul cînd răii au fost zdrobiți și căleați în picioare. După cum scrie teologul, fiara va sta o mie de ani în fundul viitorii. Ar trebui să mă bucur de izbîndă după atîta suferință. Căci ochiul meu n-a cunoscut de șapte ani lumina mulțămirii:

Am ars ca un oleu al mîhnirii,
M-am încununat cu albe vegheri...

Și totuși nu mă pot bucura.

În această zi a marel eliberări și a marel reinvieri, privirea mea e înceșată de lacrimi.

Căci a dat Dumnezeu omului suferință mai multă decît poate răbda. Căci din cei cinci sute de tovarăși ai tăi cu care te-am văzut într-o iarnă la Cimpulung, n-a mai rămas decît unul, poate să se mai afle doi ori trei, însă încă nu-i cunoaștem.

Au pierit acești cinci sute de copii ca florile unei veri, împreună cu tine. Dar au pierit mii și sute de mii de ostenitori ai acestui pămînt. Ni s-au istovit copiii. S-a prăpădit o generație. Din nebulia unor megalomani sanguinari.

Nu pot fi bucuros, căci nu mă satisface pedeapsa criminalilor. Mi-i sufletul trudit și nu m-aș mîngîia decît dacă aș vedea în ziua a doua a încetării armelor lumea părăsind ura și încercînd cu hotărîre să lege trecutul de viitor, marcînd o treaptă în penibila noastră ascensiune, așa cum visai tu.

Mihail Sadoveanu

(„JURNALUL DE DIMINEAȚĂ“, an. VI, nr. 145, 14 mai 1945)

S-a isprăvit războiul.

S-a prăbușit în foc și moarte dictatura. Dictatorii au pierit. Urmașii dictatorilor au capitulat fără condiții. De miine omenirea, — omenirea liberă va începe să-și vindece cu trudă rănile, să înlătore ruinele. Să consolideze pacea cîștigată cu nesfîrșite jertfe, plătită cu neînchipuite suferințe.

De miine oamenii care s-au luptat — unii pentru a cuceri pămîntul și a-l supune cumplinei lor dominații, alții pentru a-l elibera și a instaura libertatea pentru toți, omenia pentru toți și înfrățirea în pace și egalitate a tuturor națiunilor ce viețuiesc sub soare — vor începe lupta lor de reconstrucție.

O nouă luptă, o luptă poate și mai grea decît aceea care s-a încheiat, dar de data aceasta o luptă constructivă care va sluji nu moartea și distrugerea, ci viața, progresul și binele omului.

Nici unui om nu-l este îngăduit să lipsească din rîndurile de milioane care au datoriat lor să se străduiască pentru reconstrucția lumii, pentru consolidarea păcii pe temelii de neclintit, pentru progres și omenie.

S-a pus capăt sălbăticiiei, s-a isprăvit războiul. Trăim înalte zile de pace.

Zaharia Stancu

(„ULTIMA ORĂ“, an. II, nr. 191, 10 mai 1945).

pentru tot ce-l pregătea în desfășurarea unui mileniu — așa cum declara, cu rinjet monstruos, Hitler.

Să nu uităm suferințele milioaneilor și milioaneilor de oameni care și-au mușcat pumnii în umilință, și pe ale celorlalți care au mușcat pămîntul, răpuși de mașina de război hitleristă, sau ucii în lagăre înființate de bestii de-a lungul Europei întregi. Să nu uităm pe cei ce au căzut în lupta pentru salvarea civilizației și pentru descătusarea omenirii. Să nu uităm că în sufletul nostru, al tuturor, e cuibărit doliul pentru cel puțin o făptură care ne-a fost dragă și pe care balaurii ne-au smuls-o. Să nu uităm cu deosebire că, după ce vom da drum liber bucuriei pentru izbînda pe care am cucerit-o, lupta noastră, a democrației și a socialismului, nu e sfîrșită. Va trebui să înzecim eforturile de reconstruire a lumii pe care fascismul a ruinat-o. Va trebui, mai ales, să păstrăm ochiul vigilent și mina înarmată pentru ca fascismul să nu mai scoată, într-un fel sau altul, capul din umbră, — fiară cu multe capete care, toate, vor trebui strivite pentru ca nici o primejdie de nouă asuprire și de noi războaie să nu mai fie posibilă. [...]

Ion Pas

(„LIBERTATEA“, an. II, nr. 220, 10 mai 1945)

Glose în marginea unui aforism maiorescian

AM RECITIT zilele acestea, pentru a nu știu cîta oară, magistralele studii și aforisme ale lui Titu Maiorescu, în noua și excelentă ediție de *Opere*¹⁾. Am admirat din nou marele talent expozitiv și polemic, pasiunea pentru adevăr, claritatea, rigoarea logică, soveritatea dreaptă a marelui critic și a cugetătorului în disciplina sa și în cele învecinate (genera proxima). Cu acest prilej am stăruit mai îndelung asupra aforismelor lui. Unul îndeosebi mi-a reținut atenția:

„Imaginea nulei implintate în apă se frînge și se abate în altă direcție. Tot așa, ideea unuia în capul celor mulți“ (*Critice*, I, pag. 513).

Același este și textul din exemplarul meu, Ediție nouă și sporită, București, Editura Librăriei, Socecu & Comp. 1892, pag. 400.

Urmează însă o serie de exemplificări, pe care le redau integral:

„Cine mai are trebuință de un exemplu, să citească observările lui Aimé-Martin asupra maximelor lui La Rochefoucauld în ediția lui Firmin-Didot. Cînd zice La Rochefoucauld: „durata pasiunilor noastre depinde tot așa de puțin de noi ca și durata vieții“, Aimé-Martin se întreabă: *si cela était juste, de quoi servirait la volonté?*”). Însă este evident că maxima lui La Rochefoucauld spune, cu alte cuvinte, că voința noastră conștientă este în serviciul pasiunilor, dar nu vice-versa, pasiunile dependente de ordinele voinței. Prin urmare întrebarea: la ce ne servește voința? nu e o întîmpinare, ci o neînțelegere. Maxima 29: „Răul ce-l facem nu ne aduce atîta persecuție și ură cît însușirile noastre cele bune“. Aici Aimé-Martin exclamă: *c'est calamnier le genre humain. Socrate et Fénelon furent perscutés, ils ne furent point hais* (???)²⁾ Maxima 10: „In inima omenească se produce o generație perpetuă de pasiuni. așa încît rămășițele uneia sunt mai totdeauna temeliiile alteia“. Nota lui Aimé-Martin: *dans leur passage rapide, toutes les passions nous laissent mécontents, et le mécontentement nous conduit peu à peu à la seule passion qui puisse avoir de la durée: la vertu*³⁾. Virtutea o pasiune! etc. etc.

Ce ironie a soartei a adus asupra maximelor lui La Rochefoucauld un comentator ca Aimé-Martin!

O formă mai dezvoltată a avut același aforism maiorescian, în prima variantă din 1868, cu acest text:

„Imaginea nulei implintate în apă se frînge și se abate în direcțiune străină. Așa se frînge ideea în creerii indivizilor ce le primesc. Instrucțiunea comună caută a repara răul și de multe ori nu reiese (ardelenism: *reusese*, n.n.!) Dar unde și ea lipsește, acolo oamenii nu se mai înțeleg, și toate discuțiunile adunărilor înculte exhală un parfum de Charenton“ (*balamuc*, n.n.).

Fenomenu fizic la care recurge gînditorul ca să ilustreze răstălmăcirea ideii, pe parcursul de la cel ce a emis-o la cel sau la cei ce au luat „cunoștință“ de ea, se cheamă refracție și este explicat în fizică la capitolul despre optică. Este riscul limbajului, cînd nivelul intelectual al receptorilor nu este tot atît de ridicat ca acela al emitentului, sau, în cazul cînd nivelul fiind egal, emitentul nu s-a exprimat clar.

Citeam deunăzi, în *Cronica literară* din *Luceafărul*, semnată M. Ungheanu, despre recenta carte, „Permanențe românești“, cu privire la *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, de George Călinescu, următoarele afirmații ale lui Al. Piru:

„Violent atacat de presa de dreapta, ca și de toată critica contemporană (Lovinescu, Cioculescu, Streinu), G. Călinescu stă într-o izolare absolută, scrie și publică o piesă de teatru, *Sun sau calea neturburată, mit mongol* (1943) și un eseu despre literatura spaniolă“.

Din scrupul de exactitate absolută, mi-am procurat cartea lui Al. Piru și am recitit fraza, întocmai transcrisă (și însușită) de M. Ungheanu, la pag. 264. — cu o mică, foarte mică, dar nu și neinsemnată deosebire: semnele suspensiei... între cuvintele finale „literatura... spaniolă“ (nu în sens ironic, ci spre a marca neprevăzutul!).

Iată-mă dar acuzat, în cea mai proastă, ca și în cea mai bună tovrășie, de a fi scris cu violență despre suszisa carte. În cea mai proastă, adică alături de nescrupuloasa presă naționalistă: *Chemarea vremii, Porunca Vremii, Calendarul*, etc. În cea mai bună — alături de marele E. Lovinescu și de foarte talentatul nostru prieten comun, Vladimir Streinu!

Or, studiul meu, prezentat în *la Revista Fundațiilor*, a fost refuzat de D. Caracostea, ca o apologie a cărții incriminate, pe care o și retrăsese din comerț în urma campaniei declanșate de numita presă. Despre acest articol pomenește din auzite G. Călinescu, ca de unul favorabil, într-o scrisoare către Al. Rosetti, edito-

rul care contractase cartea. Mai tirziu, cînd studiul a apărut în *Revista română* a lui Zaharia Stancu, concomitent cu acela al lui Mihail Ralea, care de asemenea i-a displicut, G. Călinescu l-a socotit negativ, pentru că formula în partea a doua rezerve categorice, dar nicidecum violente. Ba chiar, în partea întii relevasem pe larg calitățile temperamentale ale scriitorului și agrementul cărții, printr-o analiză vădit simpatetică.

Studiul l-am retipărit în *Aspecte literare contemporane* (1972), fără nici o modificare și poate fi verificat dacă este violent sau nu, de oricine știe a citi ne-prevenit. Iată concluziile celor două părți. Prima:

„Nota personală a acestei lucrări e analiza intuitivă și oarecum gustativă a unui sensul foarte impresionabil, a unui benedictin viol, malițios și onctuos, foarte dotat să-și agrementeze rezultatele investigației sale cu savori lexicale deosebite. Arta criticului e în fond aceea de insidioasă comunicare a plăcerii, indiferent de obiectul care a provocat-o; chiar dacă citatele, foarte numeroase, nu corespund în totul caracterizării, vibrația intelectuală se furișează, ca „inefabilul“ liric, poetul se realizează în istoriograf și-i transmite o virtute inedită: farmecul“.

Acesta e finalul „violent“ al elogului, adus artistului și poetului, care pe urmele lui Vico și ale actualilor filosofi trăiriști, consideră istoria literară, ca și istoria, o știință „inefabilă“.

A doua concluzie:

„Operă de poet, prin intuirea lirismului enigmatic, de romancier, prin construcțiile psihologice și portretistice cu pretexte din realitate, de critic impresionist, prin arbitrarul temperamental al simpatilor și antipatiilor, dar mai puțin operă de istoric literar și de arhitect, cartea lui G. Călinescu e ceea ce strecoară undeva: mărturia unuia din «cei doisprezece oameni fini care formează conștiința estetică a unei epoci» (p. 662). E chiar mărturia celui mai fin din cei 12, dar și a celui mai neîndicat să între-prindă o istorie literară! Descompusă fragmentar (în carte, gresală de tipar, fragmentat), prin ritmul liber al lecturii, rămîne o carte fermecătoare pentru lectorii avizați și inutili prin definiție, ca orice operă de artă“.

Sînt dispus să fac o publică *mea culpa*, dacă se va găsi o singură notă de violență verbală în tot ce am mai scris, în *Viața* și în *Curentul literar* din același an (1941), despre cartea lui G. Călinescu.

ACEEAȘI e situația lui E. Lovinescu, care la ancheta deschisă de acest din urmă periodic, a răspuns pe larg. Dau și din articolul său, începutul și concluzia. Începutul:

„Simțul dreptății ne obligă să recunoaștem mai întii acestei *Istorie a literaturii române* un caracter de monumentalitate, nu numai tehnică, iconografică, informativă, într-un cuvînt nu numai de muncă conjugată ci și de talent literar, în fața căruia nu poate rămîne neimpresionat oricine are cît de puțină stăpînire de sine pentru a-și uita repulsiunile ideologice și, ceea ce e mai greu, pentru a-și înfrîna nemulțumirile personale față de autor în genere sau (în text, gresală de tipar, s'au) din pricina situației ce i s-a făcut în cartea lui“.

După o altă serie de elogii, dar și după serioase obiecții, pe tonul cel mai calm, urmează încheierea:

„D. Călinescu are un remarcabil talent de polemist, de portretist, de pamfletar — însușiri literare, valabile într-o critică vie, militantă, primejdioasă însă într-o istorie, oricîtă vivacitate stilistică i-ar da“.

Mai scurt și tăios a răspuns Vladimir Streinu în același număr al *Curentului literar*, la 13 septembrie 1941:

„Lucrarea d-lui Călinescu este ieșită dintr-un curaj intelectual admirabil, de sigură proveniență papinistă (e vorba de scriitorul italian Giovanni Papini, din care Călinescu tradusese *Un uomo finito* n.n.), dar și dintr-o proastă creștere îndecogabilă, aceasta nu numai de aceeași proveniență [...] e o lucrare de romancier foarte dotat [...] un morman de judecăți arbitrare, adesea contradictorii [...] Mare talent, mare putere de muncă, mare aspect de informație, dar și mare grabă, mare lipsă de măsură, mare neorînduială [...] lucrarea în discuție nu își umple așadar menirea ei cea dintii, aceea de istorie organică a literaturii române“.

Nici la Vladimir Streinu nu poate fi vorba de violență, ci de duritate în negație, dar și de recunoaștere a unor mari calități, pe cînd presa de dreapta contesta lui Călinescu în bloc, orice calitate, inclusiv talentul literar și puterea de muncă, denunțînd cartea ca un atentat la naționalitate și ca o primejdie publică.

La Lovinescu, Streinu și subscrisul, nu se poate găsi nici un considerent extraliterar și nici un apel la brațul secular, în „stilul“ gazetelor respective, redactate de huligani.

Ritsos

A-L OMAGIA pe Iannis Ritsos înseamnă a trimite o undă din mireasma și răcoarea Carpaților pînă pe culmile înșorite și legendare ale Parnasului.

La poalele acelu munte, innobilat de una dintre cele mai vechi mitologii, am stat cîndva amîndoi, eu fericit că mă aflu în preajma unui poet din neamul celui cu care — de mult de tot — a început marea poezie a omenirii.

Frați ai Carpaților, fiți în vara ce vine mai dulci, pentru a izgoni amărăciunea din ființa acestui poet care — pentru că a proslăvit libertatea — a fost lipsit de ea, cei mai frumoși ani ai vieții.

Ciini de la stînele din Carpați, așezați-vă botul moale în palma lui Iannis Ritsos, ca să-și aducă aminte cit este de iubit pe aceste meleaguri.

Mioriță laie, laie bucălaie, mai deapănă-ți odată povestea, cu tot fiorul ei cosmic, ca un omagiu pentru marele poet grec, al întregii suflări poetice românești.

MULȚI au fost cei care, în ultimul sfert de secol, s-au bucurat — poeți fiind sau numîndu-se astfel — de priverile și ospețele pămînturilor de la Dunăre, iar după un an sau doi au revenit, făcîndu-li-se dor de pelicanii din Deltă sau de vinurile Cotnariilor. Printre acești prieteni constanți ai țării noastre, mai cunoscuți sau mai puțin cunoscuți în țara lor, singulară a fost apariția lui Iannis Ritsos. El venea, nu cu calitățile trecute pe detaliate cărți de vizită, ci ațreolat de o lungă detențiune în lagărele din insulele grecești și de faima europeană a unui mare poet. Iar dintre toți, s-a dovedit cel mai modest. Și cel mai serios.

A spus că va face, în limba lui, o antologie a poeziei române, și a făcut-o, refuzînd servituțiile și beneficiile pe care le presupunea colaborarea cu o birocrăție culturală — inspiratoare a atitor nefericite antologii —, a făcut-o el singur, și a tipărit-o tot singur, garantînd-o cu prestigiul său în fața editorilor eleni. Puțini prieteni de acest fel, dovedîndu-și în aceeași măsură și zelul și dezinteresarea, i-a fost dat să numere pînă azi literaturii române.

A-L OMAGIA pe Iannis Ritsos este o datorie — dintre cele ce nu pot fi date uitării — a fiecărui poet român.

A-l omagia pe Iannis Ritsos este una dintre cele mai mari și pure bucurii ale inimii mele.

Mioriță laie, laie bucălaie, în zilele acestea cînd marele nostru prieten de la Atena trece un prag al vieții de pe care, privind înapoi, nu va fi văzînd mai puține furtuni decît Ulise cînd a pus iarăși piciorul în Ithaca, fă tu tot ceea ce crezi că e de făcut, doar ești năzdrăvană, pentru ca el să știe cit este de iubit — și de venerat — pe aceste meleaguri pe care cîndva le-a mîngiat cu o privire ce ani în șir, pe cînd noi ne bronzam la soarele mării, rătăcise pe întinderea ei liberă de după garduri de sîrmă ghimpată.

Geo Bogza

CEL CARE, într-una din nopțile acestei primăveri, a pus o luminare aprinsă în mina statuii lui Eminescu să știe că prin gestul lui a mișcat multe inimi și a luminat multe suflete.

La 25 decembrie, apărea în *Curentul* un articol negativ pe o pagină întreaga, semnat de Pamfil Șeicaru, care și-a stăpînit pe cit putea temperamentul violent, categorisînd însă cartea lui Călinescu, din aceleași considerente naționaliste, ca un act de „îndrăzneală“ și de „nerușinare“.

Sînt așadar surprins că Al. Piru a rămas cu impresia că însăși critica literară a primit cu aceeași violență ca și publicațiile de dreapta, monumentală lucrare a lui G. Călinescu. — asupra monumentalității căreia a atras cel dintii atenția însuși E. Lovinescu, care a judecat sever cartea, numai și numai sub raportul neobiectivității ei (atingînd cu seninătate și problema discriminării rasiale).

Sînt cu atît mai surprins, cu cît îl știu pe Al. Piru, practician al obiectivității în critică și mai ales, în istoria literară, cu voință de nepărtinire și „supunere la obiect“ (dezideratul celui alt magistru al său, G. Ibrăileanu!).

Procesul de refracție, de data aceasta, vai! s-a produs la un nivel aproximativ egal de înțelegere estetică, așadar cu atît mai surprinzător. Ce putem deduce din aceasta? că s-a înșelat Maiorescu? Iar în cazul acesta, că a fost prea optimist, crezînd că asemenea procese nu sînt posibile decît în cazul denivelării de la emitent la receptor? Oricum, considerînd că fusesem cit se poate de clar, m-am simțit îndreptățit să risipesc confuzia asupra unei calificări dezonorante și neconforme cu realitatea.

N-am practicat violența verbală decît de două ori, și de fiecare dată împotriva unui impostor ca Octav Minar, cu scopul precis de a-l provoca să mă dea în judecată de calomnie, ca să dovedesc cu ajutorul expertizei grafologice falsurile sale de pretins colaborator al lui Caragiale și Lăciu. Individul însă a tăcut chitic. În zadar mă încălzisem... la rece.

Șerban Cioculescu

¹⁾ *Opere*, I, Ediție, note, variante, indice de Georgea Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, studiu introductiv de Eugen Todoran, Colecția Scriitorii români, Editura Minerva, București, 1978. În 6', LVI+936 pagini. Conținutul: *Critice*, I (1866—1907), *Critice*, II (1866—1907). Addenda: *Exemple de poezii române*, *Aforisme* (compuse într-un cerc literar din București.).

²⁾ „Dacă aceasta ar fi just, la ce ne-ar sluji voința?“

³⁾ „Înseamnă a calomnia neamul omenesc. Socrate și Fénelon au fost prigoniți, nu au fost deloc uriți“.

⁴⁾ „în repede lor trecere, toate pasiunile ne lasă nemulțumiți, iar nemulțumirea ne conduce puțin cite puțin către singura pasiune care poate avea durată: virtutea“. În ediția cea nouă, la note, se arată evoluția acestui aforism al lui Titu Maiorescu, de la *Convorbiri literare*, anul II, 1868, pînă la ediția ultimă a *Critice*-lor, îngrijită de Maloescu (1908).

Plopi de lumină

A DESTĂINUI de obște — fie și grație unei împrejurări aniversare — sentimentele față de un confrate întru literatură și, mai mult încă, prieten scump sufletului e o temeritate care, între altele, sugerează indiscreția. Firești cred că sunt numai răvașul privat, îmbrățișarea frățească și libația tradițională.

Dar, o jumătate de veac de viață și trei decenii de strădanie și de împliniri literare justifică obiceiul de cuvânt de mult împămîntenit și respectuos păstrat în revistele noastre de cultură: omagierea publică a sărbătoritului la data calendaristică rotundă — de astă dată, dublă — tridecenie și cincantener. Totuși, cronici-bilanț, articole de analiză sagace, schițe de portret și altele asemenea, altfel spus, un ceremonial de pompă festivă, nu știu cât s-ar potrivi omului și scriitorului Ion Horea.

Căci el este cel care, în acest mai, de primăvară generoasă, propice și roditoare precum vernaliile sale agreste despre munci și despre zile, el este cel care atinge, pe scara vieții, a cincizecea treaptă — palierul unei clipe de răgaz într-un urcuș de treizeci de ani, urcuș nu întotdeauna lesnicios, hotărnicit adesea de riscuri, implicând, pe lângă izbînzii, și primejdii, sugerînd, paralel cu lumina, și rătăcirii, ca orice omenească ascensiune cinstită spre un ideal.

Să fi-ncercat o repede ochire-sinteză asupra lucrului său literar (cu apeluri bio- și bibliografice la cutare sau la cutare dicționar specializat, împănînd-o cu frînturi de poezie și cu observații-comentar) nu mă simt în stare, studiul depășindu-mi mijloacele și aparținînd altui domeniu, cel al criticii literare. Mai potrivit cu simțirea de filciune funciară a omului și cu modestia de rară discreție a poetului mi se pare evocarea anecdotică a unor întîmplări — la urma urmel, anodine pentru ceilalți — care ne-au legat sufletește și care ne-au temălit statornic, prin ani și printre lumești vicisitudini, prietenia.

Deși ne știam, încă de pe la debut, ca doi colegi cu existențe paralele în viața literară, drumurile încrucișându-ni-se prin aceleași redacții de revistă și de editură, deși ne respectam reciproc în tăcere, cât și cum socoteam fiecare că merită celălalt, nu ne-am înțeles cu adevărat, cred eu, decît acum aproape două decenii, în cele câteva zile ale unei călătorii scriitori-

cești de documentare, în Delta. Atunci, Ion Horea, tînăr tată, venise împreună cu Pia, un bumb de fetiță de cîțiva anișori, nostimă și cuminte, care-a fost fascinată de-o poșetă din mărgelile a nevesti-mii. Cît a durat excursia, a căpătat-o în custodie și-o ținea strîns la piept ca pe-un odor (noaptea, în cabina hotelului plutor, dormind cu ea sub pernă). Lumina pe care-am întrezărit-o atunci, în ochii părintelui, mi-a descuiat o porțiță secretă spre înțelegerea și spre apropierea poeziei sale, care nu era numai cea a peisajului transilvan, ci și cea a sufletului românesc de totdeauna: duloșie, bunătate, omenie.

După un alt număr de ani, o întîlnire cu cititorii ne-a dus în alt capăt al țării, la Târgu Mureș. Poetul m-a invitat la casa părintească, într-un sat din apropiere. Și i-am cunoscut tatăl, un țaran demn, sobru, tăcut și înțelept, care citea și citește Balzac și Sadoweanu cînd sta de pază la vie sau la bostană. Și ne-am înclinat în cimitir la mormintele bunilor săi. Și-am picurat, pentru dinșii, toți trei și-n țărîna stropi din vinul pe care l-am închinat în tinda gospodăriei. Și-am străbătut și satul, mic și alunecînd în neființă. Și poetul mi-a istorisit elegiac despre oamenii și despre locurile copilăriei. Despre fiii și despre nepoții bătrînilor, urmași plecați pentru totdeauna la oraș ori pe șantierul construcției, ca să muncească și ca să trăiască acolo. Și despre bătrîni care se trec și care se petrec. Și mi-a arătat case și acareturi abandonate fără erezi, părăgîndu-se și pătrunzînd lent în uitarea cea de o ființă cu omul, odată cu satul care se stinge într-o lungă — și tragică, prin demnitățile împăcării cu destinul ireversibil — agonie. Și-am priceput astfel semnificația adîncă a elegiilor stoice scrise în anii din urmă, și sensul întrebărilor lui neliniștite, și melancolia ritmurilor sale, și tradiționalismul de substanță al poeziei cu care încearcă să rețină o clipă mai mult perisabilul, speră să poată întîrzi îneluctabila trecere a viului în neființă: în fond, modernitatea profund românească a liricii lui. Și m-am înfiorat de emoție, omenească și estetică, la această răs-cruce de sentimente: confluența între duloșia poetului-părinte și tristețea poetului-fiu, martor și legătură între generații, cronicar și personaj totodată al unui act dramatic vechi de cînd scena lumii și sortit să dureze cît eterna comedie umană.

CONFRATERNITATEA noastră într-o credință despre rosturile poetului între semeni și cele ale poeziei în viața cotidiană a cetății a dus, printre altele, și la bunul obicei de-a bate împreună și-n compania altor colegi drumurile țării, pe la recitaluri de poezie, întîlniri cu cititorii, parcurgînd itinerarii de documentare prin locurile pe unde românii muncesc și creează. Călătoriile astea numeroase ne-au descoperit amîndu- rora și-un revers „comic” al amicitiei. Prin hotelurile pe unde suntem găzduiți — dacă echipa de scriitori este mai mare — dormim (vorba vine, și-are să se vadă îndată de ce anume!) cîte doi în odaie. Firește, amîndoi în cor, deși fiecare știe ce ne-așteaptă, cerem să hălăduim împreună. Și, după taifasul de rigoare înaintea somnului leguit, adormim osteniți de umblet și de vorbă. „Scheciul” începe numai-decît: eu, păcat moștenit, nu pun bine capul jos, că-ncep a sforăi, autoritar și fără păs; iar prietenul-victimă bate-n propria pernă și mă trezește cu-ndemnuri potrivite, ca să poată adormi și el; îl asigur cu glas limpede că n-am să mai fac și, fără tranziție, reiau aria de la nota întreruptă, în aceeași tonalitate, cu o tehnică fără cusur. El iar telegrafiază prin pernă, eu — iar promit somn de ingeraș. Și tot așa: el — iar și eu — iar, pînă spre ziuă, cînd, excedați amîndoi, jurăm mutualmente și în petto că n-o să mai dormim sub același acoperiș, drept care, purcedem să „bîrfim” despre literatură și despre cîte toate, palizi de nesomn și convinși fiecare că jurămîntul e unul de bețiv: pentru că, la proxima călătorie în țară, reluăm cu tenacitate canavava „numărului”, ca să punem la punct, desăvîrșindu-l, ca în *commedia dell'arte*, pantalonada noastră de arlechini impenitenți, stingheri unul fără celălalt...

„Astăzi, Piuca, fetița cu poșetă din mărgelile de pe duneta vasului din Delta, este mama unui băietel dolofan, minunatul țaran cultivat din Valdei — străbunic, iar elegiile poetului prind pîlpîirile de amurg ale satului natal...”

PINĂ ACUM, Horea a dăruit poeziei noastre un mînunchi impresionant și prin număr și prin valoare de poeme admirabile, depozitare de frumuseți perene și de idei generoase, emoționante prin forța simțirii și prin rafinamentul expresiei: „tainul său de muncă și de artă” pe care nu l-a luat în deșert.

Fotografie de Ion Cucu

Care-l onorează și care ne onorează pe toți lucrătorii condeiului literar. Și, ca orice scriitor vrednic de-un titlu care este și-un calificativ, a creat un giuvaier, nestemat prin unicitate, inestimabil prin simplitatea desăvîrșirii. Un înaintaș de geniu, părintele poeziei-ului românesc, a îmbogățit lirica națională cu un mit metaforic fără pereche: plopul. Poetul contemporan cu noi, străbătînd reverent aleea cu plopi fără soț, a dezvăluit sufletelor noastre uimite înțelesul umbrei lor mișcătoare după soare și după lună, ca un minutar al veșniciei măsurîndu-ne tuturor pașii cîți ni-s hărăziți, căci, inexorabil, toți „vom călători odată / Pe unde n-am mai fost nicicînd, / Cu umbra plopilor, ciudată, / Alunecînd, alunecînd... // Și va rămîne-n urma noastră / Doar tremurarea unui gînd, / Cu umbra plopilor, albatră, / Alunecînd, alunecînd... // De va mai fi o amintire, / Și ea va trece, vrînd-nevrînd, / Cu umbra plopilor, subțire, / Alunecînd, alunecînd... // Dă-mi gura ta, și mă sărută, / Și stele vor cădea pe rînd, / Cu umbra plopilor, cădeuță, / Alunecînd, alunecînd... // Și-ai să auzi, înfiorată, / Cum trece-al lunii foșnet blind, / Cu umbra plopilor, culcată, / Alunecînd, alunecînd...”

Împlinirea maturității omului biologic este pragul celei de-a doua tinereți literare, fertile, a poetului, care-și continuă, cu forță înțelepțită, urcușul spre idealul asumat.

Acestui confrate și complice al ritmului comun din stînga pieptului îi urez, urîndu-mi — la ceasul firitiselii rituale — un șir innumerabil de nopți de veghe creatoare în solitudine, dar și multe din cele „albe”, cu taclale literare înlocuindu-ne somnul imposibil din odăile itinerariilor noastre.

Romulus Vulpescu

Filosofie și cultură

Ethos muzical românesc

DINTRE toate formele culturii românești, muzica (alături de literatură) a beneficiat de adînci și competente investigații din partea unor cercetători de renume. Datorită eforturilor și pasiunii lui George Breazu, Romeo Ghircoiașu iar în perioada postbelică Octavian Lazăr Cosma, Vasile Tomescu, Petre Brîncuși, Viorel Cosma și alții, muzicalitatea cunoscută și recunoscută a poporului român nu mai e doar o constatare empirică, rezultat al unor observații făcute asupra școlii românești de muzică, a talentelor și dragostei pentru muzică constatată în cele mai largi straturi ale populației, ci e probată istoric, în ciuda marilor dificultăți de ordin documentar.

Muzica românească și marile ei prime-niri — vol. I (Editura Muzicală, 1978) de Petre Brîncuși, amplă lucrare de sinteză, ilustrează o strălucită tradiție. Fără a ignora nimic esențial din ceea ce cercetările de istorie și arheologie, etnografie și folcloristică, epigrafie și ceramică oferă ca atestare a unei bogate vieți muzicale a oamenilor care au trăit pe acest pămînt, începînd cu populațiile tracice, autorul a știut să se detașeze de aparenta ariditate

a materialului documentar, să se apropie de el și să-l apropie ca un depozit de simțire românească, să-l decanteze valorile latente și să ni le prezinte în geneza și devenirea lor istorică.

O idee fundamentală, prezentă încă din primele pagini și urmărită apoi cu consecvență este aceea potrivit căreia muzica românească a vădit dintotdeauna o dublă vocație: a) expresie și mărturie patetică a conștiinței și sensibilității naționale. „De la lira proorfeică sau neperitoarele variante ale Mioritei și pînă la lucrările contemporanilor noștri, muzica acestuia neam se constituie într-un document emoționant, oglindă a luptei și gloriei înaintașilor sau a evului socialist, chemare de vibrație patriotică și demnitate națională”: b) vocația europeană, constituind un element de apropiere și circulație valorică între Orient, sud-estul european și Europa de vest.

Originalitatea culturii muzicale românești își are originile (și temeiurile) îndepărtate în muzicalitatea strămoșilor noștri, recunoscută în întreaga lume antică, ce știau, după conchudente mărturii din Herodot, Platon, Strabon, Iordanes ș.a. să confere virtuți morale, să acorde o mare

atenție puterilor sufletesti și sănătății morale în toate manifestările omenești semnificative, inclusiv în cele muzicale, ce-i însoțeau și în război și în timp de pace, și la durere și la bucurie. În orizontul culturii românești, a fost reconfirmată cu o mare forță teza din teoria ethosului grecesc despre funcția educativă a muzicii, „ideea de mare valoare promovată de Aristotel, conform căreia muzica este un mijloc de a ajunge la virtute...”. Frecvența figurilor coregrafice și a instrumentelor muzicale pe vase ceramice, datînd din cele mai vechi timpuri, este concludentă în acest sens și a permis chiar descifrarea originii foarte îndepărtate a unor dansuri celebre sau momente sărbătorești, de jubilară a cîntecului și veseliei.

Găsim în cartea prof. Petre Brîncuși o idee foarte interesantă în legătură cu etnogeneza spiritualității românești. După cum se știe, din cele două componente de bază ale acestei etnogeneze, prioritatea și superioritatea au aparținut romanității. Dar nu în toate domeniile culturii spirituale. În muzică, de pildă, prioritate a avut „fondul muzical dacic în raport cu cel roman”. Este o temă de meditație ce-mi evocă și o mai veche idee a mult regretatului acad. Athanase Joja, care vorbea de caracterul dionisiac al civilizației dacice față de cel apolinic al culturii romane — ambele punîndu-se amprenta asupra noi spiritualități ce a rezultat din această osmoză. Or, în viziunea lui Nietzsche, confirmată și de alte opinii și cercetări, la greci tocmai muzica era arta prin excelență dionisiacă, în raport cu spiritul

apolinic al artei plastice și cu sinteza lor în tragedie.

Nu este de competența autorului acestor însemnări și nici spațiul nu permite a analiza sau măcar a consemna bogăția faptelor de cultură muzicală (examineate în carte), ce compun tabloul devenirii istorice a unei străvechi arte. Dar valoarea acestei cărți depășește cercurile de specialitate, ea îl interesează pe toți oamenii de cultură, pe toți cei interesați în cunoașterea istoriei culturii românești, a originalității și specificului acestei culturi. Înainte de toate, așa cum s-a văzut, prin înseși originile sale, care — în cazul culturii muzicale — ne poartă către contacte fertile, de adîncă rezonanță cu unele din cele mai mari culturi ale antichității. În al doilea rînd, datorită prezenței vitalizatoare a unui folclor muzical de mare forță artistică, dramatică și expresivă (cărui li este consacrat un amplu capitol). În al treilea rînd, cartea muzicologului Brîncuși este de un larg interes istoric și cultural, datorită faptului că ethosul muzical românesc este analizat în devenirea și maturizarea sa istorică, în strînsă corelație cu faptele și momentele cele mai semnificative ale istoriei naționale; manifestările de tulburătoare frumusețe ale acestui ethos reprezintă o componentă esențială și un factor dinamizator al acelei sinteze etnice și culturale prin care poporul român a ajuns la deplina conștiință de sine.

Al. Tănase

Din nou despre poeți și critici

ÎN CONTINUAREA unor preocupări mai vechi, M. Nițescu schițează în **Poeți contemporani** nouăsprezece „sinteze critice”. Ca și Gh. Grigurcu sau M. Mincu, deși fără a construi un tablou al poeziei de azi, el încearcă să impună o altă scară de valori decît aceea „acceptată”. În sine, faptul nu poate trezi decît interes, căci literatura se schimbă, gusturile noastre la fel și nu există nimic mai trist în critică decît fixismul, „oficializarea” aprecierilor. M. Nițescu are dreptate că anumite „prejudecăți” „stingeresc actul critic”. „Din neînțelegerea semnificației lui majore, ori din neputința de a-l accepta ca atare — observă el — actul critic este, nu o dată, asimilat cu spiritul «contestatar», cu intenția vulgară de a «desființa» și, deci, amendat sau respins. Este și acesta un mod de a descuraja, de a aduce totul la un numitor comun. Încă nu s-a înțeles că în critică nu există posibilitatea «desființării» unui autor adevărat, ci doar păreri care se impun și păreri pe care timpul le invalidează, că examenul critic sustras oricărui considerent în afara celui de valoare e singurul de care o literatură are nevoie.” Cum M. Nițescu s-a ferit de orice introducere ori concluzie cu caracter generalizator, pasajul citat l-am desprins din studiul consacrat lui Nichita Stănescu. Alte afirmații de același gen se găsesc în studiul despre Marin Sorescu. Nu, desigur, întimplător, căci tocmai aceștia sînt poeții pe care M. Nițescu îi socotește măriți pînă la ilaritate de o opinie critică prea binevoitoare. Să notez, întâi și întâi, că și Gh. Grigurcu, și Marin Mincu tot de aceștia s-au lovit în primul rînd, ceea ce înseamnă că toți au resimțit prezența lor ca pe un fel de dictatură literară și au vrut să-l pună în discuție consecințele. Un lucru e sigur și anume că, dacă poate fi vorba de excese, în ce-i privește pe Nichita Stănescu și Marin Sorescu, a unei părți a criticii din deceniile din urmă, în nici un caz aceste excese nu pot fi cu desăvîrșire nemotivate. Să presupunem o clipă că nici unul dintre ei n-ar îndreptăți, din unghiu strict al valorii, locul care i s-a atribuit în poezia generației lui. Atunci — mai ales atunci — obligația celor ce se îndoiesc nu este doar aceea de a-l contesta (uneori, categoric), ci de a explica de ce el și nu alții s-au bucurat de acest privilegiu. Am citit cu atenție toate articolele — căci încerc eu însumi să mă obiectiviez și să nu resping din capul locului discuția, — și în afara unei ostilități de gust, n-am descoperit nimic. Însă nu de gusturile noastre e vorba aici (ele diferă inevitabil), ci așa zicînd de ale epocii înseși. Judecata critică trebuie să țină seama de faptul că un poet e „selectat” în funcție de multe însușiri (evident, nu toate estetice). Mi-e greu să admit că un poet absolut nevaloros poate trece, în condiții literare normale, cum au fost cele de la debutul generației noastre, drept genial. Numai și numai fiindcă a

M. Nițescu, **Poeți contemporani**, Editura Cartea românească, 1978

fost susținut necondiționat de critică. Negarea atît de stăruitoare e o curioasă dovadă că meritele, cite sint, există: devine un elogiu paradoxal. M. Nițescu mai afirmă că un critic n-are niciodată forța de a șterge cu buretele urmele din istoria literaturii ale unui poet, cu alte cuvinte că timpul impune adevărul. De ce ar avea-o atunci pe aceea de a-l viri cu de-a sila în istorie? I-aș putea atrage atenția și că practic în această afirmație metoda falsei modestii, încercînd să-și diminueze de ochii lumii răspunderea proprie (iată, pare a susține el, eu îmi exprim, ca și alții, o părere, iar dacă greșesc, faptul se va vedea și voi fi corectat de istorie). În locul unei polemici limitate la impresia de gust, era necesară, cum se vede, o explicare a factorilor ce au contribuit la impunerea scării respective de valori.

În sfîrșit, gustul însuși se poate discuta (și trebuie discutat) prin argumentele pe care le furnizează. Mă voi folosi în acest scop de articolul despre Marin Sorescu. Autorul începe prin a învinui critica de pînă acum (fără a indica un singur nume: ca și alții, el polemizează cu niște persoane anonime, aproape oculte!) de superficialitate: „A circumscrie analiza la problematică și la atitudine înseamnă a efectua o operație pe cit de exterioră pe atît de neconcludentă. Încercarea de a sesiza unele coordonate ce țin de structura intimă a poeziei e singura care poate uita absolutizarea comodă a accidentalului și a relativului”. Însă, pe de-o parte, M. Nițescu identifică această circumscriere în câteva operații (inventarul temelor, ecouri și influențe, ilustrarea atitudinii demistificatoare a miticismului, a ambiguității, a tipului modern de umanism) care sînt legitime și, depinde de seriozitatea lor, profunde critic; pe de altă parte, el însuși procedează la fel cînd definește poezia în cauză. Dovada superficialității criticii nu se face în aceste condiții. M. Nițescu vorbește apoi de modalitatea „travestiului sau anecdoticului” ce ar caracteriza pe M. Sorescu. Nu este întîiul în a le constata, deși din nou nu citează pe nimeni. Noutatea relativă apare cînd criticul vede în ele un simplu trucaj și un balast. Așadar, formula poetică rămîne aceeași și pentru M. Nițescu, doar că lui i se pare a: „nu mai satisface sensibilitatea și sentimentul nostru de poezie”. Argumentul ar fi că poezia primei jumătăți a acestui secol — aceea considerată modernă — a procedat la o „retragere într-o geometrie purificată de elemente figurative, desprinsă de reprezentări”, a cultivat „vocația noastră esențială pentru abstractizare și spiritualizare artistică” într-o lume saturată de obiecte, de concret, de eveniment. „În această perspectivă, conchide criticul, modalitatea poeziei lui Marin Sorescu nu-și mai află legitimitatea.” Se remarcă lesne că metoda criticului constă în a afirma că poezia modernă e cutare lucru și a deduce de aici lipsa de valoare a poeziei lui Marin Sorescu. Pe această cale am putea deduce însă cel mult lipsa ei de

modernitate. Identificarea celor două noțiuni îmi e suspectă teoretic, chiar dacă M. Nițescu a fost condus la ea de laudele unei critici în care tocmai impresia de modernitate se afla la baza celei de valoare. Mai important e alt aspect al argumentării: ce îndreptățește oare generalizarea definiției de poezie ca pură geometrie spirituală, adică a modalității Mallarmé-Barbu-Guillén, la toată lirica modernă? Mi-ar fi ușor să citez numele altor mari poeți moderni care uzează de narațiune, de „anecdotală”, de retorică, poeți nu ai esențelor, ci ai fenomenelor, spre a dovedi că M. Nițescu limitează modernitatea la o singură formulă. În continuare, criticul citează versuri ce ar ilustra „prozaismul de substanță” al lui Marin Sorescu, acele „observații și reflecții din sfera experienței curente” ce l se par funciar nepoetice (prin prisma purismului definit înainte). Unele din aceste versuri, chiar scoase din context de critic, sînt departe de a fi rele („Zilnic, aceeași mișcare / De servitoare/ În casa misterelor”), dar ceea ce criticul nu vrea să ia în considerare, citînd în sprîjin pe Ion Barbu, este că „inepta încăpăținare de a scrie versuri cum vorbești” constituie la Marin Sorescu un program nu o dificultate: banalitatea și simplismul oral sînt deliberate, la fel ca și utilizarea clișeului de limbaj ce „traduce” unul de gîndire. Nu e normal a-i cere lui Sorescu să scrie în perspectivă acelei poezii pe care noi o considerăm superioară. E o probă de dogmatism inefficient. Criticul îl învinuiește pe poet de a emite senin platitudinî, ca și cum n-ar fi limpede că lirismul lui se naște, aici, din aerul de seriozitate cu care sînt spuse adevăruri la Palisse și că el învăluie o mișcare a spiritului esențial parodic. În legătură cu **La Lilieci** criticul face aceste considerații: „Satul lui Marin Sorescu trăiește exclusiv în planul realității, al evidentelor, cu gesturi și expresii tipizate. Nimic din satul blagian, atemporal, trăind într-un orizont al misterului, în lumea fabuloasă a basmului.” Simțim preferința pentru maniera lui Blaga. Chiar dacă observațiile n-au direct caracter de reproș, în context ele sună minimalizator: însă, sub raport critic, paralela (dacă nu admitem o eventuală polemică intenționată din partea autorului lui **La Lilieci**) stă sub semnul enormului (la fel ca și frazele în care, la Nichita Stănescu, se stabilește o „apropiere totală” de Bacovia prin versuri foarte voioase în fond despre o ploaie infernală, în care singurul lucru pe care la rigoare l-am putea spune este că sentimentalitatea bacoviană se află întoarsă pe dos ca o mînușă: „Ploua infernal, / și noi ne iubem prin mansarde. / Prin cerul ferestrei, oval, / norii curgeau în luna lui Marte” etc.; sau ca în acea constatare generală despre poetul **Elegiilor**, „în poezia sa nu se simte desprinderea de pămînt, nu se simte zborul”!).

Am întîrziat atîta pe aceste exemple fiindcă mulți au tendința azi de a da dreptate unor asemenea puncte de vedere sub cuvînt că, la urma urmei, după atîtea

M. Nițescu
Poeți contemporani

elogii, poeții în chestiune mai trebuie să fie și puțin zgîlțiiți. Nu neg lui M. Nițescu sau altora dreptul la opinie și e bine că asemenea lucruri sînt publicate și nu considerate un scandal. E un fapt ce se cade subliniat. O critică ce s-ar exprima coral ar fi penibilă și inutilă. Dar iau în discuție tocmai modul argumentării și constat că el se bazează fie pe prejudecăți teoretice (poezia modernă este asta și nu asta etc.), fie pe o lipsă de intuiție a poeziei ca atare. M. Nițescu citează de exemplu **Peau din Laus Polemaci** („Ce ești tu, A? / tu, cea mai omenească și / cea mai absurdă literă...” etc. Si: „A, literă / borfoasă de toate litercele”) și comentează astfel: „Poetul vrea să fie liber de vorbire și de tot ce poartă infuzia ei nocivă L...l. Se pare că aici autorul a fost tentat să ilustreze o vagă dialectică a contrariilor”. Cel mai delicat lucru ce se poate spune e că nu există nici o relație între poezie și textul critic. Desigur, nu e, din fericire, cazul și în alte articole (ceea ce dovedește o dată în plus că prejudecata e rău sfetnic). M. Nițescu are înțelegerea poeziei și scrie lucruri interesante despre Radu Stanca, Ion Caraion, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu sau Ioan Alexandru. Poetul preferat este acesta din urmă, pentru **Infernul discutabil și Vămile pustiei**. Stilul criticii sale (asemănător cu al lui Alexandru George) este unul de verdict în genere exact și rațional. Este evident că M. Nițescu nu se îmbată lesne cu apă rece. Îmi place la el tocmai „îndepărtarea” aceasta (nu protocolară, ci temperamentală) de obiect, claritatea frazei critice. Îmi displace lipsa de imaginație, transformată pe alocuri în platitudine și didacticism. Latura sensibilă e redusă la minimum. Sînt puține formule metaforice (Francis Jammes „acest Rousseau creștin al poeziei franceze”) și cam forțate („Ion Caraion e unitar pînă la rigoare și intransigența unui Robespierre al poeziei”). Criticul procedează de regulă prin descriere tematică („tema morții” devenind aproape o temă critică prin frecvența cu care e depistată) și „conținutistă” a poeziei (la antipodul aceleia a lui Gh. Grigurcu), prin relevarea atitudinii, cu minime referințe istorico-literare ori de natură a stabili afinități (cînd sint, aceste considerații sînt incedite și utile: la Zaharia Stancu). Un anume unghi moral-existențial e de asemenea de notat („În poezia lui Doinaș, totul se joacă, aici, în jurul destinului omului, al raporturilor lui cu eternitatea și lumea. Omul este acela care întotdeauna pierde partida”) ca și natura funciar „dogmatică” a viziunii critice.

Nicolae Manolescu

Limba noastră

■ ULTIMA lucrare mai amplă a acad. Al. Graur (**Dicționar de cuvinte călătore**, București, Editura Albatros, 1978) ni se pare deosebit de interesantă, de instructivă și de originală. Din cît sîntem informați, acest dicționar este unic în felul lui nu numai în lexicografia românească, ci și în cea generală. Datorită vastei sale erudiții, precum și preocupărilor vechi și constante în domeniul etimologiei, acad. Al. Graur era, de bună seamă, cel mai indicat să realizeze o astfel de lucrare, din care au de profitat atît specialiștii, cît și toți cei care sînt interesați să cunoască originea mai îndepărtată a unor cuvinte ori evoluția lor formală și semantică de-a lungul timpului și al drumului pe care l-au parcurs pînă a ajunge în limba română. Pentru a ilustra „călătoria” celor 1335 de cuvinte care sînt înregistrate în dicționar și a căror istorie „se împletește de fapt cu istoria omenirii” (p. 10), autorul pornește întotdeauna de la cea mai îndepărtată sursă care ne este cunoscută, înșirînd apoi limbile prin care a trecut un termen oarecare înainte de a pătrunde în română. De multe ori, paralel cu descrierea „călătoriei”, se dau și explicații foarte sumare în legătură cu structura originară a cuvîntului sau cu unele mo-

Cuvinte călătore

dificări formale și semantice pe care acesta le-a suferit trecînd dintr-o limbă în alta. Astfel, discutîndu-se cuvîntul **papuc**, se pornește de la pers. **papuș**, despre care ni se spune că înseamnă „încălțăminte” și care este format din **pa** „picior” și **puș** „a acoperi”. Din persană cuvîntul a trecut în turcă devenind **pa-puș** iar de aici în română, care, inițial, l-a folosit exclusiv sub forma **papuci**. Din această formă (simțită ca plural), a fost reconstituit singularul **papuc**, acceptat de multă vreme în limba literară.

Mult mai complicată este, spre exemplu, istoria lui **trench** (de la p. 142), al cărui etimon foarte îndepărtat este socotit lat. ***trincicare** „a tăia în trei” (format pe baza numeralului **tres** „trei”). Moștenit în franceză, ***trincicare** a devenit **trancher** „a tăia”. Participiul feminin substantivat al acestui verb (adică **tranchée** „tranșee”) a fost împrumutat de englezi, care l-au transformat în **trench** (cu același sens). Din combinarea lui **trench** cu **coat** „haină” (care intră și în structura lui **redingotă**), a rezultat **trench-coat** „haină de purtat în tranșee”. Din engleză, acest compus a fost împrumutat de francezi (**trench-coat**), de la care l-am

luat noi și l-am scurtat în **trenchi**. Din alte articole ale acestui foarte instructiv dicționar cititorul mai află, de pildă, că neologismul **cibernetică** și verbul **chivernisi** au o rădăcină comună (care este grec. **kybernao** „a conduce”), că **gîrbaci** și **cravașă** (din aceeași sferă semantică) se reduc amîndouă la turc. **kirbaç**, că **taifun** pe care noi l-am primit din germană (**Taifun**) este de fapt un cuvînt chinez (format din **tai** „mare” și **fung** „vînt”) sau că rom. **cîntar** (de origine turcească) este, în ultimă analiză, lat. **centenarium**, în a cărui rădăcină recunoaștem ușor numeralul **centum** „sută”. „Cu cît un cuvînt trece prin mai multe limbi — arată acad. Al. Graur la p. 9 — cu atît are mai multe șanse de a suferi schimbări”. Rezultatele acestor schimbări sînt, uneori, atît de profunde, încît unitatea lexicală inițială se prezintă, în limba română, sub forma a două, trei sau chiar mai multe cuvinte. În această situație se află, de pildă, arab. **gubba** „rufă de lînă”, care are, în românește, trei reflexe deosebite, intrucît a ajuns în limba noastră pe trei căi complet diferite: **giubea** (de origine turcească), **șubă** (de proveniență maghiară ori sirbo-croată) și

jupă (împrumutat din fr. **jupe**). Este în acest exemplu și în multe altele o dovadă că metafora care aseamănă cuvintele cu niște „călători” nu este ireproșabilă, dar nici chiar atît de nepotrivită pe cît o consideră J. Vendryes în **Le Langage** (Paris, 1921, p. 227.)

Socotim că la o nouă ediție ar putea fi corectate, completate sau precizate câteva etimologii (de care ne vom ocupa în altă parte), iar lista de cuvinte ar trebui mult îmbogățită cu zeci de termeni ca: **cezariană**, **cretin**, **farmec**, **maistor**, **pantaloni**, **schelă** sau **zămos** (cu sensul de „pepene galben”), pe care dicționarele noastre îl confundă cu adjectivul **zemos** (derivat de la **zeamă** + suf. -os) ! În **Probleme de etimologie** (București, 1968, p.273—274) am arătat pe larg că **zămos** stă pe același plan cu **harbuz** și că el provine indiscutabil din mai vechiul **zamuz**, pentru care am aflat, între timp, o valoroasă atestare la M. Sadoveanu (**Opere**, vol. XX, p. 522). Nici o îndoială că, la originea lui îndepărtată, **zamuz** provine din limba persană, asemenea lui **harbuz** — singurul pe care îl discută acad. Al. Graur la p. 71 a interesantului său dicționar. După părerea noastră, un astfel de dicționar merită să fie în întregime citit, nu numai consultat. Pe fiecare pagină el îți rezervă măcar o surpriză, spulberindu-ți, în același timp, cel puțin o nedumerire de ordin semantic sau etimologic.

Theodor Hristea

Un eros al maturității

IN PATETICUL, ca de obicei, cuvint de recomandare ce însoțește debutul Norei Iuga (*Vina nu e a mea*, 1966) Miron Radu Paraschivescu descoperă în poezia noii sale preferate „niște aluzii foarte fine, termeni aproape algebrici de referință prin care autoarea traduce pe căile intelectului ceea ce i s-a comunicat pe cele ale senzației și intuiției“.

Poezia viabilă este, într-adevăr, foarte rar expresie directă, reprezentare pur spontană a vieții afective, puțină „algebră“, oarecare distanță și conștiința de a interpreta, pe scenă, un rol, fiindu-i în mai mică sau mai mare măsură factori constitutivi, fie și pentru a îndepărta spectrul declamației emfatică, al generalității banale. Pentru a comunica, poezia trebuie adesea să limiteze elanurile dorinței prea repezi de comunicare, să spună oarecum „altceva“ pentru a izbuti să spună cu adevărat și în chip eficient ceva. Comentând primul volum al Norei Iuga, vorbeam de tentativa poetului „de a-și pierde urma, de a se ascunde și până la un punct de a se falsifica“, adică de a reconstitui (și nu de a transmite) emoția, ca de o calitate sigură.

Fondul ultim al versurilor era, firește, unul intens și pasional feminin, dar numai fondul, formele erau detașate, simbolul deviat ironic.

După mai bine de zece ani, în aceste **Scrisori neexpediate***, constatăm că fondul nu s-a schimbat decât în limite biologice previzibile, dar că au evoluat semnele sale revelatorii, s-a modificat rolul și altul e modul de a juca, altele, desigur, elementele de ambianță, de decor. Vitalitatea puternică și feminina voință de fericire preferă acum cadrul unei intimități așa-zicând cuminti — sau

* Nora Iuga, *Scrisori neexpediate*, Editura Cartea Românească, 1978.

cumințite; un cadru domestic — sau domesticit; ritmul unei încetiniți îngândurate. Însă „aspirațiile“, vigoarea (ascunsă) și vehemența susținerii lor rămân aceleași.

Doar atât, că gravitatea reflexivă e mai mare, prețul clipelor nu oricum trăite a crescut, ambiția de a le recupera, într-un regim de certitudine, coerență și stabilitate, e mai evidentă sub presiunea unui timp accelerat, care nu mai îngăduie risipiri, amănări și pierderi.

Nimic abstract și „algebric“ de astă dată, nici o metafizică, pe de o parte, și nici o „glumă“ pe de altă parte, totul, dimpotrivă, este prezent și concret, un prezent bine socotit și prețios, un concret dens:

„Ar trebui să plec, să-nfinesc niște oameni / să mă aflu vești să-mi rezolv niște probleme / bănești; lenevesc în aceste scrisori ca-ntr-un / pat comod și curat și mă descopăr atât de senină / și de banală de parcă m-am vindecat de o boală. / Mă uit la destrămarea acelor istorii imense, / ridicole; ce miracol, piciorul meu pipăie-n / vis rana acelui trecut și plăcerea nu vine ca / într-o atingere care n-a mai durut“ (20 septembrie).

„E seară, e seară, răfoiesc un ziar, înfîmblările / acestei planete cu reclamele luminoase apar și / dispar și oamenii se așază cu disperare de știri, / de rătăcirile unor vapoare, de catargele scufundate / în amintiri. Se mută pământul mereu mai la nord, / sîngele se face mai rece, față ta aprinsă nu știu / cită vreme o mai suport; e o liniște mare ce / începe să mintă și nu cer nimic, poate un ciine / bătrîn să nu mă înțeleagă dar să mă simtă“ (13 iulie).

Orizontul poate prea limitat al inspirației nu-i diminuează caracterul organic, de lucru trăit și veridic.

Decența, astimpărul, detașarea, remanerea ironică și stringerea de inimă, contemplația plină de demnitate, melancolia și solitudinea în fața nepăsătoare accelerări a timpului biologic nu sînt mai puțin specific și tulburător feminine, ori de-o mai palidă coloratură erotică decît prea adesea simulatele convulsii, artificialul neastimpăr, de scurtă respirație, iată ce se desprinde și din recentele versuri ale Norei Iuga. Eternului feminin îi convine adeseori mai bine această înfățișare, nu mai puțin enigmatică decît lăudăroasa etalare și decît graba „împliniri“. Cele câteva accente țiutoare, false, de tipul: „Mă iartă că nu știu s-aștept, mă iartă / că nu pot trăi în surdina“ etc. sînt regretabile dar, în sfîrșit, se pot trece cu vederea.

Pompoasei lirice erotice, menite fie exaltării unui partener presupus ideal, fie unei dilatări emfatic neverosimile a propriei calități senzorial-emoțive, a propriei vitalități prea întreprinzătoare, în dezlănțuit triumf, dînd impresia unei deplasate laude de sine, cînd nu de-a dreptul pe aceea a unei autopublicități cu destinație competitivă, i se poate prefera, de departe, confesiunea saturată de un omenesc al simplității și al firescului producîndu-se fără exces, fără ridicări de ton-dar și fără pudori false, în registrul unei rostiri normale și al unei calme încredințări:

„Mă uit în oglindă, trupul meu e încă / frumos; / cum să te fac să mă vezi / cînd rîurile noastre-au început să / curgă pe dos? / Ce faci acum cînd mi-e / noaptea un pahar pe trei sferuri / golit și ultima gură păstrată este / tot ce mi-a rămas de iubit; ce faci / acum, cînd ce-i bun și cuminte în / noi se-nchide în somn și ce-i sălbatec / și crud îmi trezește chipul pierdut / ca pe-o revanșă cerută tîrziu după / război...“ (7 iulie).

Aceste replici loiale, de-o remarcabilă încercătură sensibilă, date stilului comun lirico-erotic, de apeluri găunos promițătoare, strigăte și stridente, n-au cum să displace, avînd, chiar în aerul lor de avizată maturitate sentimentală, o notă de discretă tensiune, mai autentic și mai inteligent vitală oricum decît formulele curent vitaliste, mult răspîndite, ale poeziei de mare fală și larmă erotică.

Lucian Raicu

TELEGRAMĂ

Stimate tovarășe
MIHNEA GHEORGHIU,

Cu prilejul celei de a 60-a aniversări a zilei dumneavoastră de naștere, conducerea Uniunii Scriitorilor din R. S. România are plăcerea să vă trimită din inimă un mesaj de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață lungă, noi succese remarcabile în munca de creație literară și activitatea obștească.

Folosim acest prilej pentru a sublinia faptul că activitatea dumneavoastră fecundă ca eseist, poet, traducător, dramaturg a adus și aduce o contribuție remarcabilă în cultura românească a țării noastre, pusă în slujba umanismului socialist și înfloririi spirituale a României Socialiste.

La mulți ani!

Președintele
Uniunii Scriitorilor
din
Republica Socialistă România
GEORGE MACOVESCU

Calendar

- 10.V.1929 — s-a născut Ion Horea
- 10.V.1929 — s-a născut Kanyadi Sandor
- 11.V.1849 — a murit Stephan Ludwig Roth (n. 1796).
- 11.V.1924 — s-a născut Aurel Gurgheanu
- 11.V.1934 — a murit Lazăr Șăineanu (n. 1859).
- 11.V.1940 — s-a născut Gheorghe Istrate
- 12.V.1916 — s-a născut Const. Ciopraga
- 12.V.1921 — s-a născut Marin Porumbescu
- 12.V.1934 — s-a născut Lucian Raicu
- 13.V.1806 — a murit Samuil Micu (n. p. 1754)
- 13.V.1889 — s-a născut L. Trivale (n. 1916)
- 13.V.1924 — s-a născut Iv. Martinoșevici
- 13.V.1927 — s-a născut Gheorghe Vlad
- 13.V.1964 — a murit Tompa László (n. 1883)
- 13.V.1969 — s-a înființat Asociația scriitorilor din Iași
- 13/14.V.1974 — a murit Gh. Dinu-Stephan Roll (n. 1903).
- 14.V.1901 — s-a născut Mihail Maglari
- 14.V.1937 — s-a născut Ion Segăroceanu
- 14.V.1957 — a murit Camil Petrescu (n. 1894)
- 15.V.1847 — s-a născut Ioniță Scipione Bădescu (m. 1904)
- 15.V.1884 — s-a născut Octav Botez (m. 1943)
- 15.V.1904 — s-a născut Aurel Buteanu (m. 1976)
- 15.V.1926 — s-a născut Aurel Martin
- 15.V.1931 — s-a născut Sonia Larian
- 15.V.1934 — a apărut, pînă în iulie 1943, la Turda, revista „Pagini literare“
- 16.V.1930 — s-a născut Titus Popovici
- 16.V.1938 — s-a născut Florin Costinescu
- 16.V.1939 — s-a născut Constantin Cubleşan
- 16.V.1944 — a murit Aurel Marin (n. 1909)

Revista revistelor

„Viața militară“, nr. 4

■ UN MARE număr de scriitori consacrați sînt prezenți în ultimul număr din „Viața militară“ (revistă ilustrată de literatură și artă, editată de Ministerul Apărării Naționale, Consiliul Politic Superior), publicație aflată în cel de-al XXXII-lea an de existență. Unii dintre ei — Marin Sorescu (Printru „Cantemirștii“), Laurențiu Fulga (în interviul intitulat „Armata îi datorcă legămîntul ce l-am respectat față de tatăl meu, față de tatăl tatălui meu, față de ceilalți înaintași ai lor“), reflectă aspecte specifice mediului ostășesc, cunoscut îndepărtat. Un elogiu adus soldatului român și cetățenilor patriei, „soldații anonimi ai desăvîrșirii noastre“, semnează prozatorul D.R. Popescu (Serisoare soldatului Petru Romoșan), Gheorghe Tomozei inaugurează chiar în acest număr suita de eseuri Mituri și legende românești, Cronică literară (la romanul lui Ion Brad, *Raiul răspîșilor*) este susținută de Mircea Iorgulescu. Mai semnălam o proză semnată de Gheorghe Bejanu, serialul Operația „pelicula sensibilă“ de Haralamb Zîncă, precum și versurile ori însemnările lui Teofil Bălaș, Petru Vintilă, Titus Vișeu, Constantin Antip, Ion Tușu, Radu Felecan, Adrian Mierluscă, Traian Reu, Iulian Neacșu, Ion Aramă, Teohar Mhadaș, Nicolae Dumbravă.

M. M.

Fragmente ușor fantastice

CA ORICE proză scrisă de un autentic poet și **Tunelul norvegian***) nu respectă convențiile genului, respinge artificii narative, causalitatea, impunînd, polemic, jocul insolit al imaginației. Nu un joc gratuit, ci unul tesut în jurul unor probleme grave, referitoare la condiția umană, la istorie, la raporturile de viață și de încredință dintre oameni, la modul în care fiecare își construiește viața — privită ca o vocație etc. Cele patru secvențe ale cărții mi-au amintit, prin alunecările povestirii, prin asociațiile ei paradoxale, prin mutarea continuă a accentului de pe real pe imaginar și din nou pe real, prin bogatele digresiuni ce devoră la un moment dat firul însuși al narațiunii, prin limbajul adesea esoteric și echivocul ipostazelor în care sînt împinse spre cititor personajele, de **Petersburg**, romanul-poem al lui Belii.

Fără să aibă răceala patetică a lucidității și sarcasmul insidios al acestuia, Nicolae Prelipceanu scrie rupînd tiparele tradiționale, într-o demonstrație eliberare a elementelor de sugestie, de imprezibil, de echivoc care smulg realității semnificațiile și le reconstituie literar în asociații de parabolă aglutinante. O istorie anticipează sau înglobează o alta, în aceasta se dezvoltă sensurile primei istorii, care trimite apoi eroii într-o alta unde rolurile lor se inversează, unde își pierd concretețea și unde imaginează o istorie ce-i cuprinde altfel, totul într-o desfășurare liric-ironică, marcînd o relativizare a faptului povestit pînă la pulverizarea lui. Mișcarea e lentă, inițial. În **Pati-noarul**, autorul înaintează în narațiune subliniind mereu aproximația și probabilitatea incertă a evenimentelor: „Poate că așa va fi fost, poate că a fost altfel“ sau „Era tot seară cînd, cu un

*) Nicolae Prelipceanu, *Tunelul norvegian*, Editura Dacia, 1973.

an mai devreme, sau poate cu mai mulți ani înainte de aceste întîmplări...“ pentru ca în **Un civil în secolul XX** să-și explice prin solilocul unui personaj formula: „...poate că, mergînd pe firul vieții unui om, aflî lucruri esențiale despre altul și urmînd firul vieții acestuia, aflî despre altul... și tot așa mai departe... Dar șansa de a te găsi pe tine însuși la un moment dat și a urma firul, străin acum, al vieții tale nu o are oricine. Trebuie să fii antrenat în scrutarea vieții altor oameni, a morții altora, pentru a dezlega problema ta cu care te-ai născut sau care s-a format singură, străină de tine, mai tîrziu, la un moment dat, printr-o întîmplare cu care ai fost confruntat, ori treptat, fără să-ți dai seama, independent de tine, cu toate că ai avut impresia, o clipă, a rolului tău în acea întîmplare sau în șirul de întîmplări care au premers-o“ (am citat, cu scuzabile omisiuni, căci fraza este întreruptă de numere ce indică secvențele timpului interior, într-o dispunere grafică a discursului ce imprimă lecturii un ritm deloc negliabil, chiar dacă artificul e fortat și excesiv).

Întregul roman se bizuie pe jocul ambiguităților: lucrurile se transformă în contrariul lor într-o nestăvilită plăcere a paradoxurilor — în locul condamnatului este spînzurat călăul, un personaj presupus vinovat de moartea altuia începe cu timpul să se identifice cu acesta și, mai mult, cei din jur încep s-o facă după dispariția lui; descendentul unei familii aristocrate își pierde mult detestatele portrete de familie într-o inundație și le regăsește în casa unui gustos de brînză care și le înșușise la propriu și la figurat, și le dăduse chiar fiului său drept autenticii ascendenți, băatul ajungînd deci să se identifice cu cel care își refuzase genealogia; un soldat, presupus a fi murit eroic în război, stă ascuns în podul casei de țară a mamei sale — martor

obscur al micilor evenimente petrecute în sat, și inventează un personaj care are darul de a-i ostoi singurătatea și care devine treptat dominator și tiranic pînă pare a deveni chiar real etc.

Din această alterare a raporturilor dintre real și imaginar, dintre cauză și efect se ridică ideea înstrăinării, a depersonalizării — în planul moral al cărții, și cea a fragilității artificului literar, apt a fi oricînd distrus prin propriile lui legi, printr-o parodie subtilă a „posibilului“ — în planul artistic. Cu inteligență, autorul distruge echilibrul convențional al prozei abuzînd de instrumentele ei curente (povestirea „obiectivă“, rememorarea, perspectiva subiectivă asupra întîmplărilor etc.) inversînd însă funcțiile lor și sugerînd o realitate intrinsecă a romanului. **Fragmente ușor fantastice dintr-un ROMAN realist mai amplu**, cum își subintitulează Nicolae Prelipceanu cartea, ridică din nou mai vechea problemă a capacității prozei de a menține misterul vieții, de a nu-l elucida prin simplificare și de a transmite cititorului o stare de încordare prielnică unei revalorificări a concretului. Sigur că avem de a face cu o experiență literară mai mult decît cu o incursiune în sufletul uman, așa cum ambiționează orice roman de formulă tradițională. Cartea poetului este, în mare parte, un exercițiu de virtuozitate ironică mai degrabă decît proiecția unei viziuni epice asupra vieții. Sub raport imaginativ ea este bogată, trăiește prin memorabile metafore ca aceea a sechestra-tului din podul casei de țară — martor viu și totuși absent, care începe să pună stăpînire pe lume prin imaginație, sau ca aceea a transferului de personalitate din **Alaska**. Fantezia neliniștită este stăpînită de gesticulatia jocului lucid cu formula narativă. Tentativa fantasticalului, proprie poetilor-prozatori, este la Nicolae Prelipceanu stăpînită de spiritul lui critic și ironic, prezent și în volumele de versuri. Plăcerea combinării simbolurilor, a frazelor ce alunecă imaginile dintr-un plan concret într-unul închipuit, a ambivalenței personajelor, a asociațiilor paradoxale este echilibrată de dorința valorificării polemice a textului. Poetul a căutat o formulă narativă cît mai adecvată ritmului liric al realității sale fantastice.

Dana Dumitriu

Gheorghe Lupașcu „Stăpînul timpului”

(Editura Eminescu)

■ LA UMBRA blindei prozodii tradiționale, Gheorghe Lupașcu scrie o poezie cuminte, fără îndrăzneală și fără riscuri. Chiar atunci cînd renunță la mlădierile cantabile ale versului, orice intenție de a restructura Poezia îl este străină, autorul mulțumindu-se să practice o artă deja statuată.

Poezia este înțeleasă în acest volum ca exercițiu retoric. Una dintre secțiunile cărții (*De peste timp*) cuprinde poezie conceptuală dedicată lui Leonardo, celelalte cicluri (*Stăpînul timpului*, *Coloana*

dorului, *Sunculul baladelor*) încercînd să sugereze contururile unei mitologii autohtone investite cu atributele universalității. Poetul se așează în veacurile de început ale civilizației noastre, presărîndu-și însă versurile cu numeroase aluzii la mitologia clasică și la istoria antică a lumii mediteraneene. Tonul este grandilocvent, rima căutată: „În lutul inspirat de sentimente / Seninele coloane de cristale / Sint veacurile noastre augurale, / Eden de catedrale transparente” (*Suncul pur*).

Om de la gurile Dunării, Gheorghe Lupașcu își plasează istoria fabuloasă pe malurile Istrului: „De-aici din mal și primul veac începe — / să botezăm pămîntul și pădurea / Și tufele care ne-așteaptă-n stepe... / Dar lasă-mă-n Eden să-mi iau secura” (*Cîntec*). Volumul se încheie, poate nu întâmplător, cu un elogiul marelui fluviu: „Ferice strig, ferice, / Cînd în ființa fluviului mă pierd / Și călătoresc între maluri / Filia de sîdef și nisipuri!” (*Dunaris*).

Gîndul sugerării cit mai coerente a

unei mitologii naționale acționează tiranic asupra poetului care, necenzurîndu-se, lasă să-l „scape” strofe prozalice: „Un călăreț venea la trunchi știut / Să mă-ncordeze-n chip de arc solar / Să izbucnească-n timpul străbătut / Săgeata-om, în rost inobilată, / Să ducă vestea-n ceasul necesar / Că-n seva mea e Dacia fondată” (*Călărețul trac*). Există și unele pasaje în care tonul declarativ alterează lirismul: „Sînt încălzit de respirația caldă-a străbunilor / Și mă simt ca-ntr-o inimă de zeu, / Ocrotit și nemuritor / Cu fruntea bătătorită / De visele lor neînvinse” (*Părinții*).

Unele prezențe lexicale insolite amintesc de faza tirzie a lui Hellade: „armături de flame și negații” (*Propilee*), „dezvăluind sesamice parole” (*Suncul pur*) ș.a.

În cele mai bune poeme ale sale, Gheorghe Lupașcu se apropie de creația de ultimă oră a lui Ioan Alexandru și Ion Gheorghe.

Mircea Scarlat

Pan Halippa

● În noaptea de 30 aprilie a.c. s-a stins din viață poetul, cărturarul Pan Halippa, membru titular al Uniunii Scriitorilor din R.S. România, figură marcantă a vieții culturale din perioada interbelică. A studiat la Universitatea din Iași, unde și-a luat licența în litere, istorie și geografie, printre profesorii lui numărîndu-se A.D. Xenopol și Al. Philippide. Scriitorul s-a format în acel climat progresist al Iașilor, degajat de acțiunea cercurilor socialiste și de prezența activă a unor mari personalități ale științei și culturii. Punctul central de radianță al acestui climat a devenit, după 1906, revista „Viața Românească”, condusă de C. Stere, P. Bujor și doctorul I. Cantacuzino, în paginile căreia numele lui Pan Halippa a fost de multe ori prezent.

Dispărut la vârsta de 96 de ani, lui Pan Halippa i-a fost dată bucuria de a trăi să vadă înfăptuirea idealurilor pentru care militase în tinerețe, concretizată în ființa României socialiste de azi, liberă și stăpînă pe soartă.

Redactor și colaborator la mai multe reviste și publicații, semnînd uncori cu pseudonimul P. Cuboiteanu, Pan Halippa debutează editorial în 1921 cu un volum de versuri prefațat de Mihail Sadoveanu. Activitatea sa poetică a fost consemnată și de G. Călinescu în monumentală sa „Istorie a literaturii române”, unde este citată poezia de mai jos, un fel de artă poetică, mult grăitoare pentru sensurile ei: „Într-o zi din cea junie / Am jurat, așa în hohot, / Să mă las de poezie, / Zăvorînd cuvîntu-mi slobod, // Dar cuvîntu-mi dat năpraznic / L-am călcat de-atunci mereu. // Și eu cînt atunci viața...”

Prin trecerea din viață a lui Pan Halippa, Uniunea Scriitorilor pierde pe unul din cei mai vechi membri ai săi, poet și cărturar de prestigiu.

V. B.

Letiția Papu

● O întîlneam prin 1932 în incinta Facultății de Litere și Filosofie din București. Era o făptură sfioasă, înclinată spre studiu atent și îndelungat. Lingă amfiteatrul „Odobescu”, unde, între alții, își țineau prelegeri vestii profesori Mihail Dragomirescu și D. Caracostea, exista o sală-bibliotecă, unde de obicei cei care citeau foloseau doar vechele. Acolo o zăream, cîteodată, cufundată în lectura vreunui tom uriaș „ori tagropată parcă între numeroase volume. În perioada cînd D. Caracostea inițiasă „mărturisirile literare” începute de Oct. Goga și continuate cu unii din cei mai importanți poeți și prozatori ai vremii, o distingeam în primele rînduri de bănci, ascultînd cu atenție și luîndu-și notițe cu febrilitate.

După ce și-a trecut licența în litere, a plecat la Paris, unde și-a continuat studiile cu aceeași pasune și tenacitate pînă în 1939 cînd a obținut o nouă diplomă la Sorbona. Revenită în țară, a funcționat ca profesoară de liceu la Turda și Cluj, pînă în anul 1948, după care a trecut în funcția de lector de limba franceză la Universitatea din București și la Institutul pedagogic din Pitești.

Intruchipa, și în viață și la catedră, hărnicia și modestia. Îmi amintesc că peste ani am convins-o cu greu să mă primească în locuința sa de la al II-lea etaj al unui bloc situat la întretăierea străzilor Dorobanți cu Ștefan cel Mare, ca să-mi divulge un „șantier literar”.

Îmi mărturisise, odată, că nu ține cîtuși de puțin la publicarea multor cărți, preocuparea ei de totdeauna oprindu-se asupra esențelor a ceea ce trebuie să dezvăluie un scriitor.

Debutase cu un poem la revista „Gînd românesc” în 1937, iar editorial cu volumul de proză *Cercul alb*. I-au apărut apoi volumele de versuri *Lingă un geam deschis* (1953) și *Noi cei vii* (1963). Dar începuse să scrie o interesantă proză de analiză. Romanele *Sub arșița verii* (1958), *Între două oglinzi* (1965), *Succes* (1971) și volumele de nuvele *Anii iubirii* (1955), *Suita dramatică* (1959), *Mărul cunoștinței* (1968) au abordat cu finețe probleme sufletești, frămîntări desprinsse, îndeosebi, dintr-o lume pe care o cunoșcuse bine, a cadrelor didactice și a artiștilor.

S-a remarcat, de asemenea, ca o excelentă traducătoare, făcîndu-ne cunoscute lucrări din Heine, Johannes Becher, Romain Rolland etc.

Letiția Papu a plecat dintre noi, discret, cu aceeași frumusețe sufletească, blîndețe și sficciune cu care și-a desțurată activitatea, lăsîndu-ne exemplul plin de lumină al omului de condiție ocioasă, devotată în întregime unei arte majore.

AL. RAICU

Valentina Marin Curticeanu „Permanență și modernitate”

(Editura Eminescu)

● CONTRIBUTII remarcabile, enunțate clar, în gust universitar, însă fin, sînt acelea, ale Valentinei Marin Curticeanu, autoarea unui volum despre *Permanență și modernitate* care adună 10 studii de istorie literară despre scriitorii români de diverse mărimi. Neomogen la o sumară ochire (autoarea scriind despre D. D. Pătrășcanu și G. Călinescu, despre Radu Ionescu și V. Voiculescu), simțul critic e în realitate foarte unitar atunci cînd funcționează. Ideile aprăuțitoare sînt de trei feluri. Mai întîi, Valentina Marin Curticeanu face operă de restituire și redeschide cazuri literare așa-zis lămurite. Cite un scriitor uitat, ca Radu Ionescu, își găsește în autoare un bun interpret. Întîia mișcare critică e, așadar, restituitoare. Apoi, găsim aici noi perspective asupra unei opere „clasate” căci aparține unui autor despre care părea că s-a spus totul. Sextil Pușcariu, unde e notată bine

intuiția de critic, foarte sensibilă, gustul într-un cuvînt, Alexandru Sahia, văzut cu o lentilă expresionistă, Felix Aderca — aproape survolat, deși e un spirit curios, foarte actual — aceștia sînt autori cu psihologie modernă.

În fine, despre G. Călinescu, V. Voiculescu, Hortensia Papadat Bengescu autoarea se exprimă cu finețe și aduce noi lumini acolo unde niciodată nu se poate pune capăt exegezelor. Scopul aci este rectificator.

Ce vrea să spună, totuși, „permanență și modernitate”? În gustul T. S. Eliot, Valentina Marin Curticeanu înțelege prin modern tot ce răsună psihologic în mentalitatea literară de azi. De aceea, Radu Ionescu, spirit rațional și poet anxios, e restituit fondului istoric literar curent. „Modern” este ceea ce e temporar prezent cit și ce este permanent. O valoare, G. Călinescu, de pildă, e „modernă” pentru că e permanentă, alta e „modernă” pentru că are temporar rezonanță actuală. Între valorile permanente și valorile flotante, autoarea face o distincție netă. De altfel, și analiza propriu-zisă nu se îndepărtează de acest principiu.

Valentina Marin Curticeanu e un fin analist și un istoric literar cu lecturi la zi. Nici aptitudinea sistematică nu e mai prejos. Raportul modernității cu permanența se face la G. Călinescu, de pildă, printr-o integrare categorială: sensul poeziei este organizare și ca atare structură, apoi atitudine (aci criticul nostru se întîlnește cu I. A. Richards și T. S. Eliot, cu Hugo Friedrich). Modern e Sextil

Pușcariu prin intuiția lui critică precuroasă. Felix Aderca e modern prin curiozitatea la inovație și lipsa de fixare genologică, mereu cu efect estetic. De altfel, omul era și pregătît în domeniul romanesc: Proust și Joyce nu sînt străini autorului, iar „Revolte” conține ecouri kafkieni (despre aceasta Valentina Marin Curticeanu scrie cîteva pagini subțiri). O formulă nouă îl însoteste pe Alexandru Sahia: „realismul expresionist” și această intuiție remarcabilă merită să fie dezvoltată de autoare și sub o formă monografică. Pe V. Voiculescu, Valentina Marin Curticeanu îl absolvă de simpatii cu echipa ortodoxistă. În fine, despre Hortensia Papadat Bengescu autoarea întocmește un studiu care ar putea avea notabile efecte de ordin exegetic. Deși Valentina Marin Curticeanu susține că romanțiera „n-are o poetică generală viguros construită și exprimată” (pg. 33), totuși aceasta s-ar putea extrage cu ușurință din publicistica autoarei și ar fi de mare interes alcătuirea unei antologii pe tema enunțată, căci Hortensia Papadat Bengescu avea o intuiție intelectual-senzitivă excepțională, care scoate forme baroce din te miri ce. Toate acestea, ca și un stil clar, fără inutile rotocoale, fac din *Permanență și modernitate* o apariție remarcabilă care afirmă a nou istoric literar despre care vom mai auzi, neînșelabil, la același nivel „modern”.

Artur Silvestri

Un tradiționalist

● UN talent liric de tradiție moldovenească avem în Roman Istrati (*Miezul adînc*, Ed. Eminescu). Sentimentalismul discret, muzicalitatea legănătoare, calmul percepției, molcomă desfășurare a impresiilor, o imaginație hrănită de vechi ecouri dintr-o existență trăită în plină natură, inclinație romanțioasă, discursivitate împănată de metafore și comparații cu miez afectiv, rigoare prozodică și alte trăsături proprii lirismului și poeziei scrise în spațiul moldovean de la Alecsandri pînă la Fundoianu și, mai încoace, Labiș, se regăsesc în poemele celor trei cicluri ale cărții tinărului poet, în ipostaze ce le conservă aproape fără modificări, într-un fel, totuși, personal și convingător ca sugestie, chiar dacă nu la mare adîncime. Dicțiunea simplă, poetică prin sentimentul conținut, frumoasă în expresie și melancolică în tonalitate caracterizează majoritar poeziile. Tradiționalismul e și în atitudine, nu numai în mijloace, iar un „sentiment de toamnă” evocă o vîrstă a poeziei față de care, deși nu prea îndepărtată în timp, ne mai pot încerca nostalgii: „Frigul dezghioacă floare după floare / Zăpada-și pregătește grea armură / prin crengi te uită: vezi natura moare / și-n urma ei, noi naștem iar natură. // În virful toamnei, capre negre ard / pîrînd imense clopote de humă, / munții ridică nemlășcat stîndard / peste singurătatea lor de brumă // În coame, cerbil, clei de brad aprînd / cu care poți să ungi o stea de noapte; / lumina ei, o vezi, încet trezînd / neliniștea

ulcioarelor de lapte // Castanele se sting pe rînd, amare, / și lemnu-și sparge suncul în gură / prin crengi te uită — vezi, natura moare / și-n urma ei, se naște iar natură”. Cîteodată, această liniște a discursului este spartă de scurte acorduri mai violente, fie de ordinul atitudinii, fie de ordinul imagistic ca în versurile ce urmează: „Necuvios de simplu și curat / trece un vaiet singerlu prin vie / clopotu-și sparge-n gură fluturi / lăptoși ca osul sfînt / de păpădie // Și aerul trist se înfășoară-n aer / ca într-o înfîntă cavernă / ca într-o timpă din care, și-roind, / somnul roșu / se scurge pe pernă”.

Primul ciclu (*Tară de sus*) este al identificării într-un anume timp și un anume spațiu; subiectivitatea poetului își caută puncte de sprijin într-un mediu resimțit ca familiar și impregnat de eternitate: tărîmul natal, anotimpurile lui, istoria și cultura; predominantă descrierea de natură în care eul liric se implică discret, la un mod apropiat de reverie. Ciclul secund (*Zoologie apuseană*) este oarecum surprinzător prin atitudinea ironică a poetului aplicată unei materii lirice prin contaminare. Pentru savoare de suprafață a ironiei sentimentale practicate de autor citabilă este „declarația unui crin către inspectorul de poliție”: „Domnule inspector de poliție declar / Că sînt mai slab decît o zăpadă; / Arme nu am iar mirosul meu / Nu naște lupte de stradă // Recunosc că înșel conștiințele slabe / Și că nemurirea mi-a deschis cont la bancă, / Dar deși mă vînd pe arginți, sînt mîndru / Cînd mă rupe suav o țigancă // Credința

mea vă pare-un solz de creță / Cu ea copiii mizgălesc desene; / Personal nu-mi place cuvîntul balonet / Și nici joaca cu bombe / Lacrimogene // Domnule inspector n-am condamnări în afară de GRĂTIE, / Ea este singura mea avere licită / Fapt pentru care semnez această declarație / Și vă doresc o duminică / înălțată. În fine, ciclul al treilea (*Satul din amintire*) reia motivele din primul, într-un registru însă mai acut și cu rezultate, în ce privește expresivitatea poemelor, mai înalte. Remarcabilă, între altele, este *Nunta*, o nostalgie mioritică: „Ce fum albastru umple casa noastră / din nou îl simt prin singe colindînd / mor goi și albi castanii la fereastră / peste obrazul lunii fulgerînd // Prin umbra florii umedă tăcere / dansează lutul gata să se-aprîndă / cu furca mama-mpunge speriată / păpușa nopții răstîgnită-n grindă // Abia-mi vestesc surorile botezul / cînd frigul mi se rupe peste oase / cu glasul negru o soprîlă-mi spune / că luminările au nins prin case // Spartă, lumina s-a prelinis din mine / și-n singe îmi veghează un cocor / doar mama ia-n loapată lutul morții / cu care, neștiut, / o să mă-nșor”. Renunțînd la facilitățile favorizate de ușurința versificării, la excesul de discursivitate și încercîndu-și puterile lirice mai la adîncime, Roman Istrati promite o evoluție frumoasă în limitele unui tradiționalism structural.

Laurențiu Ulici

„Și merită, merită timpul nostru o poezie cu furnalele înalte, arzînd ziua și noaptea”

LA INCEPUȚUL lui februarie 1941, lucram amîndoi în redacția ziarului „Timpul”. În una din seri, legătura de partid ne-a anunțat că am fost puși sub urmărirea Siguranței și că trebuie să dispărem pentru o vreme din București. Cu conducerea ziarului — pe atunci Mircea Grigorescu se îngrijea de redacție — ne-am înțeles, ușor, să plecăm într-un concediu de două săptămîni. Mai greu era unde să ne ducem. Schiori amatori, chiar foarte amatori ca pregătire, ne-am deghizat în costume de imprumut și într-o seară ne-am călătorit spre Brașov, cu intenția să pornim în munți, spre o cabană cît mai liniștită, cît mai dosnică. De la Brașov, am ajuns la Rîșnov și de acolo, cu schiurile la picioare, am plecat spre Predeal, peste culmea de la Piriul Rece. Drum lung și obositor, pentru noi, schiori începători. O bună bucată de vreme, am mers pe șes. Apoi, am început să urcăm și odihnele erau mai dese. Ne uitam peste cîmpia Birsei, albă de zăpadă, ne uitam la crestele Bucegilor și la Piatra Craiului, scînteind sub un soare strălucitor, dar aspru și lăsam în urma noastră spaimele și îngrijorările de la București.

Ne-am oprit la cabana de la Piriul Rece, cu gîndul să rămînem acolo cîteva zile. Cabana, goală. Nu mai era nimeni, în afară de cabanier. Dimineața, plecam într-o poiană, la vreo oră mai sus, în munte, ne hirjoneam acolo pînă după-amiază și cînd soarele scăpăta, ne întorceam la cabană. Era liniște și nimeni nu ne întreba nimic, dar, a treia zi, au apărut doi jandarmi. Unde eram noi, erau și ei. În poiană, la schi, nu li zăream. Li bănuiam, însă, în pădure, supraveghindu-ne. Am hotărît să ducem jocul pînă la capăt. Cu o regularitate de cronometru, plecam la oră fixă la schi, ne întorceam la oră fixă, mîncam în sala de mese a cabanei la oră fixă, la aceeași masă, beam cu regularitate aceeași cinzeacă de țuică fiartă și tot la oră fixă ne culcam. Jandarmii ne urmăreau de la distanță, însă, seara poposeau și ei în sala de mese unde rămîneau pînă urcam în camera noastră. Într-o seară, Ghiță a rupt jocul dintre noi și jandarmi. Și-a luat cinzeaca în mînă, s-a dus la masa lor și i-a invitat să bem împreună. În cabană, în afară de noi, nu mai era nimeni. Jandarmii au acceptat și seara a fost lungă. Atunci am aflat și secretul urmăririi. Ordinul lor era să descopere niște legionari, care, după evenimentele din ianuarie 1941, pregă-

teau atentate împotriva guvernărilor de atunci și se învîrteau în jurul Predealului. Apariția a doi schiori în pustietatea aceea a dat de bănuț. Dar, tot supraveghindu-ne, și-au dat seama că nu noi eram cei căutați. Calmul și regularitatea mișcărilor noastre îi dezarmaseră și i-au făcut să-și îndrepte ochii în altă parte. Și astfel, am putut rămîne netulburați la Piriul Rece pînă cînd am socotit noi că ne putem întoarce la București.

În acele seri și nopți petrecute în liniștea munților și a cabanei, multe gînduri am depănat împreună. Odată, Ghiță m-a întrebat: „Ce este pentru tine poezia?” Fusesem luat prin surprindere. Am blîguit cîteva cuvinte și ca să ies din incurcătură, l-am întrebat și eu: „Dar, pentru tine, ce este?” Vivacele Roll m-a privit ridicînd dintr-o sprinceană și nu mi-a răspuns.

Mi-am adus aminte de acea întimplare de demult, acum, cînd răscolind printre hirtile rămase, am găsit însemnări care, peste patru decenii, îmi dau răspuns. Transcriu aici cîteva dintre ele:

„Poezia e cicatricea care rămîne mereu aprinsă, semafor al eternității care nu dă cale liberă decît liniștei înnebunite, pentru deraiierile ei în azur”.

„Poezia să fie un continuu revelion, cu măști, cu cupele înspumate ale vervei, cu revelațiile venind spre noi ca amazoane cu decolteurile holbate.”

„Poezia este visata femeie care se dezbracă singură, la oglindă”.

„Ca un magnetofon ne-a imprimat din totdeauna poezia, așa cum imprimă noaptea lacul, luna, tăcerea în care se aud, surde, ca un clinchet de săbii în mătase înveșmintat, dialogurile continue între oameni, curcubeiele de ris și de plîns, dialogul diafan din vise.”

„Din cupa cuvintelor lui, din foșnirea sau mugetul cuvintului, să știi să sorbi poetul, cum ai răsfirea din orgelile vîntului vîlurile azurului, ale violetului”.

„Și merită, merită timpul nostru o poezie cu furnalele înalte, arzînd ziua și noaptea”.

Aceste însemnări și altele mi-au dat răspuns la întrebarea pusă lui Gheorghe Dinu acum aproape patruzeci de ani. Dar nu numai ele. Răspunsul categoric îl dă poezia lui, acest cîntec atît de omenesc și atît de plin de frumuseți încît, încă, nu a avut timpul să le dezvăluie pe toate.

George Macovescu

Cuvîntul

În această supra dialectică
încăerare,
în urechea înțelepciunii surde,
se luau la trîntă ecourile demente
ale uraganelor, purtate
pe corăbiile de suspine,
cu balaurii duși pe brațe
de zeițele de aburi
ale timpurilor fugind una

la cealaltă
pe incandescentul gîndodrom
al frunții.

Cuvintele, cu ele, în zale,
am pătruns în cetatea de neguri
fulgerate

ale minții.
Cuvîntul. E vîntul
care proliferează florile
ca să fie,
ca și ele,
frumos pămîntul.

Spațiul de purpură

Scheletul îmi părea,
în radiografia visului meu,
un pom în chiciură îmbrăcat
și de flăcări albe înconjurat.
Revoluția
zburlișe paginile istoriei
în spațiul de purpură
cu planetele aplaudînd.

Sozopol

În cuptorul simigeriei se indeasă
tăvile cu pești
și cîrnuri rumene sărutate
de legume,
pe cerul gurii dumnezeu te unge
cu un singur deșt
și ca zale de gladiator scîntee vinul
în astă lume.

În catedrale de sticlă,
cu tăcute harfe,
stă în picioare vinul
trecînd pe lingă urechea mării
cu strugurii tăvăliți în zurgălăi,
efigia lui Bachus o lasă în praf
cu copita lui asinul,
în cupele femeilor goale, vinul,
amanții-l vor bea întii.

Abisele

Dacă între oameni e întotdeauna
o punte,
e, fiindcă, sub ei, se cască abisele
cu ochii închiși. Zilele-s strivite
de caii negri ai nopților crunte.
Zilele! Ferestrele voastre
le acoperă visele.

Șuer alb

Telefonul tăcea,
ca un dialog mut și negru.
Și în liniștea lui de mauzoleu
liniștea urla ca un leu.
Vîntul printre stele
umbla ca pe un prundiș,
de parcă zgomotul avea trac,
în ploaia care făcuse
din orice acoperiș
un multiplu pitpalac.

Veghe

La culcare, miinile
le-am pus în glastre,
ca să vegheze
visul gesturilor
pe care nu am îndrăznit
să le schițăm.

Aroma de roze

Două mii de trandafiri să te sărute
în acest gram de parfum,
două mii de telegari cu șei
de alăute
să-ți legene miresmele în corăbii
de fum.

Toate viorile
să-ți pară că-s toate florile
și toate florile
să-ți pară că-s toate viorile.
Zefirul ca un arcuș
să-ți fie un continuu urcuș
pe cocarde de petale,
iar arcușul să-ți fie
o continuă aromă de roze.
De ce surid oare
toate violoncelele
pe buzele tale?

Amintiri consemnate mai târziu

(În noaptea de 23 spre 24 august 1944)

O MICĂ lovitură de stat... redacțională. În anii regimului antonescian am rămas să lucrez în continuare în redacția ziarului burghez **Timpul**.

La indicația partidului, un grup de ziaristi antifasciști am fost alcătuiți într-o grupă a colectivului **României libere** ilegale. Grupul, sub nasul copoilor Siguranței și al legionarilor, avea sarcina să redacteze știri, să transmită materiale, să primească și să difuzeze o cantitate de exemplare ale ziarului ilegal.

În redacție se strecurase în afară de legionari și omul Siguranței, Constantin Virgil Gheorghiu. Acesta își făcea rapoartele periodice, prin care denunța că în redacție se țin anumite întruniri „suspecte” de către unii ziaristi. Copoii acestora nu știa și nici nu avea cum să știe că sub nasul lui acționează un grup de ziaristi antifasciști. Nu știa că și de aici, din redacție, se difuzau exemplarele **României libere** ilegale.

Lucrând după tehnica celei mai severe conspirativității, noi ne îndeplineam sarcina. Cu legătura noastră ne întruneam în „ședințe de redacție”, într-o casă conspirativă. Materialele și exemplarele de ziare ne erau transmise prin „tehnicii” cu care ne întâlneam periodic. Unul din aceștia era și Șerban Nedelcu, care făcea drept corespondent al ziarului **Timpul** pentru județul Vlașca. El venea la secretariat să primească „dispoziții” pentru activitatea de corespondent. Și pleca cu un stoc de exemplare — ultimele ale **României libere** ilegale, să le distribuie la

Giurgiu și în câteva sate din jurul orașului unde avea contacte cu țărani. Cum se petreceau aceste „operații”? Mă ocupam și cu editarea suplimentului săptămânal al ziarului **Timpul**, denumit **Timpul familiei**, care avea o încăpere specială a lui, unde nu pătrundeam decât eu. Aici, la ora și minutul exact pe care mi-l comunica Nedelcu, că va veni, îl așteptam și-i strecuram exemplarele, mici cât o pagină de carte, ale **României libere** ilegale. Ascunzătoarea unde le păstram și de unde i le scoțeam în timp cel el urca scările celor două etaje să vină la mine nici el nu o știa.

Un alt răspinditor al ziarului conspirativ era un fost coleg de liceu al lui Alexandru Sahia. Îl improvizam și pe el drept colaborator al paginii agricole a **Timpului**. Vizitele lui la redacție aveau însă un dublu scop: să aducă informațiile despre starea de spirit antifascistă a țărănilor și să la cu el exemplarele din **România liberă** ilegală, pe care le difuza în satele Răcari, Ghergani și altele, printre țărani și lucrătorii zilieri la calca ferată.

...Cum se tipărea **România liberă** ilegală, care era aparatul ei. În totalitatea lui aveam să știm abia după 23 August, noi care eram numai o rotiță a acestui aparat. După Eliberare am fost convocați la o întrunire colectivă. Acolo am putut vedea cu cine eram împreună, cine erau aceia care constituiau grupul compact. Surpriza mea cea mai mare a fost când între aceștia l-am văzut pe Milo Andreescu. Îl cunoșteam din anii dinaintea răz-

boiului ca ucenic tipograf la zărele **Adevărul și Dimineața**. Cu el paginam **Cuvântul liber** al cărui secretar general de redacție eram. Nu știam că este și utecist. Băruiam. El însă avea indicații că putea să aibă încredere în noi. Una din sarcinile lui era și aceea de a procura materialele tipografice: literă, cerneală, hirtie pentru tipografiile clandestine ale partidului. Cum muncitorii din întreprindere erau percheziționați la ieșire, ne cereau nouă — Sahia, eu — să scoatem aceste materiale, în servietele noastre de redactori. Aceste materiale le predam la locul dinainte stabilit.

În perioada următoare am pierdut contactul cu Milo Andreescu care, împreună cu un alt tipograf, a stat timp îndelungat într-un subsol, unde au tipărit **România liberă** ilegală. El culegeau zațul, el scoțeau corecturile, ei paginau după macheta făcută de ei, trăgeau foala la Bostonul respectiv.

— Ce-i cu tine Milo? — a fost prima mea întrebare, întilnindu-l.

— Ce să fie! Eu știam de existența voastră. Vă recunoșteam scrisul după manuscrise pentru că vi-l știam de la **Cuvântul liber**.

Și o ultimă evocare. Noaptea de 23 August în redacția ziarului **Timpul**. Se pregătea ziarul de a doua zi. Materialele erau trimise la tipografie, lucrate, gata pentru a fi paginate.

La un moment dat — era mi se pare după ora zece seara — postul de radio București transmitea comunicatul prin care se făcea cunoscut că regimul antonescian fusese doborât. Trebuia să acționez conform cu această situație. Legătura mea cu partidul nu aveam cum s-o stabilesc. Ziarul trebuia să fie transformat într-un ziar democratic.

M-am dus la redactorul șef. Era docil, tremura.

„Miine facem un alt ziar, ai auzit comunicatul de la radio!”

Și deși la ora aceea ziarul fusese pregătit, am întocmit unul nou. În sertar aveam unele reportaje întezise de cenzură, și care scoțeau în lumină aspecte ale dezastrului hitleristilor. Le-am dat în lucru. Redactorului rubricii de știri de la radio i-am cerut să recepționeze știrile posturile aliate. Peste toată pagina I am dat la cules titlul: **România a trecut alături de Națiunile Unite**. Într-un material redacțional tipărit cu literă mare neagră, se scria: „23 August a intrat în istorie... Dictatura a luat sfârșit și odată cu aceasta am început ostilitățile împotriva dușmanului comun. Alături de Națiunile Unite... Ne-am alăturat deci, începând de ieri, marilor puteri democratice, ne-am întors pe drumul de pe care ne-a abătut regimul dictatorial”.

Într-un reportaj intitulat **Capitala aclamă încetarea ostilităților** se relatează despre inflăcărea cu care populația Bucureștilor își manifesta hotărârea de a lupta pentru zdrobirea hitleristilor. Cronică războiului care încerca să strecoare până atunci, printre rinduri, indicații sibilnice, a fost făcută după relațiile agențiilor de presă aliate, privind situația reală. Ea scoțea în evidență prăbușirea frontului hitlerist. Așa a apărut **Timpul** la 24 august 1944.

Ziua în care a apărut și primul număr legal al **României libere**.

Gheorghe Dinu

(Text cuprins în volumul **Baricada din călimară**, recent tipărit la Editura Eminescu).

Madrigal

..In pluşurile nevăzute ale nopții,
tu fost, amindoi,
în incandescent ropot.
nvinsesem toate sfielile,
frinseseră toate indoiile
și, pe sensualele praguri,
escătușate,
prige, fluidele,
u fluturat ca niște steaguri.
Șa am plecat,
utreerat de fiori.
fară, orașul se legăna
ntre noapte și zori.
în lumina stelelor rămăsese în
cețuri
ar citeva șoapte,
r zăpezile
reă furaseră toate freziile
n irealele înghețuri
în amintirea mea,
dor frigid,
ea
avășitoarea fulguire
și ființa ta.

Prometeu

-am apropiat atât de mult de
stele
it aceste metafore,
ni se par chiar atât de frumoase.
m să ne urcăm pe planete
șelitele noastre obiele,
prin luna cu purități de anafure
n să umblăm ca într-o ogradă,
pe un maidan fără flori, fără
case.
cucerim, vrem, văzduhurile cu
platoșele lor
cețate și vrăjmașe
și pașii noștri înceți
onim pe vitezele luminii,
ați în spațiile fără gravitații
apul în jos ca niște funigei
irnați din noi înșine,
oroaiele siderale, în hăurile

Brâncuși

Ai fost, ești și vei fi mereu.
Statuie pe care se cățara încet
veșnicia,
sînt acelea pe care le pilpiie,
de milenii,
cu dalta fluidă a lacrimii,
stalactitele,
stalacmitile,
smulgînd din flăcări sărutul,
eternitatea,
minutul cu minutul.
Sărutul tău de la Tirgu Jiu
de la ele a învățat.
De aceea,
cu adevărat,
s-au sărutat
ca la tine în sat.
Chiar în poartă.

Desen de HORIA ROȘCA

Glumă de primăvară

Te-am văzut într-o pădăie.
Umblai singură în papuci.
Tăiai din lună cite o felie
și-ți adia trupul a tei și a nuci.

Te-ai urcat, apoi,
ușor, pe o petală,
ca să pui o șoaptă în glastă,
de ce-ți dădea țircoale o portocală
și în lacrimă-ți plutea
o mediterană albastră?

Soarele apunea singur
într-o garoafă
cînd plecai cu pleoapa
într-o gondolă,
turnai din umăr, ca dintr-o carafă
în noaptea neagră,
o prea albă smoală.

Iazul, pe un nufăr
tot așteptîndu-te să vii,
se întunea ștergîndu-și în oglinzi
ochii cu totul,

treceau ceruri subțiri
printre scrumbii,
cînd urșii albi scormoneau
stelele cu botul.

Piraietele din munte descuie-le
din poșetă,
sînt fire de argint
pentru găteliile de vară,
în degete ia din lună o rază
ca pe o croșetă
și pune suspinelor tăceri,
să nu se audă, să nu doară.

Atunci, un fluture cu cai mov
se va opri la scară
și va coborî o lumină pală
în rochie lungă,
printre flori se va cerne
o foarte ușoară seară
iar la orizont, din dumnezeu,
va rămîne doar o dungă.

O evocare

Oameni în linia întâi

Z IUA de 3 februarie 1945 a fost o zi limpede cu un soare desmormit și ușoare adieri de primăvară. Spre amiază locuitorii Capitalei și desigur cei din partea dunăreană au auzit un vuiet adinc și curînd văzură un stol de avioane zburînd în mare înălțime, strălucind în orizontul luminos al sudului. Aveam destulă experiență în materie de bombardamente din văzduh, nu ne despărțeau decât câteva luni de teroarea fortărețelor zburătoare decolate la Foggia și dezlănțuite asupra Bucureștilor, Ploieștilor și altor mari orașe, ba chiar mai mlci și mai nevinovate. Nu uitasem nici raidurile nocturne ale piloților englezi, cu loviturile lor la întâmplare, deși lansau în bezna parașute luminoase, spectaculoase lampadare de o frumusețe înfricoșătoare. Așadar apariția a douăzeci și cinci de avioane îndreptîndu-se spre răsărit n-a trezit decât emoția unor amintiri crude, urmată numaidecît de un sentiment de liniște încă sovăitoare, speranța unei păci apropiate. Am identificat acele avioane ca protejînd aeronavele în care călătoreau președintele Statelor Unite ale Americii, Franklin Delano Roosevelt și primul ministru al Regatului Unit, Winston Churchill. Puțin după amiază au at-

rizat pe aerodromul Saki de lângă Ialta și a doua zi au început cu Iosif Visarionovici Stalin tratativele pentru „împărțirea păcii“, după expresia ziaristului Arthur Conte. La două luni după acel act cu adevărat istoric, Roosevelt, de mult cu picioarele paralizate, purtat pe brațe sau într-un cărucior, secătuit de puteri chiar în timpul tratativelor de la Ialta, se stinge, neapucînd să vadă pulverizarea „imperului“ demențial al lui Hitler. Dar victoria era de mult în mîinile puterilor aliate, chiar din zilele dramatice ale Stalingradului, cancelariile și diplomații acționau ca învingătorii. În România, ca pretutindeni de altfel, numai cei lipsiți de măsura reală a evenimentelor sau cei înghesușiți sub umbrela fascistă, n-au văzut la timp semnele prăbușirii, nu intuiseră de la început germenul neantului ascuns în chiar agresiunea monstruoasă asupra lumii întregi. Se știe că poporul cel mult, poporul care a purtat povara cumplită a dictaturii fasciste, poporul căruia i s-a poruncit un greu tribut de sînge, a crezut mereu în adevărul străvechi al libertății, al demnității umane, probabil și în necesitatea morală a unei răzbunări legitime. În acea zi de 11 februarie 1945, cînd la Ialta se prefigurase cu destule dificultăți și incertitudini chipul lumii pacificate, 248 000 ostași

români luptau în munții Jarovita, Tatra Mică și Metalicii Slovaci împotriva rămașișilor turbate ale armatei naziste. La începutul ofensivei, îndată după august 1944 fuseseră 540 000, din care 170 000 dorm în cimitirele înșirate din Transilvania pînă aproape de Praga.

N U-MI dădeam seama dacă vuietul canonadei vine de la un kilometru sau de la o sută. Trecusem frontiera maghiară și trenul nostru opri la marginea unui sat slovac. Era în zorii zilei și o ceață cenușie se țira deasupra pămîntului. Tunetul artileriei se auzea uneori foarte limpede, alteori părea că vine din pămînt sau din văzduh, atît de neverosimil apărea călătorilor acelui tren neobișnuit. Eram vreo trei sute de scriitori, gazetari, actori, cîntăreți, dansatori, conduși de către ministrul forțelor armate, generalul Vasiliu Rășcanu. Din țară străbătusem drumul războiului, urmărisem de-a lungul liniei ferate imaginile tragice ale unei înclăstări teribile, dar victoria era aproape, ne lumina sufletele, apropierea frontului cu semnele lui de moarte ne dădea ceva din hotărîrea și liniștea luptătorului real. Cițiva dintre noi aveam să ajungem în prima linie, la posturile cele mai înalțate, acolo unde lătrau mitralierele și explodau grenadele, acolo unde pămîntul, iarba, pietrele și copacii erau împroșcate cu singele fierbinte al oamenilor. De aici, din localitatea montană Luceneț, auzeam zvonul straniu al luptelor dinspre Bratislava, clocotul văzduhului avea ceva mareț și lugubru în ceasul acela dinspre ziuă.

În jurul nostru pămîntul părea pustiu, nu se arăta nici un om, nici o vietate, o pasăre sau un ciine. Curînd văzurăm satul ars, ușițele sfîrtecate de proiectile, ochii goi ai ferestrelor, turlele retezate ale bisericilor. Nu prea departe, un cimitir proaspăt, cu crucile aliniate, cu țărîna crudă din care își făceau loc palide fire de iarbă. Mîini misterioase lăsaseră ici și colo buchețele de flori primăvăratică sau capete de luminări. Am pășit pe pămîntul ud și am citit pe lemnul încă verde, tăiat din pădurea apropiată: **Ion, Constantin, Anton, Vasile, Niculae...** Aici luptaseră românii, aici căzuseră mulți dintre ei, aici aveau să doarmă pe veci, lângă satul acesta ars, în pămîntul unui popor, el însuși leșînd atunci din întinericul ocupației, al infernului nazist.

Un soare anemic se ivi din păduri, dădu la o parte pictele, se lumină și se încălzi puțin văzduhul. Se arătară și niște oameni, bătrîni cu țări și cojoc, femei cu fustă neagră și cu scurtelecă. Aveau în ochi acea spaimă nelămurită, adîncă, pe care o lasă războiul, dar pe fețele lor obosite se deslușea o umbră de bucurie. Și tunurile băteau departe spre Bratislava, spre Viena, Lucenețul își arăta chipul zdrobit, munții creșteau în fața noastră, se desprindeau din neguri. A avut loc un spectacol, un spectacol straniu, de neimaginat decît acolo, peste zgura războiului, în fața unor oameni care învinseseră și se minunau ca în fața unui adevărat miracol. Curînd i-am lăsat în urmă și am văzut lacrimile curgînd pe obraji lor topiți de suferință. Sigur, erau lacrimi de descătușare, de izbăvire, de recunoștință pentru un destin neprevăzut, pentru faptul că bărbații unei țări vecine se jertfeau pentru libertatea lor. Eram sigur că ei nu vor uita niciodată...

N E-AM CONTINUAT drumul cu precauție, cu popasuri multe, întilnind mereu ostași români, mai ales la Banska-Bistrița și mai departe pînă în valea neguroasă a râului Vah unde am simțit mirosul de fiară al naziștilor. Aici am fost prinși în atmosfera incinsă a frontului. De la „armată“, de la „divizie“ am ajuns la un regiment răsfrînt pe o colină păduroasă cu miros puternic de conifere. Comanda unității era ascunsă sub o stîncă enormă, sigur, doar pentru cîteva ceasuri. Șeful de stat major, un ofițer tînăr, pregătea atacul în fața hărții. Lîngă el, comandantul regimentului, nebărbierit, cu o capelă soldățească trasă pînă peste urechi, cu suba între umeri. După paloarea obrazului și lumina stînsă a ochilor mi-am dat seama că e bolnav într-adevăr, de trei zile avea febră mare, dar refuza să se evacueze. Îmi apucă mîna și mi-o strînse cu degetele lui fierbinți, apoi îmi oferî bîdonul în care se mai clătina puțin rom. Căpitanul de stat major se prezentă și spuse cu oarecare ezitare:

— Vedeți și dumneavoastră... are febră, aseară a făcut patruzeci... medicul a vrut să-l ia cu forța dar domnul colonel refuză...

— Tac! căpitane, șopti colonelul, acum nu mai am nimic... nimic... mai tîrziu... acum nu am timp.

În primele zile de pace

R AZBOIUL se sfîrșise; școlile, cite funcționaseră și cum funcționaseră în lipsa cadrelor mobilizate, erau în vacanță, dar noul an de învățămînt trebuia pregătît cu toată seriozitatea. „Nici o școală nu va rămîne fără dascăl“, decretase sever inspectorul șef și luase hotărîrea ca el însuși să se ocupe de numirea la post a cadrelor în fiecare sat și cîtun de pe întreg cuprînsul plasei Varodin. Dar, cu toate strădanțiile depuse, multe școli rămăseseră descompletate, deși pînă la 1 septembrie cînd clopoțelul avea să chema din nou copiii în bănci nu mai era prea mult timp la dispoziție.

În dimineața zilei aceleia de la sfîrșitul lui august, Alexandru Merfu stătea rigid la biroul său, cu ferestrele larg deschise spre grădină, frunzărînd agitat filele citorva dosare cu situații financiar-contabile incurcate, încercînd astfel să nu dea atenție unei persistente dureri de stomac care-l făcuse și mai puțin volubil ca de obicei. Subalternii îl sesizaseră imediat indispoziția și cu toate că pe coridoare era forfoteală, lume multă, agitată, ei refuzau să îngăduie cuiva accesul spre cabinetul acestuia, pentru a-l scuti, amabili, de eventualii nervi în plus, care în nici un caz nu puteau să-l amelioreze acestuia criza ulceroasă.

La un moment dat, avînd senzația că durerea surdă ce-i apăsa abdomenul ce-

dase, se ridică, cumva ușurat, și apropiindu-se de geam rămase o vreme acolo, privind fără interes aleea ce lega poarta dinspre piață a grădinii cu intrarea propriu-zisă în incinta preturii. Lumea pestriță, aflată într-un du-te-vino continuu, lăsa impresia unui anonim travaliu de furnicar, și fără să vrea tînărul inspector șef zîmbi trist, comentînd neauzit, numai pentru sine: „— Bieții oameni... Cîtă agitație în aceste prime zile de pace...“.

Ochii i se fixară fără vreun motiv special asupra unui om îmbrăcat în uniformă militară, fără epoleți, ce înainta domol în lungul aleii spre clădirea palatului, țînîndu-și brațul sting atîrnat într-o fașe petrecută scurt pe după gît. Era fără îndoială invalid de război și acum, revenit acasă, căuta să-și redobîndească toate drepturile de dinaintea plecării. Îl urmări, cu un soi de indiferență totuși, pînă ce acesta dispăru intrînd pe poarta preturii, apoi se reaseză la birou, în fața acelororași dosare, și apăsă lung butonul soneriei de serviciu. Numai decît intră secretara, o fată blondă cu ochi mari, speriați, cu trăsăturile adolescentine, în ciuda faptului că pleptul enorm amenința să se reverse de sub bluza confecționată din mătase strălucitoare, de parașută albă.

— Să vină Kocsis, porunci inspectorul șef.

— A ieșit acum cinci minute...

— Nu mă interesează. Să mi-l cauți și să mi-l aduci imediat. Treaba dumitale de unde.

Fata se retrase, leșînd cu spatele, dar prin deschizătura ușii răzbătura de dincolo frînturi de voci ridicate, de proteste și amenințări. Niciodată nu auzise așa ceva în anticamera sa, oricît de multă lume se adunase, așa încît, intrigat și profund nemulțumit de indisciplina de afară, deschise brusc ușa. Oprindu-se în prag, a runcă o privire aspră către cei ce vociferau, gesticulînd amenințător în încăperea secretariatului. Văzîndu-l, lumea se liniști, luată prin surprindere.

— Ce se petrece, domnilor?! Întrebase el autoritar. Pregătiți asaltul vreunei redute?

Secretara, care-l privea așurită, socotîndu-se vinovată de faptul că gălăgia pătrunsese pînă dincolo, își destinse gura într-un zîmbet larg, prostesc, și tocmai cînd, ștergîndu-se cu palma la frunte, într-un gest reflex de aranjare a șuviței ce-i aluneca mereu de sub pleptănușul înfipt în cocul de pe creștetul capului, încercînd să biguie o scuză, cineva din planul doi replică tălos:

— Lăsați ironiile, domnule inspector. Războiul încă nu s-a încheiat bine și nu-i cazul să ne zgîndărim rînille.

— Ce fel de rani?

— Să zicem astea, domnule inspector. Și, făcîndu-și ioc, apărî în față însuși bărbatul acela în uniformă militară, cu mina legată la gît, pe care-l urmărise cu privirea, traversînd curtea, cu numai cîteva minute mai înainte.

Alexandru Merfu îl privi cu o oarecare surprindere, neașteptîndu-se desigur să-l întilnească în chiar anticamera sa pe omul acela. O clipă tăcu descumpănit, apoi întrebă:

— Ești cadru didactic?

— Învățător.

— Foarte bine. Poștește înăuntru. Și, imediat, privîndu-l pe cei ce așteptau în anticameră, adăugă: Să dăm prioritate celor veniți de departe. Pe urmă, vă rog stabiliți dumneavoastră o ordine a intrărilor.

Bărbatul ce-și ținea mina stîngă de-a curmezișul pieptului, înfășat într-un bandaj grosolan, legat fără pricepere, era încă tînăr; avea fața palidă, slăbită de boală, dar fruntea înaltă și privirile luminoase lăsau să se bănuiască o minte ageră, deschisă, dublată desigur de un caracter ferm pe care-l sugera bărbia desenată robust, zvicnînd ușor înainte, și mustața dreaptă, tăiată scurt, ce-i imprima chipului o virilitate aparte.

— Vii direct pe pe front? Întrebă inspectorul șef așezîndu-se la birou și invitîndu-l pe noul venit să ia loc.

— Nu tocmai. Am stat trei luni de zile într-un spital de campanie la Făgăraș. Apoi, împreună cu familia, am petrecut două săptămîni acasă, la țară.

— Pe aproape?

— În județul Someș.

— Și pe la noi, cu ce treburi?

Învățătorul, îmbrăcat încă în uniformă sa de ofițer, își scoase din buzunar taba-

chiera metalică, încercînd parcă să amîne astfel răspunsul, și întrebă la rîndul său cu oarecare sovăire:

— Pot să așovd?

— Te rog.

Alexandru Merfu îi urmărea gesturile rigide, nesigure încă, neputîndu-se sluji de ambele mîini, dar nu se oferî să-l ajute. El nu fuma. Îi împlinse doar scrumiera, zîmbînd la vederea brichetei aceleia enorme, confecționată rudimentar dintr-un cartuș de mitralieră, cu care învățătorul își aprinse țigara.

— Tutun prost, înghină acesta ca pentru a scuza fumul gros, imbecil, ce se împrăștia greu în aerul răcoros al încăperii. Mahorcă.

— Tutun bun nu prea există acum.

— O să existe cu timpul, domnule inspector. Deocamdată ne mulțumim și cu ăsta.

Inspectorul își simți din nou stomacul convulsionat de spasme. Cu violență discretă își apăsă abdomenul pe muchea mesei și stringîndu-și pleoapele de durere, reveni la discuția inițială.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare. Vrei să funcționezi cumva în perimetrul nostru? Pe undeva pe aici?

— Da.

Imediat inspectorul scoase din pupitru o listă cu toate posturile rămase încă vacante și i-o întinse amabil.

— Ești liber să alegi.

Clătînînd din cap, rezervistul refuză foaia frumos dactilografată și schiță un zîmbet oarecum jenat.

— Vă mulțumesc, spuse. Dar postul pe care vreau să vi-l solicit nu figurează — sînt sigur — pe lista dumneavoastră.

— Cum așa? ripostă derutat Merfu. Ce fel de post solicitați dumneavoastră?

După cîteva clipe de tăcere, răspunsul veni calm, exprimat limpede, metodic, mai mult ca o explicație decît ca o solicitare anume.

— Am funcționat cinci ani, împreună cu soția mea, la Școala primară de patru clase din comuna Varniș, pînă în 1940 cînd m-am refugiat cu familia la Turda. În lipsa mea a predat domnul învățător Fărălanu, pensionar din localitate, care ocupă și acum locul. Cererea mea se referă la acest post și mă consider îndreptățit să-l reprimesc pentru a-mi putea desfășura în continuare activitatea în mod normal.

Cercetînd listele, Alexandru Merfu constată că, intrădevar, situația școlii primare de patru clase din Varniș era așa cum îi fusese relatată. Bătrînul învățător Fărălanu, pensionat încă în 1935, revenise la catedră după 1940, funcționînd singur la toate cele patru clase existente, completate cu numărul reglementat de elevi. Dacă o făcuse pentru bani sau din simpla chemare a datoriei neputînd lăsa copiii consătenilor săi neșcolarizați, asta era o altă chestiune care nu intra acum în discuție. Fapt era că bătrînul primise deja toate asigurările de funcționare în conti-

Din găvanele negre ochii lui ne mus-
trau dar am îndrăznit :

— Nu v-ar strica puțină odihnă...

— Odihnă ? Oh, iubitele, vin de de-
parte... de foarte departe... acum cred că
mai avem puțin... știu eu ? O zi, o lună,
timpul nostru are o altă măsură...

— Și trase șuba pe picioare, dar un fri-
son îl ridică repede de pe marginea lăzii
de campanie și el reluă :

— Spune-mi te rog... ce este prin
țară... ce se întâmplă ?

— Nu știu ce să vă spun mai întâi.
Țăranii au intrat pe moșii... e greu, e
sărăcie, lupta politică e acerbă, țara în-
treagă e în fierbere.

— Așadar e adevărat, e bine... e bine
așa, șopti colonelul, apoi tăcu îngin-
durat. Focurile de armă se auzeau
ca niște plesnituri de bici, din
când în când bufneau aruncătoarele și
grenadele. Statmajoristul își spuse că
pe o anumite poziție va fi o scurtă acal-
mie, chemă un sergent sanitar și por-
nind spre pădurea de fagi am mai văzut
obrazul pământiu al colonelului și țig-
ara care fumea între buzele lui livide.

Printre copaci cu coaja rănită de
gloanțe, prin gropi proaspete, prin frun-
zări improșcate cu sânge, am ajuns în
liniile noastre. Pădurea părea liniștită
în acel punct ca după o furtună de vară
dar mirosea a praf de pușcă, se auzea un
fel de răsuflăt adânc, parcă ofta pămîn-
tul. Abia de un sfert de ceas acolo nu
se mai trăgea și sanitarul își spuse că
așa se întâmplă uneori, o tragică și
scurtă înțelegere intervine, se adună
morții când e posibil, oamenii se întind
la pământ să-și astimpe nervii sau,
asemeni acestor ostași, se adăpostesc pe
după copacii mai groși, dormitează, trag
din țigară sau rup cu gura din pînile
negre. Liniștea lor e neverosimilă, totul
pare un joc straniu, un scenariu con-
vențional sau puteam să mi-i închipui
pe acești țărani în uniformă odihnin-
du-se după coasă. M-am întrebat ce
este vitejia dacă nu liniștea în fața ma-
rilor primejdii, dacă nu conștiința că
apărarea țării tale este cea mai sfântă
dintre legile sfinte.

MAI departe, de-a lungul
unui șant, nu prea adânc,
cadavre de nemți, unii cu
ochii albaștri deschiși spre
cer, alții sferitecați de gre-
nade, cei mai mulți ghe-
muiți, apărându-se cu disperare de un
sffrșit inevitabil. Erau tineri, foarte ti-
neri, elevi de școală militară sau avia-

tori, ultimele rezerve pe care comanda-
mentul german, abrutizat și înnebunit,
îi trimisese la moarte sigură. Scena era
de un tragism copleșitor, dar sufelele
noastre rămăneau înghețate, nu uitam
că omenirea fusese înjunghiată cu sin-
gele rece și siguranța monștrilor.

Aud în spatele meu :

— Mi se rupe inima când îi văd așa
de tineri și de frumoși... ce să le fac,
ce să le fac... dragul meu ? Uite, pe
asta l-am privit drept în ochii înainte
de a-l lovi... avea grenada în mină gata
s-o arunce asupra mea... așa fi vrut să-i
spun că-l iert, acum, în ceasul din ur-
mă, dar el nu m-ar fi cruțat, n-am
avut timp să-l vorbesc și să-l ard două
palme ca unui copil de-al meu...

Vorbise un plutonier roșcovan, cu o
mare cicatrice pe frunte. Eram uluit de
morală simplă pe care o aplică el răz-
boiului. Tot el scoase din buzunar un
mic plic pătat de sânge și scoase din el
o fotografie înfățișând doi copii.

— Sînt ai ăștia, vorbi arătându-mi
un alt mort cu o față enormă și albă.

Puse cu grijă plicul în buzunar, ca și
cum ar fi putut ocroti astfel cele două
făpturi care nu știau că în clipa asta
erau orfani.

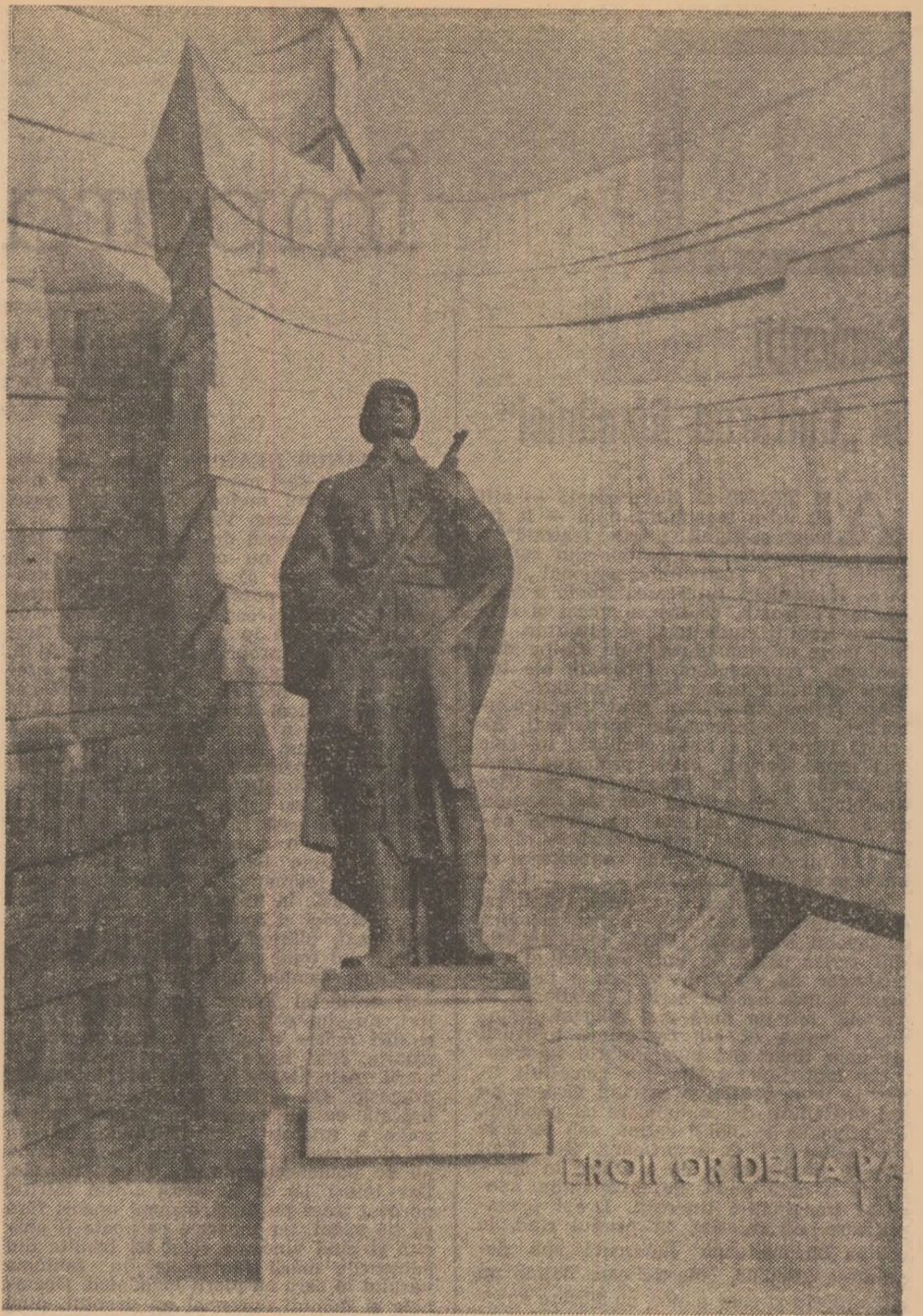
Mi-am întors privirea spre băieții
noștri, am mai schimbat câteva vorbe
cu ei, fiecare sunet mă durea, ieșea greu
din gîtlejul meu ars de neputință. Auzii
glasul scăzut al unui telefonist, apoi ci-
teva comenzi scurte, mai mult un fel
de șoapte răstite. Tîrîndu-se pe pămînt,
sau sărînd de la un copac la altul, că-
rînd cu lenituri mitralierele și aruncă-
toarele, ostașii înaintau în pădure...

— Să mergem repede, porunci sani-
tarul care mă însoțise. În câteva clipe
nemții dau cu branduri, hai, la vale pe
aici...

Sigur, am coborît, oricît viața ta nu
mai părea de preț, tot coborai, n-aveai
ce face, fugeai, repede, cît mai repede,
spre lume, spre viață. Curînd auzirăm
explozii apropiate, apoi departe, în alți
munți, începu să urle tunul. Noaptea
tîrziu am ajuns în valea răcoroasă a
unui rîu, păstram încă în palme fierbin-
țeala mînșilor rămase în linia întîi. Co-
loane motorizate se scurgeau spre apus,
pe malul apei învolburate.

În aerul tare al primăverii de munte
mi se părea că aud bătaia înfrățită a
inimilor tinere, ca un metronom uriaș
lovind în văzduhul lumii cele din urmă
clipe ale celui de al doilea război
mondial.

Nicolae Jianu

MONUMENTUL OSTAȘILOR ROMÂNI DE LA PAULIȘ

nuare și pentru anul următor, tocmai
pentru că lipsa cadrelor se făcea încă re-
simțită puternic în urma războiului.

Inspectorul bătu mediativ cu creionul
în masă. Ce hotărîre trebuia să adopte în
impresurarea de față ? ...

— Vezi dumneata, vorbe el în cele din
urmă, atîta vreme cît încă mai există un
mare număr de posturi vacante, e dificil
să renunți la serviciul cuiva, mai ales că
Fărăianu este din localitatea respectivă și,
pensionar fiind, nu va accepta desigur să
funcționeze într-o altă comună. Pe cită
vreme dumneata... De ce nu vrei să te
orientezi spre o altă școală ?

— În principiu aveți dreptate, domnule
inspector, numai că de la absolvirea Școlii
Normale și pînă la stabilirea mea în Var-
niș am fost mutat aproape în fiecare an,
nu la cererea mea, evident, — așa era mo-
da să se procedeze pe-atunci cu tinerii
învățători, înecat am ajuns să cunosc aproa-
pe toate localitățile de pe valea aceasta.
Acum nu mai sînt nici eu chiar așa de
tînăr, iar războiul, vă rog să mă credeți,
n-a fost deloc o jucărie — sînt obosit și
doresc să mă stabilesc undeva definitiv.

— Iată o hotărîre demnă de a fi oferită
ca pildă și altora. Bravo !

— Mă luați cam peste picior, domnule
inspector, și eu nu pentru asta am venit
aici.

Lul Alexandru Merfu nu-i plăcu aces-
tă înfruntare. Se ridică brusc, în picioare,
și virînd la loc, în pupitrul, lista posturilor
vacante, spuse cu severitate, avînd aerul
că închelase acolo orice posibilitate de
continuare a discuției.

— Dacă vrei, îți oferim locuri în altă
parte. Dacă nu...

— Dacă nu ?
— Faci cum dorești.
Învățătorul se ridică la rîndul său de pe
scaun și fără grabă, fără să pară cituși de
puțin tulburat de precipitarea iritată a
inspectorului șef, își strivi țigara în scrum-
mieră, apoi, înălțînd spre Merfu ochii săi
adînciți în orbite, îl privi demn, spunînd
pe același ton egal dar dur de mai înai-
nte :

— Doresc să primesc numirea pe pos-
tul meu.

— Nu cred că pot face pentru dumneata
ceva în acest sens. Din moment ce ți-ai
părăsit postul...

— Omul avu o tresărire pe care și-o stăpîni
cu multă fermitate, replicînd doar :

— Dumneata ce-ai făcut la Cedare ?
Unde erai în acele momente, ca să poți
judeca pe alții ?

Discuția risca să alunece pe un teren
incomod și Alexandru Merfu prefera s-o
evite. Luă deci creionul roșu din trusa de
birou pe care o avea întotdeauna la-nde-
mînă și deschizînd un carnetel cu filele
îngălbenite, întrebă sec :

— Cum te cheamă ?

— Valentin Ohaba.

Scrise cîteva numele, subliniindu-l apăsat
de două ori, apoi închise carnetul lăsînd
creionul acolo, între filele acestuia, la lo-
cul însemnării.

— Vino mîine pe la prînz, spuse și înai-
ntă spre ușa întinzîndu-i mîna.

Învățătorul îi strînse palma între dege-
tele lui aspre, apoi, întorcîndu-se aproape
militărește, salută din prag.

— Am onoarea, domnule inspector.

CORIDOARELE spați-
oase ale preturii erau
înfesate de lume. Ușile
se deschideau și se
închideau cu o frec-
vență neobișnuită ; o
rumoare insistență domina întreaga at-
mosferă, și altfel încercată, a aceleia zile
calduroase de la sfîrșitul verii. Valentin
Ohaba înaintă fără grabă făcîndu-și loc
cu grijă printre oameni. Brațul îi era
încă sensibil — rana aproape vindecată
rămăsese totuși dureroasă, în ciuda fap-
tului că schije atinseseră nervii făcînd
ca din această cauză aproape să nu-și
simtă degetele. Era încă slăbit — lunga
convalescență nu fusese deloc ușoară.

Viața mizeră a spitalelor de campanie,
lipsa oricărei legături cu cei de-acasă, su-
ferința și lacrimile neascunse ale celor din
jur — totul îl imprimase o anumite stare
deprimată din care căuta acum cu tot
dinadinsul să se smulgă. Cele două săptă-
mini petrecute în satul natal alături de fa-
milie nu reușiseră decît în parte să-l re-
monteze. Alte neliniști, alte preocupări
veneau acum să ia locul, precipitat, încor-
dării și tensiunii vieții de front. Reintra-
rea în normalul unei existențe pașnice își
avea dificultățile ei îndreptățite.

— Stai așa ! porunci o voce, mai degra-
bă uimită decît imperativă. Stai să mă
convîng dacă e adevărat...

Ohaba se opri răsucindu-se în același
timp spre omul care-l apucase zdravăn de
umăr, reținîndu-l.

— Valentin !... Dumnezeule mare, decî
trăiești ?

— Te așteptai să flu mort ?

— Valentin !

Cei doi se îmbrățișară. Cîteva clipe nici
unul nu fu în stare să articuleze vreun
cuvînt, dar cînd se priviră iarăși în față,
bucuria revederii le smulse amăreala de
pe buze.

— Ce bine-mi pare că te-ai întors. Pe-
aici se zvonise că ai fi căzut în Tatra.

— De căzut am căzut, dar m-am ales
numai cu atît, și Ohaba îi arătă brațul,
oarecum jenat de bandașul care nici măcar
nu avea proporții deosebite.

Porniră alături, în lungul coridorului,
spre ieșire. Bucuria reintîlnirii îi făcea
tăcuți ; prea multe erau de spus despre
anii în care nu se văzuseră ; prea multe
se întimplaseră în viața fiecăruia ; prea
multe se întimplaseră în lume în tot acest
răstimp. Și unul și celălalt aveau de spus,
desigur, destule despre cele prin cîte tre-
cuseră. Dar cu ce să fi început ? Mai fi-
rești erau întrebările. Mult mai firești pă-
reau, totuși, tăcerile...

În capul scîrilor, Ohaba se opri, ezitînd.
Își întoarse privirile spre omul care

î se alăturase și, cumva reținut, întrebă :

— Ai fost pe front ?

Răspunsul întîrzie.

— Am fost reformat. Știi, platfusul...
apoi o hepatită epidemică... Am lucrat
însă în birouri...

Ohaba nu așteptă continuarea. Coborî
scările cu calmul care îi caracteriza mer-
sul, la fel de tăcut ca mai înainte. Într-o
străfulgerare de gînd revăzu cu ochii
mîinți chipul răvășit al bătrînului Burghi
apărut în zori la fereastra sa cu două zi-
le înaintea refugiului. „Vino cu noi,
domnule învățător, și lasă-te-n seama
noastră că n-are să-ți pară rău.“ „— Unde
să mă duc ?” întrebuse el nedumerit.

„— La pădure... A primit ordin și fe-
cioru-meu, ăst mic ; și al lui Ghiuță. Da'
am socotit că nu-i cu cale să-l lăsăm în
armata lui Horthy.“ „— Și v-ascundeți ?”

„— Defel. Încercăm carele cu stînjini
pentru primărie. La nevoie, și pentru
școală.“ „— Nu înțeleg.“ „— Apoi, la pă-
dure... cu firezul, cu săcurea... Își mai
taie omul un deget, două... Mai poate
cădea un gorun peste car și n-apuca omul
să iasă la vreme de dedesubt... I se be-
tejește piciorul...“ „— Oamenii buni,
ăsta-i caz de tribunal militar.“ „— Nu ne
dovedesc ei, domnule învățător.“ Venise
la geam și soția și copilul, speriați, nestî-
nînd cine bătuse atît de devreme. Învăță-
torul îi privise cu dragoste, cu durere și
disperare ; încă nu se hotărîse definitiv
să treacă frontiera ; ezita. Primise și el or-
din de chemare, nu i se recunoștea gra-
dul de ofițer în armata română și trebuia
să se înroleze ca simplu soldat. Dar nu
asta îl neliniștea cel mai mult. Simțea că
repetă, în alte condiții, destinul tatălui său
căzut în primul război mondial undeva prin
Galiția, pentru o cauză ce nu era a lui, în-
tr-un război din care nu înțelegea mai
nimic și în care nu-și apăra nici măcar
țara... Acum, el, la rîndul său, ce să caute
soldat în armata horthystă ? În numele cui
să plece pe front ? În numele a ce ?... Îl
privise pe bătrînul Burghi, lucrător în
parchete de cînd se știa, și clătînase din
cap ne-ncrezător. „— Nu mă duc, bacu-
le. S-ar putea s-o-ncurcăm mai rău.“

„— Fiecare cu crucea lui, domnule învă-
țător. Musai să încercăm într-un fel. Alt-
minteri...“ „— Nu vă-mpiedic, dar nu
pot veni cu voi.“ Bătrînul mijise ochii în-
lăcrimați. „— Să nu ne dai, domnule în-
vățător...“ „— N-ai nici o grijă. Îți mul-
țumesc că te-ai gîndit la mine, dar nu pot
să mă schilodesc numai ca să nu lau ar-
ma în mină. Aș lua-o bucuros pentru ai
noștri...“

Cît de bucuros o luase, după numai ci-
teva luni, — asta era altceva...

— Voi ăștia, care v-ați expus viața prin
tranchee, vă arogați acum un aer de supe-
rioritate...

— Nu despre asta e vorba, Horașule.
Te-ntrebam pur și simplu. Voiam să
știu... Și-apoi, crede-mă, sînt bucuros
pentru tine că n-ai aflat ce-nseamnă tran-
șeele.

Horașiu Verdeș era un om înalt, bine
legat la trup, cu fața rotundă, jovială.
Avea spre patruzeci de ani și părul în-
cepuse să i se rărească, deschizîndu-i mai
mult fruntea bombată, inteligentă, deasu-
pra unor ochi mari, de-un albastru spălă-
cit, aproape alb. În timpul războiului lip-
sise din oraș, nici un an, după care reveni,
ocupase postul de inspector școlar
pentru clasele primare. Fusese în general
un om modest, harnic și stăruitor la ne-
voie, dar lipsit de curajul unor atitudini
decisive. Tocmai de aceea, printre colegi
trecea adesea aproape neluat în seamă.

Războiul însă, chiar receptat de la o oare-
care distanță, îl schimbuse. Deveni
acum mai irascibil, mai iritat ; căuta pe
că anume să se afirme, să se facă remar-
cat într-un fel oarecare ; avea în el o ne-
liniște ciudată care nu-l prindea ; nu era
a lui.

— Vezi cu cită concendentă mă traze-
tezi ? replicase el plin de reproș. Crezi că
mie nu mi-ar fi plăcut să mă-ntorc acasă
cu piolet plin de decorații, ca un erou ?
Dar dacă n-am avut norocul !...

Valentin Ohaba se opri ulmit. Oare
prietenul său nu-și dădea seama ce spu-
nea ? Demagogia îi repugnase întotdeauna,
iar acum o considera de-a dreptul o ne-
cuvîință. Clătînase din cap nemulțumit :

— Norocul tău, Horașiu, e că n-ai ajuns
erou. Ascultă-mă ce-ți spun. Dar nu-i un
noroc de invidiat, totuși. Și tu știi asta
foarte bine.

Apoi trecu brusc la altceva.

— Ce-ți face soția ? Fetița ?...

— Bine. Mulțumesc de-ntrebare. Trebuie
să vii neapărat pe la noi. Veturilei o să-i
facă plăcere.

IESIRĂ prin spate, pe ușa de serviciu,
pentru a evita aglomerația. O potecă pie-
truită conducea pieziș, printre boschetei de
trandafiri albi, spre poarta mică din Stra-
da Băii, — o ieșire oarecum dosită, folo-
sită odinioară în exclusivitate de perso-
nalul ce slujea la palat. Pe-aici — își
amintea Ohaba, zîmbind amuzat — eva-
dase domnișoara Betty, fiica baronului
Apaffy, fugind cu primul violonist al or-
chestrei de la restaurantul Hubertus, cel
mai luxos stabiliment din localitate, um-
plîndu-și astfel de rușine familia și nea-
mul blazonat cu o coroană cu cinci ra-
muri, avînd atestări de acte pecețuite cu
ceară și ferecate în oțete ce durau de se-
cole.

— Mai știi ceva de... chestia asta ?
întrebă el zîmbînd.

— Vadăș cîntă la Cluj ; mi se pare la
Carul cu bere. Despre ea însă nici o ves-
te... Poate războiul...

Constantin Cubleşan

(Fragmente din romanul *Morții au vise frumoase*)

Studentii in „Cintarea României“

AM ȚINUT să fiu prezentă — atât cit mi-a îngăduit timpul — la finala secțiunii „Arta teatrală“ a competiției studenților din cadrul ediției a II-a a Festivalului național „Cintarea României“. Intrecerea finală a avut loc la Timișoara, centru cu vechi și frumoase tradiții studențești și culturale. Au luat parte un număr mare de echipe studențești, reprezentând facultăți ale tuturor centrelor universitare din țară.

Am reținut în primul rând tematica abordată de spectacolele studențești. Această tematică a fost orientată, în cele mai multe cazuri, către probleme contemporane și către preocupări specifice tineretului, evidențind nevoia acestuia de a investiga aspecte ale vieții sociale, în varietatea manifestărilor ei și dorința lui de a aprofunda cunoașterea și înțelegerea naturii umane.

Atunci când intențiile s-au sprijinit pe o literatură de calitate, reușita artistică a devenit valoroasă. Când, însă, textele sînt scrise chiar de unii membri ai colectivelor de amatori, judecata de valoare asupra acestor scrieri trebuie să se exercite într-un mod mai exigent, ținîndu-se seama că ele reprezintă măturile ale unor tineri din învățămîntul superior.

Un fapt îmbucurător l-a constituit apariția unor inițiative privind găsirea de noi modalități de comunicare cu publicul, tentativa de a depăși rutina, sau formele convenționale de exprimare. S-a făcut simțită preocuparea de a aduce în spectacole o notă nouă, de prospețime, specifică imaginației tineresti. Drept exemplificare, ne referim, în primul rând, la echipa bucureșteană cunoscută sub denumirea „Podul“, colectiv care deține un stil propriu și care aduce, cu ficcare spectacol, căutări și experimente privind problemele expresivității teatrale. În aceeași direcție trebuie amintită și echipa studenților de la Facultatea de matematică din Cluj-Napoca; ea a prezentat **Jocul de umbre**, moment închinat Anului Internațional al Copilului. Am mai păstrat în amintire montajul literar-coregrafic prezentat de un colectiv de studenți din Cluj-Napoca, **Dorule, dor**, plin de umor, vioiciune și spontaneitate. O dovadă a profundului înțelegeri a poeziei de către tineret a constituit-o și recitarea prezentată de o studentă a anului IV a Facultății de piscicultură din Galați, care, cu o deosebită claritate și sensibilitate, a reușit să cucerească atenția întregului auditoriu.

Participarea unor studenți din alte țări, care învață la noi, în Festivalul național „Cintarea României“ mi se pare de o semnificație deosebită. Recitarea în limba română, prezentată de un student din Madagascar (care poate nu întimplător se inițiază la noi în arta profund umană a medicinei), a emoționat și a fost răsplătită cu aplauze generoase. Această prezență reprezintă un semn al prieteniei care leagă studențimea noastră cu tinerii de pretutindeni.

Cel mai revelator mi s-a părut însă **Publicul**. Un public foarte numeros a umplut sălile festivalului, de dimineață pînă noaptea târziu, arătîndu-se profund interesat și sensibil la tot ceea ce se petrecea pe scenă, dovedind discernămint și paslune, transformîndu-se într-un factor activ de creație.

Ideea organizatorilor de a invita, în acest cadru stimulator, și facultățile artistice de profil din București și Tirgu Mureș, adică facultățile care pregătesc actorii profesioniști — s-a dovedit fertilă. Spectacolele studenților-actori s-au bucurat de un mare succes și cred că nu greșesc afirmînd că ele au constituit un necesar reper valoric. Relația a fost, fără îndoială, reciprocă, intrucît, cu acest prilej, viitorii actori și-au putut clarifica sentimentul responsabilității față de profesie, față de aportul specific și obligatoriu al artei lor, datorită de a-și îmbogăți fără încetare calitatea profesională.

Uitîndu-mă cu atenție, în timpul desfășurării manifestărilor din cadrul festivalului, la chipurile tinerilor din sală, realizez că am privilegiul de a fi martor la un proces subtil, anume la infrumusețarea existenței acestora, la îmbogățirea vieții lor spirituale.

Beate Fredanov

Împăratul fluturilor

■ SE află în repetiție, la Teatrul „Nottara“, Scoica de lemn de Fănuș Neagu. Publicăm mai jos considerațiile scriitorului D. R. Popescu cu privire la universul acestei piese.

FĂNUȘ NEAGU nu-i un autor pe care să-l măsoară cu falnicul și minunatul metru, nici în cit scrie, cum scrie. Vraja frazilor sale și a lumii sale alunecă din orice balanță farmaceutică. Să nu căutăm deci nici în Scoica de lemn să descoperim toți nasturii care ar putea să-o închidă într-o pulpană croitoricească... În primul rând trebuie respinsă ipoteza mantalei: Fănuș Neagu poartă propria sa manta, vrăjită, încărcată de fluturi miraculoși. El se prezintă în fața noastră ca un Falstaff coborît din Orient (și noi sintem la gurile Orientului, s-a mai spus, nu?). Hai să fiu doct: Jan Kott scrie: „Sir John Falstaff nu personifică numai dragostea de viață, hohotele de ris batjocoritor ce i le pricnuiau raiul și iadul... Pintecosul cavalier este inzeștrăat cu o înțelepciune și cu o cumințenie plebeiană. El nu-l îngăduie istoriei să-l păcălească“. Centa de reumatici și derbedei pe care o recrutează, în lipsa celor ce se pot sustrage istoriei și luptei, și s-au și sustras, prin bani, plătind, nu-l tulbură: sînt și betegii lui buni pentru tăvăleală, oameni muritori, oameni muritori!...

Și eroii lui Fănuș sînt oameni muritori, nu sînt coboriți din cer cu hirzobul și nici măcar n-au o pană de vultur la părărie. Sînt niște frumoși nebuni ai mării. Arlechini și colombine bintuiți de dragoste. De altfel, Gerume umblă îmbrăcată ca un arlechin. Trăind sub o zodie a tineretii fără bătrînețe, într-un sat de piersici, dintr-o țară de măr unde nu se pomenește nimic despre moarte. Dar totuși (!) și în acest tărîm mirific norocul trece pe lângă oameni uneori fără să fie văzut, iar moartea ce poate fi ghicită și cînd vine, pe ceas, își trimite din adîncurile mării fantomele în fantoma vasului în care au pierit logodnicii. Doamnele și domni europeni au dreptul, pînă într-o zi, să facă și greșeli ireparabile. Au dreptul (pe acest tărîm la marginea căruia așteaptă un sturion păzit de zece delfini) să greșescă, dacă iubirea e cumva o greșeală a firii, au dreptul să fie oameni pe acest podiș de mărgean învidiat și de zeul ce iese din ape să mînce struguri din via din spatele casei. Marea moară care macină oameni și se numește la unii dramaturgi (se știe care, n-are rost să mai fiu iarăși doct și să-i dau cu numele, ca la poliție) destin și la alții putere, coroană, fatalitate etc., etc. — aici cum se cheamă? cum se cheamă aceste arzătoare beții ale singelui, ale dragostei, aceste vise, aceste iluzii?... S-o întrebăm pe Lidia, care nu e Pythia să vorbească în dodii, cu avizul numitului Apollon, Lidia, care nici măcar n-a fost aleasă dintre cele mai frumoase și caste fecioare din Rîmnicu-Sărat. Lidia ne răspunde: „Hei, voi cei îndrăgostiți și în moarte, strigați spre toate malurile oceanelor: iubiți-vă, iubiți-vă, iubiți-vă“. Domnilor europeni, am putea spune, eroii (pardon! personajele, sau mai exact, oamenii) care au închiriat casa de la marginea mării ca să stea în ea și să viseze, intrînd într-un joc al dragostei și al morții, ne cheamă să ne amestecăm în jocul lor, care e al vieții, al iluziei. Să nu ne speriem. Colivia în care a intrat Mihai e din hirtie. Și scrinciobul. Și poate și arma nu e decît o armă de carton. Deși s-ar putea să greșim. În fond, n-am spus de la început că Fănuș Neagu nu poate fi măsurat cu minunatul băț numit metru și că e un vrăjitor îmbrăcat într-o mantie încărcată cu fluturi? Dar ca să fim iarăși cam doct și academi-coși, de ce să nu întrebăm pe șleau ce este de fapt arta, o ciobă de burtă ce poate fi cîntărită și preparată conform unei rețete verificate de o comisie de bucătărie emeritiți și călări ficcare pe cite un vițel de aur? Ei, nu-i bine, nu-i bine! Cine pune întrebări înseamnă că vrea să dea el niște răspunsuri — înseamnă, vād, că sînt tentat și eu să scot din mincă niște răspunsuri-ași. Aș!

Să revenim la Lidia, Salomeea modernă, la Sergiu Famagusta, vesnicul mire care închiriaza rochia de mireasă femeilor niciodată măritate ca să se fotografieze cu ele și ele să poată fi fericite c-au fost mirese, la Sergiu cel cu beteală în piept, vinzător de iluzii, proprietarul casei viselor, cel ce zice că alții trădează viața apucîndu-se să viseze, pe cită vreme lui viața i-a ros toate frunzele... Să-l lăsăm să spună ce vrea pe acest poate Pan incununat cu flori și frunze, fericit și nefericit — și să trecem la insula artificială construită pentru milionari, să ne mutăm o clipă pe acest perimetru unde se fac bani și unde totul e făcut iar nu născut și unde nu există nimeni să împuște francul și unde desigur nu putem întîlni nici un joc (decît mecanic), unde dimineața n-o să te poți trezi mingiat de fluturi și unde nu există nici o aventură, decît ordine și bani, unde toate sînt perfecte și fade ca într-o perfectă lume artificială, cu flori artificiale, cu conștiință artificială, cu sentimente perfecte în artificialitatea lor etc., etc. Ce este această insulă groaznică? Și de ce să tinjești după o asemenea fericire artificială? E o insulă a viitorului, a societății de

consum? Lidia se pare că a și pus un picior într-o asemenea pustietate căpșită cu aur, dovadă disperata ei rugăciune către dragoste... Acolo omul e ca o umbră a unui arbore necunoscut. Umanismul?... N-am auzit! Vorbe! Probabil că înșii ce ajung pe această insulă artificială vorbesc în cifre. Acolo totul este steril, sterilizat, noaptea marea nu se luminează cu fosfor adus de un neam de pești de la tropice și nimeni nu-l cere vreunui Dumnezeu iarbă pentru cai și oi, din moment ce și Dumnezeu este egal cu caii și oile, artificial și el ca și animalele, ca și visele etc., etc. Și acolo nu există sub pămînt (nefiind dealfet decît pămînt artificial) o biserică pe care un om ales de soartă o vede o dată la cincizeci de ani, cînd intră să ia din ea ouăle de lebădă și maldărul de stihare... Biserica aceasta, după mine, este al treilea pilon al pieșel, primul și al doilea fiind casa viselor și insula artificială. Viața de toate zilele, visele, conștiința sau credința — iată osatura pieșel. Personajele fac parte cumva dintre oamenii aleși pentru a dezlega o mare taină? Care dintre eroi a fost ales să intre în biserică de sub pămîntul Dobrogei, Mihai? cu el soarta are planuri alte de mari? Să nu așteptăm ca finalul pieșel să rezolve toate întrebările. Personajele știu să-și fărîme singure viața și deci și întrebările la care, puse de el, tot ei ne-ar putea răspunde... Dar personajele acestea au o calitate extraordinară, n-au o meserie de aur, să fărîme viețile altora. Trăiesc cam anapoda, dar trăiesc! Trăiesc într-un colț de pămînt ispititor, gustînd din fructul oprit, care este min-

carca și dulceața vieții și mai ales bucuria tineretii. E bine să reținem acest lucru. El trăiesc în lumină și în propria lor lumină, și în propriul lor cîntec, ființe mărunte și superbe — greierii de la marginea mării. Cîntă, se joacă, se-neacă, ba se joacă, ba se-neacă. Radu Palea fiind la o petrecere cu pahare sparte, Mihai, pe călușul lui de lemn trăind în zodia calului, Iris fiind pasărea, Silvia, femeia, femeia pasăre, Silvia Dunării, a muntelui, Silvia Bărăganului...

Aici, pe malul mării, unde sînt izvoarele lumii ce trebuie dezlegate, aici, la doi pași de stele, la doi pași de rai, Fănuș Neagu imaginează în căsuța aproape picată din lună o poveste de dragoste, sau mai multe povești de dragoste, o Shcherezadă... Poveștile inving moartea, sau cel puțin o amină. Cele citeva personaje sînt parcă deasupra lumii, în lumea suspendată a iluziei, dîcîndu-și plăcerile, trăind dureros și adevărat își trec viața spre ziua de mîine în lumină, liberi să gîndească și să spună ce vor, refuzînd totuși tentația insulei-fermecătorului pustiu, știind că la tărîm așteaptă sturionul de la intrarea bisericii de sub pămînt și știind că începutul de un berbec și sfîrșitul un pește, zodiile, viața... Viața, vie, cuprinsă în această scoică de lemn, nu de sîdef, vie, fiindcă și lemnul e viu și păstrează și el în el toate sunetele și toate tainele. Și numai într-o scoică de lemn, ne asigură împăratul fluturilor, Fănuș Neagu, poți să-ți dai seama ce e cu marea, cu piersici, cu furtuna și să pricepi că chiar și iarbă are gînduri omenești. Dar să-l întrebăm și pe Radu Palea ce este viața, ce este această cochilie de lemn și cine este el? Radu Palea: „Oamenii buni, eu, Radu Palea, sînt un mărgăritar și nimeni nu știe“. Ba da, Sir Fănuș Neagu, împăratul fluturilor știe, pentru el oamenii sînt mărgăritarele lumii.

D.R. Popescu

■ Printre reevaluarile meritorii, din ultima vreme, ale vechiului repertoriu românesc: **Apostolii** de Liviu Rebreanu, pusă în scenă de Petre Popescu la Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila. Comedia, incisivă, a marelui scriitor nu s-a mai jucat de peste cincizeci de ani. În fotografia, actorii Mihol Stoicescu (Harincea) și Gina Nicolae (Coca)

Radio Televiziune

Școlare

● Mai multe ore ale programului săptămînal sînt dedicate problemelor școlare: dezbateri privind structura învățămîntului, orientarea absolvenților, problemele de specialitate... Formule diverse și tocmai în această diversitate stă și interesul programului școlar radio-t.v. ce trebuie să-și coordoneze emisiunile astfel încît fiecare, în chip specific, să contribuie la formarea și informarea publicului său.

● Bine gîndită și adecvată nivelulul spectatrilor preșcolari a fost, astfel, emisiunea Elenel Crețu, Aici, din moși strămoși (prima secvență din Teleșcoala de marți dimineață), emisiune înfățișînd momente hotărîtoare ale istoriei naționale comentate prin imagini cinematografice sau versuri rostite cu inimitabil patos

de prichindeii în ciorapi trei sferturi de la grădinița C.N.E.F.S. din București.

● **Radiofonoteca școlară** de simbăta trecută a avut ca „temă“: **Ion Creangă — lecturi din fonoteca de aur și interpretări critice ale operei**, emoționantă antologie sonoră reunind citeva pagini celebre din tezaurul culturii noastre. Înregistrări ca acelea transmise cu acest prilej (și nu numai cu acesta) ar trebui să se găsească în toate cabinetele metodice ale școlilor și să se folosească, în consecință, la orele de specialitate. De altfel, urmînd surărilor diferitelor emisiuni radiofonice, multe școli și mulți profesori și-au constituit o asemenea „arhivă de aur“ și pînă la apariția cărților însoțite de disc sau casete cu înregistrări, metoda este eficientă. Dar, întor-

cîndu-ne la **Radiofonoteca școlară** de simbăta, ceea ce ne permitem a observa este că „materia“ sonoră de interes excepțional ar fi fost mai bine pusă în valoare dacă **ideea directorului** a emisiunii ar fi fost mai clar evidențiată. Altfel spus, Ion Creangă, opera sa, orice creator și creație pot fi prezentate din mai multe unghiuri de vedere, urmînd diferite sisteme de lectură, reliefînd diferite nivele ale operei sau biografiei și cum cele 25 de minute rezervate în program nu permitte în nici un caz reconstituirea unei imagini de ansamblu a creației povestitorului moldovean, opțiunea realizatorilor am fi dorit-o mai limpede. Elevii trebuie să aprecieze, desigur, forța unui citat dar, în același timp, trebuie să fie învățați să gîndească locul unui citat într-o structură de idei, trebuie învățați să construiască o demonstrație și nu o succesiune de argumente, dezvoltîndu-și, astfel, spiritul critic, pătrunderea analitică, viziunea de sinteză.

● Să ne oprim și asupra emisiunii radiofonice **Educația permanentă** ce dedică ultima sa ediție (realizată de Marieta Vidrașcu) **Țimpului elevului**. Reunind în jurul mesei rotunde specialiști, profesori, psihologi (cu-

„Inocentul“

Cinema

FLASH-BACK

Cronologii

● Cronologiile anunță o jumătate de secol de la apariția filmului vorbitor. Ceea ce azi pare mai mult decât natural, era acum cincizeci de ani o revoluție uimind, contrariind, scandalizând pe toți oamenii care se considerau interesați de soarta filmului. Făceau ei, oare, scandal din egoism sau din exigență artistică? Iși apărau crezul cu insistență sau erau îngrijorați cu falsitate teoretică de ceea ce urma să se întâmple (și s-a întâmplat!), având de fapt grijă mai mult de locurile sacrosancte din ierarhia?

Chaplin spunea: „Filmul vorbitor dărimă toată tehnica pe care am acumulat-o. Povestirea, și mișcarea se supun cuvintului, pentru a permite o reproducere exactă a sunetelor pe care imaginația spectatorului le poate auzi. Pe nesimțite jucăria noastră s-a transformat într-o formă de artă unanim recunoscută. Actorii știu că obiectivul nu înregistrează cuvinte, ci gânduri. Gânduri și emoții. Ei au învățat alfabetul mișcării, poezia gestului... Acum, gestul începe unde sfinștește cuvântul...“

Cuvintele acestea sună profetice și pot folosi ca epitaf oricăror producții devalorizate de limbaj. Dar nu se vorbește pe atunci că tocmai cuvintele mult hule vor ajunge cindva să pună în valoare și mai bine măreția tăcerii. Ca după o zarvă puternică, liniștea se pune în valoare mai bine, se redefiniște. Este ca și cum ai inventa-o de fiecare dată din nou.

Printr-o întâmplare, tot în această primăvară cronologiile anunță că se imolinesc o sută de ani de la producerea electricității de către Edison. Imi imaginez emoția ce se va fi produs și cu acea ocazie. Cu siguranță că peste corul entuziaștilor se vor fi auzit și atunci voci îngrijorate. Și iată că azi becul electric, care a devenit între timp mai mult decât natural, nu numai că nu a distrus poezia clarobscurului, dar a transformat lampa de gaz, tremurătoare și rău mirositoare gazozornită, într-un obiect romantic.

La cincizeci de ani, la o sută de ani al răzgul necesar și ochiul potrivit pentru a vedea cu luciditate cum s-au întâmplat lucrurile, cum era bine să se întâmple. Dacă am fi mai puțin zoriți, dacă am avea timp să considerăm fiecare secundă ca un fragment de istorie, am putea, probabil, să ne scutim de multe emoții inutile, de multe indoieli zadarnice.

Romulus Rusan

de importante, pe cît era de plină de delicii acea mare ocupație din „la belle époque“, anume divina voluptate de a nu face nimic; mai exact de a te plimba, de a face curte, de a te arunca, uneori, în amoruri pasionate provocate nu de înțelegerea între două suflete, ci de exasperarea sufletului nr. 1 pentru că sufletul 2 rezistă. Ambiție, ciudă, vexare, mirare agasată de rezistența celui alt. Toate acestea într-o ambianță de lux, frumusețe plastică, eleganță vestimentară, partide infierbintate de joc de cărți, curse de cai, eventual muzică bună și cite vreo carte la modă răsfoită la club.

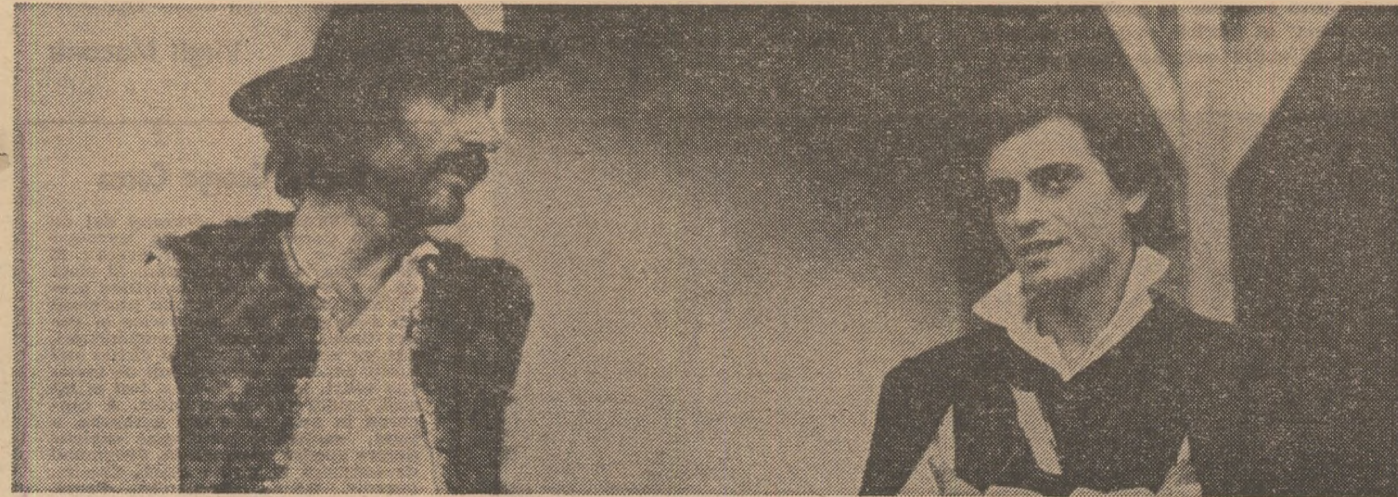
Scritorul Gabrielle D'Annunzio, autorul romanului ecranizat de Visconti, a trăit și zugrăvit această epocă „1900“, lume mai presus de toate neserioasă, unde singurele momente grave erau amorul refuzat și moartea (care e tot un fel de amor ce ți se refuză). D'Annunzio, temperament feros, paroxistic, grandilocvent, povestește cu predilecție în romanele sale moartea și amorul. Visconti a eliminat însă melodia retorică dannunziană și a zugrăvit realist trei personaje ale acestei „belle époque“. Un bărbat de o supremă eleganță și de o calmă convingere că este cel mai reușit exemplar al acestei omeniri, în drept să ceară vieții orice; el își imaginează chiar că poate să facă să sufere lent, durabil, resemnat, ba chiar măgulit de această onoare, pe orice femeie care l-ar iubi. Il găsim intens îndrăgostit de o femeie care și ea vinează bărbatul ca pe o pradă, dar care atunci cind simte că ea însăși s-a îndrăgostit prea tare, se domină și, demnă, își interzice să cadă în capcană (interpretă, admirabila Jennifer O'Neil, acțită pe care o cunoaștem din filmul *Oameni respectabili*). Al treilea personaj este Giulliana (Laura Antonelli), soția frumosului, elegantului, irezistibilului Tullio (Giancarlo Giannini). E singura ființă normală, sănătoasă. În această lume de blestem și frumusețe. E cinstită, leală, fidelă, decentă în toate conduitele, gene-

roasă și dreaptă. Iar peste toate acestea, mai e și de o neobișnuită frumusețe fizică, făcută dintr-un amestec de dulceață și gravitate: de grație și seriozitate. Avea tristul privilegiu de a fi o ființă cu totul banală și oarecare într-o lume unde ceilalți nu erau capabili să fie „oarecari“, căci ei sau nu erau nimic, sau atunci, cum e cazul eroului, erau monștri. Monștri de un caracter foarte special. Un egoism care nu era nici omenesc, nici animal, căci era clădit pe neant. Pe nimic altceva, decât pe convingerea că toate miliardele de locuitori de pe această planetă au drept datorie supremă să-i ajute el să se amuze.

Giulliana, victima acestei odioase și sclipitoare „belle époque“, va trece prin chinuri și paroxisme tragice. Nu se pot povesti așa, în treacă, căci fiecare își are rădăcini multe și implicații sfinșietoare. Visconti, deși pornit de la grandilocventul D'Annunzio, ne zugrăvește aceste patetice peripeții cu o sobrietate, cu o artă a elipsei, care face din *Inocentul* o dramă mai cruntă decât moartea nobilimii din Sicilia sau decât sinistra *Gottterdammerung* a dinastiei metalurgice Krupp. Este tragedia cuiva care se întâmplă a fi om într-o lume unde ceilalți sînt simple nume proprii.

Cele trei capodopere pe care le-am pomenit explică inscrierea lui Visconti în partidul comunist. Cel ce fac asta, o fac din revoltă, din indignare, împotriva nedreptății. La Visconti a fost altceva, mai precis: s-a mai adăugat și altceva. Biografia vechii sale familii l-a făcut să asiste, în curs de o mileniu, la moartea societății feudale și burgheze, la mari epoci prefăcute în cadavre. Pe scena istoriei, nu mai rămăsese în viață decât lumea comunistă. Cu încredere și melancolie, Luchino Visconti a cerut să-i fie celățean.

D. I. Suchianu

În această săptămînă, în premieră, un nou film românesc: *Falansterul* (scenariul - Florian Avramescu și Nicolae Dragoș, regia - Savel Știopul; în imagine, actorii Remus Mărgineanu și Adrian Pintea)

vintul părinților a fost uitat, iar cel al elevilor aminat pentru o ediție viitoare, deocamdată fiind implicat doar prin aluzii sau statistici), emisiunea a atacat o problemă esențială nu numai pentru viața elevului ci și pentru cea a societății. Comentînd rezultatele unui sondaj asupra unui eșanion de 115 elevi de liceu, prof. dr. G. Tănăsescu arăta că de-a lungul celor 4 ani de școală elevii sînt ocupați între 9-14 ore pe zi (în anul I: școală - 5 ore jumătate, pregătirea lecțiilor - 4 ore; în anul al II-lea: 5 ore jumătate, respectiv 4 ore jumătate; în anul al III-lea: 6 ore, respectiv 4 ore jumătate plus 1 oră pentru pregătirea admiterii la facultate; în anul al IV-lea: 6 ore, respectiv 5 ore plus 3 ore pentru pregătirea admiterii la facultate). Curba capacității de lucru a elevului mai depinde și de parametrii, cum ar fi capacitatea de efort fizic a copilului sau adolescentului (alta decât a adultului), randamentul în diferite momente ale zilei (orele de maxim randament sînt 9-12 și 16-18), alți factori de natură subiectivă sau obiectivă. Completată de observațiile psihologului Lucia Pietraru și ale profesoarei Ana Ispas de la Liceul „C. A. Rosetti“ din

București, discuția s-a ferit de „rețete“ ca și de concluzii unificatoare. Urmind tocmai acest spirit de comprehensiune și luciditate am dori să o considerăm mai degrabă ca pe o introducere la o serie de emisiuni cu largă participare, emisiuni care, sprijinindu-se pe un bogat material factual, să poată ajunge la concluzii constructive și aplicabile în procesul de învățămînt.

● Dar școala nu înseamnă numai elevi ci și profesori și am apreciat două recente portrete t.v. dedicate unor cunoscute personalități științifice: acad. Iuliu Prodan, evocat la două decenii de la moarte, în emisiunea *O viață pentru o idee* (redactor Dan Popovici), transmisă luni după-amiază pe programul II, și prof. Doina Cosma, protagonistă a reportajului *Oameni în alb*, realizat de Rodica Rarău la Clinica de chirurgie din Cluj-Napoca. Exemplare portrete de educatori, a-depti ai dictonului „în știință, adevăr și bună credință înainte de toate“, savanți și profesori pentru care cîntea, probitatea profesională, respectul oamenilor, răspunderea de a fi om sînt date definitorii pentru un des-

Ioana Mălin

SECVENȚA

● FASCINAȚIA pe care o exercită melodramele poate aduce la isterie pe unii, poate părea altora întru totul firească, omenească. Gusturi și gusturi... Ca do- vadă, Acest „da“ care înseamnă dragoste, de vinerea trecută, la TV. Cunoșc oameni care au plins la acest film. Cunoșc pe alții care au ris cu lacrimi, privindu-l. Cum se vede, asemenea producțiilor ies de sub lumina unei posibile judecăți estetice, ele trăind sau murind în funcție de posibilitățile de secreție ale glandelor la-crimogene personale. Cred că varianta cea mai potrivită de comportament în fața melodramelor rămîne aceea a unei ușoare nervozități (explicabilă) unită cu anume înțelegere și simpatie amuzată. Așa cum erau, de altfel, și cei doi minunați copii din film: pe rînd nervoși (aveau motive) și simpatici. Marele simpatic, cum se spune în medicină...

a. bc.

TELECINEMA

● DUMINICĂ seară, într-un Wyler din urnă cu aproape 30 de ani, eram la o circă de poliție new-yorkeză, ceva de Kojak ayant la lettre, unde roiau borfași, criminali, doamne obsedate deja de bomba atomică, drame personale cu calibrul moral și logistic precepte constituționale sfinte, dileme între cerința abstractă a legii și impulsul pumnului, între „să nu bați hoțul“ și „să nu furi“, dar cum să nu dai și cum să nu furi?, un vîrtej de omenire mică, violentă, angoasată în care, deodată, scapără privirea speriată, de verifiă simpatică, rătăcită într-o pădure nebulă, a unei femei aduse pentru furtul unei genți lefite. Nici ea nu știe de ce a furat. E atît de îngrozită, că nu-i în stare să-și lase „mina moale“ pentru amprente. N-are avocat de plătit - ceea ce e mai mult decât o neputință -, n-are soț, „deși aș vrea să mă mărit, dar cu cine?“, are o soră, care însă trebuie să nască, iar sora, un soț, cumnatul adică, iar cumnatul e avocat. Cum să comunice cumna-

În așteptarea cumnatului

tului ei, să vină s-o scape de aici, fără să-și neliniștească sora? Personajul - dintr-o întrebare - devine derizoriu față de „dosarele“ zilei, cu fel de fel de „supe“, una mai fierbinte ca alta, una mai

esențială decât alta, în care se frig și poliștii, și soțiile lor și șefii lor, și areștii, încît geanta și dilema femeii apar ca un moft.

O zi întregă își va aștepta cumnatul, anunțat

la telefon, cu multă prudență, cu oarecari explicații, dar și cu adresa precisă a circii. Scenariul o pierde din vedere, o ră-tăcește prin cameră, dar aparatul lui Wyler nu o scapă și toată viața mi-zerabilă a locului va trece prin ochii ei. E extraordinară - o veche tresă-rind în contemplarea unei păduri feroce. Cumnatul nu va veni - și aici e tot adîncul filmului. De ce n-a venit cumnatul s-o salveze? E ultima dintre întrebări - e prima... Drame evidente se consumă în jur, trase pe un calapod cam adormitor, cu țipete, gloanțe, maxilare bine încheștate, priviri grele de psihologie. Singură, femeia asta, fără să scoată un sunet, uitată sau evitată de cumnatul speriat de „nebulă“, cerînd iertare „că v-am deranjat“ și multumind „fi-îndcă v-am cunoscut“, cu-princa nebulă adevărată și de nedivulgat: în do-meniul nenorocirii indivi-duale nu există nimic derizoriu, ergo - un even-tual inocent e un înspăi-mintător vinovat de de-mentă.

Radu Cosașu

„Hanul cu tei”

● LA SALA „Cenaclu” din complexul „Hanul cu tei”, tinăra AIDA CUCULICI expune un ciclu de lucrări al căror merit principal este acela de a ne dezvălui prezența unui autentic temperament pictural, deja conturat în datele de atitudine și expresivitate. O viziune sintetică, prin excelență de colorist, cu accente expresioniste ce instaurează o incitantă stare de tensiune, pasiunea investigării fenomenelor dincolo de placiditatea situației lor de obiecte ale percepției umane cotidiene, capacitatea de a transforma banalitatea în eveniment prin revelarea unor dimensiuni latente, par să definească raporturile artistice cu sursele iconografiei sale. Aparenta lipsă de spectaculozitate a repertoriului este compensată prin categorica picturalitate a mijloacelor și prin evidentă convingere că platitudinea nu aparține realității ci numai celor ce o abordează din unghiul unei atitudini blazate. Aici intervine inteligența și capacitatea afectivă a pictorului, a creatorului, oricare ar fi el, redimensionând, în fond reorganizând, datele obiective, aceleași pentru noi toți, dar mereu capabile de surprize în interpretarea estetică specifică. Obsesia seriei de probleme spațiale și cromatice rezolvate de Aida Cuculici pare să fie obiectul în interior, relația tainică și permanentă dintre om și mediu intim stabilită prin flux simpatetic, din perspectiva interogativ-expresivă a transcrierii picturale. Mici ca dimensiune, atent elaborate în ciuda energiei gestuale ce se impune cu autoritatea unei definiții, lucrările circumscriu un univers captivant și o personalitate evident programată pentru articularea structurilor eliberate de obsesia analogonului, abstracte în sensul esențializării semnificațiilor oferite de realitate.

„Orizont”

● DECONCERTANTĂ evoluția lui ELEKES KAROLY, grafician de incontestabilă dotare dar care pare a se risipi în in-

vestigații simultane și contradictorii în esența lor, operate în cimpuri conceptuale și formative disparate. Expoziția sa de la „Orizont”, sala „Atelier 35” conține în proporții egale calitățile intrinseci și întrebările generate de absența unei opțiuni ferme sau a unei atitudini clare și distincte față de sensul propriului demers. Sursa acestei situații, generate de o posibilă inconsecvență sau o prea grăbită aderare la diferite premise elaborate „in vitro”, trebuie căutată în ceea ce, nu totdeauna cu acoperire profesională sau teoretică, pare să constituie o modă (dar și o scuză): prospectarea permanentă, căutarea „in sine”, fără finalizarea necesară sau concluzia justificativă. Teorie care elimină pretenția judecării de valoare (incercările „de atelier”, deconspirate cu cochetărie, nu-l interesează decât pe artist, nu-i așa?), dar rezultatele ne sînt prezentate cu statut și veleități de fenomen semnificativ), îl absolvă pe artist de rigorile analizei și concluziei, făcînd din el un vesnic pionier eroic, pe drumuri, oricum circulate, ce evită — cu sau fără premeditare — opțiunea și consecințele confruntării cu propriul „corpus” de semne definit. Incontestabil, Elekes este un bun desenator și un bun fotograf, încercînd să conceptualizeze, dar între acțiunea gestuală propusă (cu toate ticurile de morfologie și sintaxă ce par a obseda o categorie de tineri graficieni) și studiile operate pe modelul uman (simptomatice printr-o anumită rigidizare a mijloacelor prea intelectualizate) descoperim un divorț de structură. Sintem partizanii unor soluții gestuale autentice, ele au și aici o forță expresivă autentică (minus unele stridențe cromatice gratuite, tot ticuri de fapt), dar alăturarea lor unor propuneri „clasice” trebuia să demonstreze relația de reciprocitate dintre ele, cu posibilitatea recuperării calitativ egale în orice moment. Pentru că, la fel ca și în cazul „acoperirii” prin recursul la pretextul „spațiului-obiect” al fabricii, se poate renunța la orice adiutiv exterior imaginii pro-

priu-zise, convențional și gratuit, provocînd confuzii teoretice și riscînd să submineze însăși esența demersului și a atitudinii, mizînd pe abstracție în acest caz.

Holul Teatrului de Comedie

● PRIN expoziția de la „Teatrul de Comedie”, HOREA CUCERZAN se reafirmă ca „pictorul poet” pe care îl descoperăm cu cîțiva ani în urmă, atît prin universul tematic, desprins parcă din structura poematică a realității românești, cit și prin calitatea mijloacelor expresive utilizate. Subiectele implică simultan prezența omului și pe cea a peisajului-matrice, într-o relație panteistă ce ne trimite cu gîndul la poezia marilor ardeleni — Coșbuc, Goga, Blaga — fără a miza pe racordul explicit cu imaginea literară și, mai ales, fără a cădea în pitorescul facil care mai subminează uneori tematica bucolic-agrestă. O anumită sobrietate a structurilor telurice, familiare totuși prin cosubstanțialitatea implicată, tentația monumentalității organice, atenția acordată compoziției pentru menținerea echilibrului și cromatica solară, bine controlată, cu subtile pasaje tonale mai ales în gama griurilor colorate, disimulează totală participare afectivă, de esență lirică, afirmată și prin cîmpul motivelor. De aceea, o piesă cum este *Cetatea de foc*, articulare de planuri rectangulare dominate de roșuri incendiare, sugerînd atmosfera unei dezlănțuirii de forțe controlate de om, se detașează prin tonul său fov și ne dezvăluie, brusc, valențe expresive inedite și de real interes, vecine cu abstracția geometrică. Interpretînd un figurativ bazat pe construcție lapidară, oscilînd între soluții formative complementare dar totdeauna logice în economia lor intimă, Horea Cucerzan continuă într-o manieră personală tradiția picturii noastre de afect, poate încă inhibată de autoritatea ei, menținînd un echilibru dinamic între desenul riguros și exuberanța stenică a cromatiei, definindu-se deplin cu calitățile și neliniștile sale.

Holul Teatrului Mic

● UN ALT reprezentant al picturii ardelenene, TEODOR BOTIȘ, expune la „Teatrul Mic” rezultatele unei etape evident consacrate picturii de substanță și sensibilitate, cu renunțarea parțială la „subiectul” ce obsedează parcă prea pronunțat pe mulți artiști, acordînd atenție mai curînd profundelor ecouri afective, cu rezonanță amplificată la nivelul receptorului. Ajuns la punctul în care datele profesionale se încorporează firesc, aproape instinctiv, în structura imaginii, artistul se concentrează asupra atitudinii față de faptul pictural și din această perspectivă remarcăm renunțarea la elementele exterioare expresivității propriu-zise, ca și rafinarea viziunii coloristice prin utilizarea vibrației tonale și incorporarea luminii în substanța dramatică. Mai puțin retoric în rostirea picturală și mai cu naturalețe atent la fenomenele realității, dincolo de simpla definire prin desen și culoare, el extrage dimensiunea poetică, ascunsă adeseori sau doar discretă, introducînd-o reformulată în imaginea expresivă, cu o incontestabilă subtilitate a procedeelelor. Fiecare piesă invită la dialog, sentimentul firescului domină, dincolo de faptul că ne regăsim în atmosfera intimă a unei naturi statice, a unui peisaj sau portret. Operînd sinteză parțială din perspectiva unui adept al guratului, Botiș renunță la detaliu și anecdota, astfel încît imageria sa restituie un sentiment, o atitudine funciară cu forță de generalizare, elementul de racord rămînd ineluctabil solidaritate cu spațiul spiritual autohton. Deși am fi dorit-o de mai mari dimensiuni, pentru a defini exact un punct de real interes, expoziția ne prezintă un Teodor Botiș cu toate calitățile sale, eliberat de unele ticuri și obiceiuri de circulație, ajuns la o soluție de reală forță expresivă și picturalitate, interpret remarcabil al tradiției școlii clujene.

Virgil Mocanu

Recital George Cocea

■ RECITALUL de violoncel dat de George Cocea la Dalles a însemnat totodată o frumoasă aniversare: 75 de ani de viață al artistului. El cîntă de la 8 ani și a avut o activitate prodigioasă de concert. Printre profesorii săi s-au aflat Dimitrie Dînicu și Pablo Casals. Printre acompaniatori, George Enescu — care a și dirijat mai multe concerte, cu acest atît de înzestrat solist. George Cocea a fost el însuși, multă vreme, profesor. A concertat în numeroase țări europene, a ținut conferințe în diverse capitale despre muzica românească. Programul de duminică 29 aprilie (Bach, Caccini, Paradis, Götz, Beethoven, Fauré, Ciaikovski, Dumitrescu, Enescu) a dăruit auditoriului partituri celebre într-o interpretare delicată și personală, în care instrumentul a avut un sunet pur, inefabil. A acompaniat, cu devoțiune, Aurora Jenel.

R.D.

GRUPUL MARIUS POPP: Eugen Gondi, Alin Constanțiu, Marius Popp și Bogdan Cristea

Sibiu:

Festivalul de jazz

CEA de-a 9-a ediție a Festivalului Național de jazz (Sibiu 1979) s-a desfășurat în cadrul „Cîntării României”. Experiența anilor trecuți a fost fructificată de organizatori (clubul de jazz al Casei de cultură a tineretului Sibiu. Radioteleviziunea română, ATM — secția jazz), în direcția asigurării unui cadru propice de manifestare tuturor celor ce activează pentru afirmarea școlii românești de jazz. Festivalul a reușit să polarizeze interesul principalilor interpreți-creatori al genului din țara noastră, precum și al unui public mult mai numeros decît poate cuprinde sala Casei de cultură a sindicatelor din Sibiu, edificiu primitor dar tot mai neîncăpător, pe an ce trece. Ținînd cont de efortul investit în organizare, menționăm înainte de toate cîteva nume de care se leagă reușitele acestor sărbători culturale din fiecare primăvară: Nicolae Ionescu, președintele clubului de jazz Sibiu, Emil Stratulat, directorul Casei de cultură a tineretului Sibiu, Florian Lungu, redactor radio și prezentator al festivalului, Zoltan Boroș, redactor TV, M. Berindei și I. Tarnoviceanu, din partea clubului de jazz București și a secției jazz ATM.

Ediția a 9-a reprezintă un evident salt calitativ, în toate privințele. Desigur, cîștigul principal este cel de ordin muzical, artistic. Toate formațiile prezente în gale au abordat confruntarea cu seriozitate, demonstrînd un mai mare echilibru valoric, mai multă maturitate, competență și siguranță în evoluții decît în anii trecuți. Dezinvoltura sporită a prezentelor scene a creat atmosfera de intimitate, de reală comunicare între interpret și spectatori, absolut necesară acestui gen muzical. Artă vie prin excelență, jazzul își dezvăluie splendoarea tocmai în momentele de incandescență, stimulatorie participare generate de prezența publicului. Iar în festivalul sibian au existat momente de intensitate a trăi-

rii estetice, de contact febril al muzicii cu auditorii, specifice unei întâlniri de anvergură.

Au excelat în acest sens numele deja consacrate ale jazzului nostru, așteptate cu aceeași căldură și receptivitate de spectatori. „Quartetul Marius Popp” și-a conturat un stil propriu, bazat pe ciclarea unor teme repetitive din care se dezvoltă apoi solourile construite în crescendo. Pianistul Marius Popp, saxofonistul și clarinetistul Alin Constanțiu, bateristul Eugen Gondi și basistul Bogdan Cristea sînt, fiecare în parte, instrumentiști de referință la categoria respectivă. Excelență lucrarea *Post scriptum*, mergînd pe linia recentelor recuperări ale limbajului deceniului precedent, filtrate însă prin experiența acumulată între timp. Grupul continuă să acorde spații ample de exprimare abilităților improvizatorice ale componenților săi, într-o alternanță bine dozată de forță și subtilitate. Un handicap l-a constituit sunetul distorsionat al pianului electric și renunțarea (sperăm temporară) la contrabasul acustic în favoarea ghitarei bas efectuată de B. Cristea.

Grupul timișorean „Gramophon” a evoluat în formula trio: Doru Apreotesei, pian electric, sintetizator, Mihai Farcaș, baterie, și Bela Kamocsa — bas. Beneficiind de o acustică admirabilă, formația a cucerit sala prin înalta ținută interpretativă. Este clar că dacă se încearcă impunerea unui limbaj nou, improspătat cu elemente progresive, atunci calea aleasă de „Gramophon” e exemplar adecvată scopurilor propuse. Desfășurările debordante ale pianistului sînt bine puse în valoare de suportul ritmic, iar bateristul M. Farcaș ne-a oferit cel mai interesant solo de percepție al festivalului.

Dan Mindrîlă revine pe prima scenă a jazzului românesc cu o formație din care s-au remarcat trombonistul Nelu Farcaș și basistul Dan Dimitriu. Abordînd teme de mare complexitate (în special din re-

peratoriul „Weather Report”), Dan Mindrîlă și-a etalat talentul și vigoarea atît la saxofon tenor cit și la sax sopran. Ghitara și bateria nu au reușit însă să suțină întotdeauna intențiile celor trei muzicieni menționați.

Devenită obișnuită, surpriza din această ediție a lui Johnny Răducanu s-a chemat *Jar*. Pe lîngă interpretarea în nota de suveran profesionalism la contrabas, J. Răducanu a fost prezent și la pian în cîteva pasaje, în timp ce A. Enescu și-a continuat studiul său asupra sonorităților generate electronic (cu compozițiile *Buciume și Hore lungi*), iar R. Goldiș la ghitara și St. Mihaescu, baterie, s-au distinși prin acuratețe.

O prezență de incontestabilă valoare au reprezentat-o grupurile ieșene: începînd cu admirabilul octet „Transfer”, care a uimit publicul și critica încă din prima seară, consacrată unui concurs al debutanților. O veritabilă mașinărie ritmică, sunet compact, eclatant, dinamică: susținută și „sens” muzical perfect coerent. Pe lîngă locul prim conferit formației la gala-concurs, cîteva dintre tinerii ei membri au fost distinși cu premii pentru valoare interpretativă: basistul C. Ulinici, bateristul Valeriu Pavel, percuționistul Stelian Andronic, trompetistul Ion Leonte (cărora l-am fi adăugat pe trombonistul Marcel Maxim). „Quartetul Titel Popovici”, cu conducătorul la pian și Virgil Popovici la saxofon tenor, s-a evidențiat prin cultură jazzistică și solidă construcție improvizatorică. „Trio Ion Baciu jr.” a readus pe scenă talentul acestui pianist de 19 ani, aflat în plin proces de autodefinire. Ne-ar fi interesat și o evoluție solo sau duo, cu contrabasistul Vasile Marian.

Impresionantă ca adevărate la spiritul jazzului a fost apariția din acest an a pianistului sibiian Andrei Colompar, muzician laborios, fără tentative de epatare, constructor modest de frumusețe. De

fapt, grupul său, „Meridian”, ca și celelalte formații sibiene, „Vocal Jazz Quartet” și „Radu Ghizășan”, constituie argumente ale muncii constante depuse în jazz la Sibiu. Dacă numai cu doi ani în urmă aceste grupuri erau parcă timorate de „monștrii sacri” alături de care apăreau, acum ele stau la loc de frunte în program, iar nume ca R. Ghizășan, M. Anghelină, M. Dumitru, N. Ionescu, G. David, K. Handel, T. Stoica, D. Frățilă, G. Furțonea, K. Konrad, devin tot mai cunoscute.

Big-band-urile au prezentat cîteva remarcabile recitaluri. Ansamblul armatelor din Cluj-Napoca, big-band-ul Centrului universitar București condus de G. Mărgărint, Cons big-band Cluj-Napoca dirijat de M. Octavian au conferit festivalului o nuanță de măreție și echilibru sonor. Paleta stilistică variată a fost susținută și de formații tinere, cu tentă calofilă („Experimental Q 2”, „Nimbus”, „Basorelief”, „Modal”), încă preocupate de arhitectura compozițională, în detrimentul expresiei directe.

Seara-concurs și-a justificat includerea în program, oferind șanse de afirmare unor instrumentiști talentați, mulți deocamdată elevi. Aplauze la scenă deschisă au obținut formațiile de dixieland ale Școlii populare de artă Reșița (premiul III, după „Transfer” și „Nimbus” — grup de „jazz-fuziune” din Brașov), Casei de cultură din comuna Cristian — Brașov, Liceului nr. 6 Sibiu și Casei de cultură Timișoara.

Un program dens, variat, depășind valoric cota edițiilor precedente. Aderența crescîndă a publicului față de jazz reprezintă un fenomen pe care asemenea reușite manifestări nu pot decît să-l consolideze.

Virgil Mihai

„Viețile unei celule“

Orizont
științific

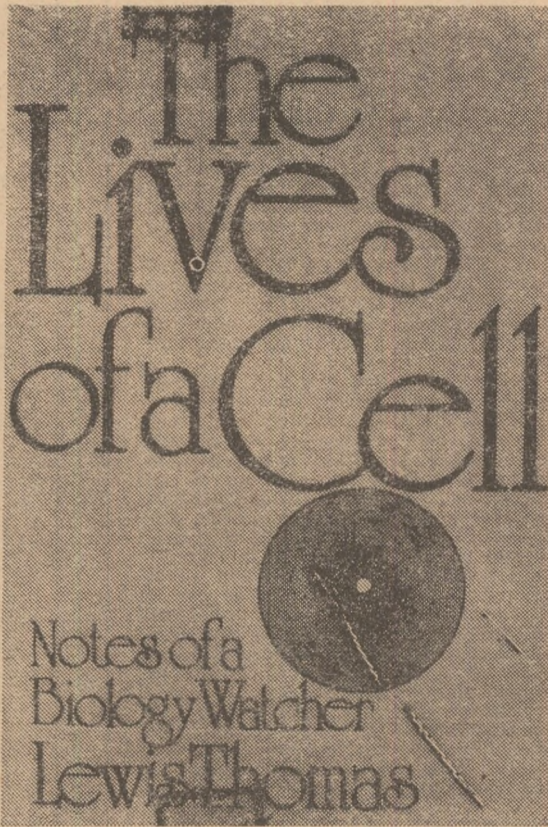
Între eseu și poezie

THE LIVES OF A CELL (Viețile unei celule) se intitulă de o căutare de 30 de articole — de fapt, foarte concentrate esuri. Publicată în 1974, cartea a dobândit în câțiva ani o difuzare și un tip de rezonanță pe trec cu mult dincolo de cercurile specialiștilor. Autorul este cercetător medical și biolog notoriu. Titlul cărții, o inevitabilă tehnicitate într-o zonă științifică, astăzi poate cea mai fascinantă, făcând dificilă pentru profani ca noi lectura unora dintre pagini, chiar și publicația în care au apărut pentru prima oară articolele (*The New England Journal of Medicine*), toate păreau a destina aceste texte inițiatorilor în complicatele mecanisme ale geneticii contemporane. Totuși, critica americană a discutat cartea ca aparținând unui teritoriu dacă nu direct literar, oricum învecinat. Nu numai pentru că a etichetat articolele cu atotcuprinzătoarea vocabulă de „eseu“. Dar în „The New York Times Book Review“ Joyce Carol Oates vorbește despre această culegere ca de un tip nou, anticipator, de esuri: „Pornind de la teza subiacentă a doctorului Thomas că separările sint. de fapt, iluzorii și că «cea mai viguroasă povestire pe care o posedăm, echivalând în felul ei, cu un mit universal, este evoluția», ne-am putea înălța spre o ipoteză mai cuprinzătoare după care Viețile unei celule anticipoază modul de scriitură care se va ivi tot mai frecvent, pe măsură ce oamenii de știință vor adopta limbajul poeziei pentru a comunica adevăruri umane prea misterioase pentru bunul simț, în sensul învechit al termenului“.

S-ar părea că textul critice nejustificat termenul de poezie ori îl utilizează ca pe o aproximativă metaforă. Lectura cărții lui Thomas pune în altă lumină și textele și aprecierea critică. Aceste însemnări ale unui „observator al biologiei“ folosesc noțiunile și terminologia biologică într-un mod adesea aluziv, care pare că închide poarta în fața specialistului. Dar în măsura în care te familiarizezi, fie și parțial, cu codul inevitabil și dificil, meditația cutozătoare, conexiunile și ipotezele dau articolelor alt statut chiar decât cel indicat în subtitlu și care ar atrage pentru spiritele iubitoare de clasificări precise etichetarea de „filosofie a științei“. Textele se refuză clasificării. Izbitor este că ideile pierd neutralitatea demersului științific, lasă să se deslușească în filigran profilul celui care meditează. Pus în față cu tot ceea ce a înfăptuit biologia în ultimele două decenii, cu infinitatea de posibilități având contururi încă neclare, care se deschid în fața disciplinei sale, biologul pasionat în egală măsură de științe conexe, precum lingvistica, și de artă, în primul rând de muzică, a păstrat disponibilitatea, capacitatea ingenue de a se mira, de a resimți miracolul cotidian al vieții și lucrurilor, tot ceea ce pragmatismul pedestru acceptă ca de la sine înțeles. Sentimentul acesta însoțește ca o pedală — comparația se impune pentru biologul meloman — cele mai ingenioase, mai cutozătoare ipoteze. Se percepe și în zimbetul, în tonul anti-climatic, în vocea scăzută, cu tentă ironică (opusă însă ironiei suficiente) cu care comentatorul înfruntă conceptele orbitoare, paralizând uneori inteligența, ale infinitului în timp și în spațiu. În fața spațiilor infinite atitudinea biologului este nonpascaliană. E mai sensibil la miracolul statistic care, împotriva ațor probabilități contrare, a generat viața, evoluția, omul, decât la „tăcerea eternă“ și înspăimântătoare a nemărginirii. De aici, tonicitatea paginilor care valorifică laic miraculoasa întilnire de împrejurări ce a făcut posibilă ivirea vieții pe Terra și dezvoltarea până la nivelul umanității. Perspectiva biologului nu simplifică, nu poate ignora contradicțiile care sfîșie omenirea în planul social și economic, dar se concentrează asupra solidarității, asupra interrelaționării în cadrul regnului uman ca și între toate formele de viață. Nu se oprește asupra adevărilor elementare și importante de ordin ecologic, stăruipe asupra totului pe care îl reprezintă „umano-sfera“.

„Ceti“

IN cele mai multe dintre textele care compun Viețile unei celule, observatorul biologiei trece într-un mod similar de la conexiunile și ipotezele îndrăznețe, decolind de pe un teren solid de informații științifice, la intuiția unității (fără apetențe mistice, fără filiații plotiniene sau de alt gen), apoi la o sugestie rămasă deschisă, chiar la o semn de întrebare. Caracteristică este mișcarea gândirii și stilul în eseu intitulat Ceti, după numele unei constelații relativ apropiate. Convins că spațiile infinite acordă probabilitate de existență formelor de viață, chiar evaluate, în alte puncte ale universului (convingere care a dominat și lucrările Primei conferințe internaționale pentru

comunicări cu inteligențele extraterestre, ținută în 1972 cu colaborarea Academiei naționale de științe din Statele Unite și a Academiei sovietice, Thomas se întreabă cu privire la mijloacele și conținutul acestei eventuale comunicări. Este una din categoriile de întrebări la care e puțin probabil că va afla răspuns chiar generația astăzi foarte tină și care, totuși, nu poate fi izgonită din cimpul greu de împrejmuit al meditațiilor. Incapabil, ca în tot volumul său, să accepte autolimitările pozitivistice, Thomas consideră stocau Tau-Ceti aflată la circa o sută de ani lumină ca un posibil receptacol al vieții și inteligenței și deci ca un posibil interlocutor al Terrei. Radioastronomia ar fi mijlocul probabil de comunicare, dar meditația biologului se concentrează nu asupra mijloacelor tehnice și modurilor greu de prevăzut de a coda și decoda mesajele interastrale, ci asupra conținutului mesajelor. „Bănuiesc că, după ce vom fi depășit prima acceptare ușoară a semnelor de viață de aiurea, după ce vom fi sfârșit cu gesturile de recunoaștere (nodding) și cu zimbetele, ne va aștepta un șoc. Ne-am obișnuit — relativ vorbind — în toți acești ani să fim unici și va fi greu să acceptăm gândul că mecanismele infinite, funcționând ca niște ceasornice în jurul nostru, sint însuflețite, că pot genera viață ori de câte ori se ivesc condițiile potrivite“. Dar întrebarea imediată „cu mult mai practică“ (subtextul e ironic, dar ironia nu diminuează sensul reflecției) este: „Despre ce naiba (what on earth) vom vorbi?“). Este o întrebare pe care și-au pus-o autorii de anticipații și umoriști. Există chiar o foarte amuzantă schiță a lui Tristan Bernard care tratează cu o bonomie terre-à-terre astfel de incursiuni în viitor. Thomas nu-și propune să concureze științifico-fantasticul. Remarcă doar că dialogul cu aștri situați la minimum o sută de ani lumină va fi fatal discontinuu, imposibil de sincronizat. „Orice informație am trimite ar trebui să aibă sens peste două sute de ani și să ne mai pară importantă, altminteri conversația ar crea doar incurcătură tuturor celor implicați. Ne-am putut convinge că, în două sute de ani, e ușor să pierzi firul“). „Soluția cea mai sigură“ ar fi ca „după posibilitățile tehnologice să trimitem muzică“. „Ar reprezenta cel mai bun limbaj pe care-l avem pentru a explica celorlalți din spațiu, cu minimum de ambiguitate, ceea ce sintem. Aș vota pentru Bach, tot Bach, revărsat mereu și mereu în spațiu“. Paradoxul de a desemna muzica drept limbajul cu minimum de ambiguitate poate surprinde. Contextul îl justifică. Dacă am expedi în spațiul interastral informații tehnologice, politice sau istorice, acestea n-ar spune mare lucru după două secole despre umanitatea de azi. Bach poate comunica astfel despre esența umană. „Dintre pictori“ (cu aceeași ironică rezervă, „dacă tehnologia o va permite“), Thomas optează pentru Cézanne. „Nimic n-ar descrie mai bine unuia din afară (to an outsider) cum arată locurile noastre decât demonstrațiile lui Cézanne după care un măr este, în realitate, în parte fruct, în parte pământ“.

), Lewis Thomas, *The Lives of a Cell*, The Viking Press, 1974, p. 44.

Viețile unei celule explicitează fraza lui Joyce Carol Oates despre recurgerea la limbajul poeziei. În sine fraza critică e echivocă. „Limbajul poeziei“ este un termen polisemic. Dacă îl reducem la formula originală a tropilor ori la o concentrare particulară asupra unicității mesajului, deci la anumite tipuri de construcție verbală, textele corespund, după cum e și firesc, în măsură minimă. Nimeni nu se va gândi, cred, să privească culegerea de articole ca pe o succesiune de poeme în proză. Colocviale, practicnd frecvent „understatement“-ul, formele litotei, stilul lui Thomas are individualitate. Cite o formulă izbește și se fixează. Prima celulă „s-a născut din fulger și metan“). Dar nu intră în discuție considerarea amănunțită a textelor ca poeme, ci o calitate și o atitudine.

Poezia științei

INCERCĂRILE de a defini clar, irevocabil, poeticul se desfășoară în jurul nostru cu aceleași supra-punerii de certitudini contradictorii, cu o proliferare de metode analitice și identificatoare depășind chiar pe aceea pe care o cunoaște întrebarea înrudită — uneori, suprapusă — cu privire la esența literarității. Este condiția de existență a tuturor dezbaterilor și a tuturor construcțiilor înălțate în jurul conceptelor de artă, literatură, poezie — de a constata lipsa de acord cu privire la delimitarea categoriilor fundamentale și de a porni mereu de la începuturi, cu o neobosită și candidă încredere în rostul elucidării al ultimei clădiri teoretice înălțate.

Ar fi perfect inutil să pătrundem printr-o paranteză în dezbaterile milenare. Ar fi naiv ori neserios să acceptăm în trecere, drept de la sine înțeleasă, o definiție vulnerabilă. Noțiunile prime nu cunosc în artă definiții unanim acceptate așa cum se pot întilni într-un moment anumit din dezvoltarea științelor naturii, deși cite un seism al cunoașterii și interpretării, ca relativitatea sau cuantele, restructurează și acolo totul, transformă perspectiva. Dar există puncte, fie ele și generale, care nu mai intră în discuție, cele referitoare la unicitatea textului poetic pe planurile inseparabile ale semnificativității și semnificativului, la polifonia și la deschiderile lui inepuizabile. Să amintim că neelucidarea deplină a noțiunilor fundamentale nu a împiedicat să se fi desfășurat de-a lungul secolelor atâtea schimburi de idei cu privire la poezie și să se fi scris volume nenumărate pe care doar anticulatorii le-ar putea socoti în întregime inutile.

Cit de justificate rămân, chiar raportate la consensul cu totul parțial cu privire la delimitarea poeticului, sintagmele în circulație ca „poezia științei“, „poezia filosofiei“, „poezia a ideilor“ în genere? Sint doar metafore convenționalizate? Provin ele numai dintr-o extindere a sensului, transformată în schimbare semantică, așa cum „dramatismul“ generat de o modalitate a literaturii și a spectacolului a pătruns în viața cotidiană, cu sensul de conflictual, violent, spectaculos?

Răspunsul afirmativ alungă cu oroare orice accepție care ar implica treceri insensibile spre poetic și situații interme-

), Lewis Thomas, op. cit., p. 123.

diare. Se pornește de la un mod de a concepe categoriile greu definisibile ca o stare de grație, care nu cunoaște grade, nuanțe, amestecuri. Ori — altfel formulat — ca o unitate indivizibilă, un fel de corespondent al cuantelor din fizică. Pentru un asemenea mod de a înțelege, poezia este sau nu este, fără teritorii de trecere eu statut incert. Dar nu e nevoie să așteptăm consensul improbabil, elucidarea fără echivoc a conceptului pentru a observa că așa cum se întâmplă cu artisticul în genere, și cu literarul în special, aflăm și aici teritorii în care poezia se ivește prin străfulgerări, uneori accidentale, ca o modalitate unică, irepetabilă de a intui și exprima unicul.

Năzuințele spre poezia pură s-au succedat în valuri și cu limbaje diferite în ultimul secol, începând cu ofensiva simbolistă. Au fost și o reacție binevenită împotriva retoricii și balastului narativ sau descriptiv. S-au transformat în al treilea deceniu al secolului nostru în formulele voit enigmatice ale abatelui Bremond, la care poezia este echivalată cu incantația și pină la urmă cu rugăciunea. Demersul metodelor contemporane de investigație, pentru care poezia este doar un tip particular de construcție verbală, se plasează în mișcarea lor sistematică și în limbajul lor formalizat la polul opus frazelor vaticnante, intenționat eliptice, ale lui Bremond. Dar în măsura în care pun accentul aproape exclusiv pe construcția verbală, ele lasă sensurile în paranteză. Postulată principal, unitatea semnificativului cu semnificativul devine frecvent în practica analitică preocupare dominantă pentru structurile semnificativului ori ruptură între cele două laturi inseparabile, ruptură sensibilă în diferențele de limbaj și atitudine. Precizia puțin seacă a observațiilor lingvistico-gramaticale se transformă cind trece la semnificativ în speculație împinsă îndrăzneț pină la flou.

Axiologia a insistat asupra specificității valorilor dar și asupra modului cum, aprofundându-le, le regăsim unitatea. Poeticul, științificul, filosoficul nu sint termeni comutabili. Poezia științei este, fără indoială, un termen echivoc. La nivelul cercetării de laborator ori al înțelegerii unui text de manual, riscă să creeze confuzie între euforia descoperirii adevărului și contactul cu poeticul. Dar meditația asupra științei, ca orice meditație, poate individualiza în expresie, atitudine și sens, textul omului de știință ori al filosofului. Se naște o formă particulară, discontinuă, de poezie gnomică. E, de obicei, nepremeditată. Cind omul de știință urmărește laborios efecte literare sau direct poetice, rezultatele sint minore. Dar originalitatea gândirii și expresiei creează pentru unele din meditațiile asupra științei o amprentă stilistică, le transformă din cind în cind în surprinderea unei trăsături unice, comunicate într-o formulare de neconfundat, care nu dă impresia artificiosului și dilematismului.

Orice elev studios știe astăzi că expresia figurată nu e apanajul poetului, că o practică și omul de știință, mai cu seamă în lucrările de popularizare, și filosoful. În amândouă cazurile din urmă, exprimarea figurată e menită să facă accesibilă o informație mai greu de înțeles, să sensibilizeze abstracțiile. Rosturile ei sint demonstrative și didactice. Dar, în ultima pagină a cărții sale, Thomas vorbește de „membrana“ proteoctoră creată de stratul de ozon din atmosferă pentru imensa celulă biologică pe care o constituie umanitatea și, pină la urmă, toată biosfera. „El (stratul protector de ozon, n.n.) respiră pentru noi și mai face și altceva pentru buna noastră stare. În fiecare zi, milioane de meteoriți se lovesc de marginile exterioare ale membranei și sint mistuite prin simplă frecare. Fără acest acoperiș, suprafața lumii noastre ar fi ajuns de mult să semene cu praful mărunț imprăștiat pe lună. Deși organele noastre receptoare nu sint destul de sensibile pentru a percepe șocurile, ne simțim liniștiți la gândul că sunetul e acolo, peste capetele noastre, ca răpăitul ploii, noaptea, pe acoperiș“. Comparatia finală nu are finalitate demonstrativă, nici ochetărie caligrafică. Întregul pasaj, ca și atâtea altele din carte, întrerupe ardele aluzii tehnice și, pe ton familiar, cu o ironie care deghizează înflorarea, redescoperă miracolele care au generat viața și o protejează, le confruntă cu infinitatea. Este o altă și inevitabilă reînnoire. În termeni laici, la antiteza pascaliană. Nu cred că astăzi s-ar găsi mulți care să conteste poeticitatea pasajului respectiv din *Cugetări*. Scrierile inteligente din cartea lui Lewis Thomas sint întrerupte în mai multe rânduri de cite un asemenea acord.

Apar astăzi pe toate meridianele atâtea plachete care se mulțumesc să asocieze tropi, să metaforizeze adesea cu ingeniozitate, dar care deghizează banalul în haine caravalești și dau impresia dezolantă că funcționează în gol. Fără a încerca să măsurăm incomensurabilul, se poate risca afirmația că multe dintre „observațiile asupra biologiei“ ale lui Lewis Thomas au un alt potențial poetic.

Silvian Iosifescu

O ipostază și un argument

NEATENȚĂ, uneori, la curgerea vremii, literatura europeană pare să fi intrat într-un teritoriu al despărțirilor: șade pe țărni și privește cum unul sau altul dintre genurile pe care le-a ilustrat mult timp cu atâtea și atâtea nume de splendidă lumină ridică ancora și se pierd pe linia unui orizont din ce în ce mai îndepărtat și mai rotund.

Gestul cel mai firesc în astfel de împrejurări, chiar dacă păstrează în el ceva din culoarea nestinsă a romanticienilor, este cel al miinii ridicate în semn de drum bun. Păstrându-se, bineînțeles, convingerea, iar dacă nu, speranța că nici o plecare nu-i definitivă, că întoarcerile sînt posibile oricînd.

Sigur, mai există și ipostaza indiferenței, a ignorării unei atare situații sau, pur și simplu, a refuzului, a negării acestel, cel puțin pentru mine, limpezii realității. Ipostază comodă sub care putem trăi liniștiți și putem chiar să construim argumente împotriva celei dintîi. Cu îndelungata experiență pe care o avem într-un astfel de domeniu, putem spune că un roman extraordinar apărut dincolo de Atlantic nu reprezintă totul (asta chiar dacă la un moment dat Ghepardul, fiind european, părea să reprezinte mai mult decît totul), putem susține și că e un roman slab și, tot așa, dacă un poet din Nordul sau Sudul Americii pare să intruchipeze la alt moment dat valoarea supremă a poeziei, sîntem în stare să afirmăm că nu-i chiar așa, că, în definitiv, poetul „pleacă” tot din Europa, de unde a luat pînă și cuvintele pe care, traducîndu-le, le „subțiem” puțin, atît cît trebuie și cît reușește s-o facă întotdeauna o traducere bună, pentru a aminti că respectivul poet seamănă cu mulți alți poeți europeni pe care nu-i mai citim decît întimplător.

Dacă o astfel de construcție nu reușește să convingă total, mai dispunem încă de foarte multe alte mijloace: putem dovedi că realitățile vieții europene sînt diferite și, prin urmare, transpunerea lor în artă impune alte modalități, pînă azi nedescoperite. Într-un astfel de caz, un vers latino-american — „arbori înalți ai plinsului meu” — pus alături de oricare construcție europeană, simultană în rostirea ei cu rostirea nerudiană, nu mai are nici un fel de semnificație aparte.

Să nu ne amăgim, însă; și nici să nu exagerăm, așa cum, deliberat, procedez eu aici. Să ne gîndim și să recunoaștem că o astfel de situație poate fi mai mult decît posibilă. Și să fim exact în judecățile noastre, recunoscînd că în ultimii lustri cititorul european și-a deplasat interesul pentru lectură în afara continentului și că acest lucru nu-i chiar o întimplare.

Astfel, trecînd peste multe nume și concentrînd epoci literare de mai lungă durată, nu putem ignora faptul că tocmai în acești ultimi lustri bibliotecile europene au adus în rafturile lor foarte multă literatură de peste Atlantic. Mai întîi din Nordul Americii (dacă spun Whitman, Hemingway, Faulkner, Sandburg, cred că e suficient), iar mai apoi din Sud. Mai ales din Sud. Căci acest Sud care în vremea Renașterii a dat lumii europene porumbul, roșia și cartoful — pe care le consider mereu ca pe niște valori cosmice de atunci — pare inepuzabil și începe să ne dea produse ale spiritului, surprinzătoare prin dimensiunea, profunzimea și substanța lor.

Am la îndemînă, ca și în cazul Nordului, zeci și zeci de nume, dar vreau să le mai întirzi puțin invocarea onomastică: spațiul european și le-a înșușit pe acestea, încît par să fi fost ale lui dintotdeauna. Mai ales că, undeva, la întîlnirea dintre Mediterană și Atlantic, în Spania, de unde începe întotdeauna spațiul hispan, Europa mai păstrează un teritoriu pe care nu se potrec despărțiri: în dialoag continuu cu Sudul, literatura spaniolă își fortifică permanent substanța și își diversifică instrumentele de exprimare. Pînă și cuvîntul, dus în Noua Lume de corăbiiile lui Columb, rămîne atent la tonalitatea Sudului și nu întimplător un învățat ca Dámaso Alonso, după călătoriile din Peru, Columbia, Venezuela sau Mexic, a recunoscut deplasarea centrului de greutate al limbii spaniole în Hispanoamerica. Fenomenul este absolut real și interesant, accesibil însă cunoașterii directe numai pentru cititorii bine pregătiți, care de multe ori descoperă construcții sau cuvinte independente care se întorc în Peninsula după citeva sute de ani la fel de tinere, relocaltîndu-se mai ales în Andaluzia sau Estremadura, adică la izvoarele umane ale descoperirii și cucerii noii geografii.

Că spiritul lumii latino-americane trăiește un moment de mare și frumoasă plenitudine, un moment în care cuvîntul spaniol, înfruntînd realități inedite, își redescoperă valențe necu-

noscută pînă acum, că literatura acestel lumi cunoaște o nebănuită înflorire a sa, adăugînd literaturii universale dimensiuni noi, este un fapt recunoscut și acceptat de acum, chiar dacă în urmă cu trei, patru sau cinci decenii nimeni nu-i prea bănuia posibil.

Tenace însă, mai atentă la curgerea vremii decît literatura europeană, literatura hispanoamericană își sporește mereu zestrea ei cu mari nume de scriitori și mari titluri de opere literare.

Nu toate aceste nume și nu toate aceste titluri sosesc în Europa cu pinzele sus. Unele par să fi ancorat chiar noaptea. Mă gîndesc la Borges, ale cărui texte adevărate n-au ajuns la Paris decît după ce — să-mi fie cu iertare — „Neul val” (și ce-i val, ca valul...) le conspectase cu destulă sîrguință în ceea ce privește tehnica, universul și chiar recursurile de subtilitate labirintică, oferindu-ni-le drept contribuție originală. Tot astfel par să fi stat lucrurile și în cazul literaturii lui Ernesto Sábato, cu mica deosebire că el pare să fi sosit la țărniul european al Atlanticului puțin înainte de apusul soarelui și în felul acesta marea sa virtute de a uza, între altele, de instrumentele științelor concrete în transfigurările artistice ale vieții, n-au mai fost oferite cu titlul personal, ci sub patentul său.

NU-MI propun însă, aici, o polemică, mai ales la nivel european; mă mulțumesc doar să fac aceste constatări pe care nu le cred ca putînd fi infirmabile de nici o autoritate. Mărturisindu-mi totodată și motivul transcrierii lor în această pagină: a) pertinentele opinii și observații ale profesorului Romul Munteanu în articolul său *Harta culturală a traducerilor* („Luceafărul”, nr. 879 din 3 martie a.c.) și b) lîngă satisfacția dată de lectura însemnărilor sale, insatisfacția că, oricît ar părea de paradoxal, am tradus încă prea puține cărți din Hispanoamerica. Știu că pot fi contrazis ușor prin suma de titluri, cu adevărat impresionantă dacă o raportăm la perioada realizării ei, dar am în rezervă și mereu în fața mea zeci și zeci de alte titluri și nume care nu pot fi aminate prea mult, fiindcă este foarte importantă clipa cînd o carte sau alta pătrunde în circuitul culturii noastre. Avem, de exemplu, texte de Borges, Sábato, Cortázar, Carpentier, Vargas Llosa, Guillén, García Márquez etc., etc. Dar nu avem Leopoldo Marechal, Roberto Arlt, Mújica Láinez, Enrique Lareta, Victoria Ocampo, Onetti, Monteforte Toledo etc., etc. — referindu-ne numai la proză — și, tot de exemoiu, nu avem Octavio Paz, Ramón López Velarde, Macedonio Fernández, Vicente Huidobro, Gabriel Mistral (nici măcar!), León de Greiff, Ricardo Molinari, Carlos Drummond de Andrade, Vicente Morales, José Lezama Lima, Jorge Enrique Adoum, Ernesto Cardinal etc., etc. — dacă trebuie să ne amintim și de poezie pe care, cel puțin azi, nu o mai putem aduce prin antologii, mai exact nu se cuvine s-o mai aducem prin antologii, ci prin volume independente, din fiecare poet în parte, dialogul acestora cu poezii noastre considerîndu-l ca fiind mai mult decît util și oportun. Intrucît eu cred că numai un dialog concret și de durată cu țărniul de dincolo de Atlantic va face ca mina ridicată în semn de despărțire de pe țărniul european să nu fie chiar o despărțire.

Darie Novăceanu

André Chamson:

■ O NOUĂ generație de cărți vine să completeze biblioteca mondială dedicată în exclusivitate războiului fără seamăn în istorie pe care omenirea civilizată l-a purtat împotriva celui mai nociv agent patologic antisocial din toate timpurile — nazismul. Romane care abordează dintr-un unghi inedit viața pe front și în spatele frontului în Uniunea Sovietică, studii istorice a căror publicare a devenit posibilă acum, pentru că timpul a lărgit perspectiva și, totodată, a făcut caduce anumite restricții (am în față, dintre acestea, volumul recent *Frontul intern — Britanicii și cel de-al doilea război mondial*, de Arthur Marwick, edificatoare retrospectivă fotografică), dar mai ales memoriile unor oameni care consideră că nu mai au dreptul să întirzie comunicarea informațiilor numai de ei deținute și, deci, ca și ei, perisabile, se adaugă miilor de titluri din ultimele patru decenii.

În numărul precedent evocam tragedia moarte a lui Airey Neave, membru al Camerei Comunelor, la scurtă vreme după publicarea memoriilor sale despre șefii criminalilor de război în momentul cînd li s-a cerut socoteală. Iată, acum, citeva fragmente din altă carte remarcabilă, *Recucerirea*, scrisă de cunoscutul romancier și eseist André Chamson, membru al Academiei Franceze.

Căpitan în armata franceză la începutul celui de-al doilea război mondial, André Chamson (născut în 1900), a fost avansat maior în Rezistență. La sfîrșitul lui august 1944 a pornit în căutarea forțelor franceze comandate de generalul Jean De Latre de Tassigny al cărui ofițer de legătură fusese în iarna 1939—1940 și care, acum, în fruntea a ceea ce avea să devină Armata I, se pregătea să recucerească teritoriile naționale încă ocupate de invadatori. Sub ordinele lui De Latre de Tassigny, André Chamson a străbătut, luptînd, Estul Franței, de la Aix-en-Provence la Strasbourg. Pînă la victoria finală, în mai 1945, a pătruns adînc pe teritoriul german cu brigada lui de alsaceni și loreni, ajungînd și în Austria. Om de litere, umanist organic refractar războiului, André Chamson și-a făcut, la fel ca toate spiritele responsabile ale Franței, datoria de a se înrola voluntar pentru a contribui direct la salvarea patriei și a omenirii de cea mai cumplită plagă imaginabilă. Rațiunile acestui voluntariat, admirabila camaraderie cu André Malraux, comandantul lui direct, atmosfera zilelor acelea de sfîrșit-început de lume, sînt evocate în paginile memorabile. Ar fi fost păcat să nu fie scrise!

CARTEA de față nu este o carte de război. Este o carte a cărei acțiune se petrece în miezul războiului și în rămășițele de pace care subzistă chiar în toiul bătăliilor. Este, în primul rînd, cartea unei Recuceriri, care n-a fost numai redobîndirea unui teritoriu, ci recucerirea unei moșteniri imateriale, a adevăratei noastre patrii, mai presus de ceea ce numeam altădată patria.

Cînd mă gîndesc la luptele duse de pușcașii marini în junglele insulelor Pacificului, la cele ale Armatei Roșii, rostogolindu-se din etaj în etaj prin ruinele Stalingradului, la înclătările corp la corp ale debarcării în Normandia, la învîlmășelile de tancuri din timpul ultimei ofensive germane, chiar și cînd mă gîndesc la ceea ce au îndurat unele subunități din brigada mea, îmi dau seama că am fost un războinic foarte neîsemnat.

Cu cine semănau oare, în acest război de recucerire, oamenii de felul meu? Poate cu predecesorii voluntarilor Anului II, cu acei soldați ai primului avînt revoluționar care au învins la Valmy și la Jemmapes. Fără îndoială, uluiți de primul foc tras de ei, nu erau soldați transformați în soldați de meserie, cum au fost, după ei, cei din armata din Italia, ci soldați cetățeni, mai mult cetățeni decît soldați.

Am fost unul dintre acești voluntari ai Anului 44. Veniți în cea mai mare parte din maquis, așa cum eram și eu, fuseseră amalgamați de generalul De Latre cu tehnicienii războiului formați în școli de cadre ale Africii de Nord, rodați pe drumurile de luptă, familiarizați cu toate armele și verificați în bătăliile crunte din Italia. Toate aceste elemente formau o Armată, o Armată mică prin numărul soldaților ei, o Armată mare prin hotărîrea și voința aprigă de a învinge a ostașilor de rînd și a comandanților lor.

Vreme de treizeci de ani, n-am nutrit nici cea mai mică dorință de a

scrie aceste amintiri din epoca Recuceririi. Încă stăpîn pe ele, dar vîzînd cum se întind la orizont ultimele hățșuri nedefrișate ale memoriei, m-a cuprins dintr-odată această dorință. De ce să las să dispară ceea ce s-a păstrat aproape o treime de secol? Întimplările vremii mă aruncaseră, în epoca aceea, într-un castel singuratic de pe malurile Dordognei. Păstram acolo capodoperele Muzeului Luvru care fugiseră în fata invadatorilor. Luasem legătura cu maquis-ul spre sfîrșitul anului 43. Eram unul dintre cei ce nu puteau suporta prezența naziștilor pe pămîntul nostru. Este oare nevoie să-mi justific hotărîrea? Cine ar îndrăzni să găsească vină ostașilor Recuceririi? Niciodată n-am purtat noi un război mai drept. Niciodată nu i-a unit pe patrioți și pe pacifiști o asemenea necesitate absolută.

STRĂBĂTUSERĂM vreo zece kilometri și nu eram capabil să mă gîndesc la altceva decît la drumul nostru. Trebuia oare să menținem direcția nord? Cînd urma s-o luăm spre est? Ignorînd situația generală îmi puneam într-una aceleași întrebări, cînd, pe neașteptate, la o încrucișare de drumuri, doi tineri ofițeri, în picioare lîngă mașina lor, îmi fac semn ca și cum ar fi fost poștași acolo ca să mă aștepte. Mă opresc.

— Sîntem trimiși la dumneavoastră de colonelul Berger, care e una și aceeași persoană cu André Malraux, și de locotenent-colonelul Jacquot. Se află în apropiere, la Aubazines, și ar dori să vă vorbească.

Nici vorbă să mă gîndesc pe atunci la Malraux! În ultima vreme intrasem în contact cu citiva scriitori, mai întîi cu Jean Cassou, erou indiferent la eroisme, care dimineața trecea în revistă trupele maquis-urilor iar seara se întorcea la Toulouse, unde fusese desemnat să devină, cînd va sosi momentul,

Recucerirea

comisar al Republicii. Momentul sosise și el se afla în spital, între viață și moarte, bătut în cap cu măciucile de naști. Îl mai văzusem pe Jean Guéhenno și corespondam cu Roger Martin du Gard, rezistent disperat. La Montpellier, Amrouche, debarcat cu armata din Africa, îmi adusese un mesaj de la André Gide, dar Malraux, deși vechi prieten, nu dăduse nici un semn de viață. Cît despre Jacquot, militar de profesie, saintcyrian, absolvent al Școlii de război, nu mai avusesem nici o veste din partea lui de la dezastrele din 1940. N-am nici o idee de motivele pentru care doresc să mă întîlnesc, dar sînt fericit să-i știu atât de aproape. Ne-am înțeles, deci, mă voi abate pe la ei. Coloana mea de camioane își va continua drumul în direcția Thiers, iar eu o voi ajunge ușor din urmă cu automobilul meu Licorne.

Aubazines, Malraux și Jacquot sînt instalați într-o dependință a vechii mănăstiri. În memoria mea, decorul este confuz. În schimb, sînt sigur că țin minte exact tot ce ne-am spus atunci. Cu Malraux, formulele de politete ale vederii nu iau niciodată mult timp. „Bună ziua, bună ziua...”. E chiar prea mult, deși au trecut ani de zile de la ultima întîlnire. Imediat, cu o anumită solemnitate, în picioare unul în fața celuilalt, el intră, cum se spune, direct în materie:

— Mai rămăsese de făcut o ultimă aptă nobilă... să reintrăm în Alsacia alsacienii... Tu te-ai gîndit la asta... Eu m-am gîndit la asta... Se pare că te lăături, cu un batalion, armatei lui De Lattre... Eu am cu mine două batalioane... Trei batalioane separate sînt arămurii. Trei batalioane reunite sînt o brigadă.

Bat cilciile. Îmi umflu pieptul.
— Domnule colonel, sînt la ordinele tale.

Un moment de tăcere. După treizeci de ani îmi spun că Malraux trebuie să se fi așteptat la tratative mai dificile. Tăcerea continuă. Malraux face cîteva pași, îmi dă țiroaie, se apropie și, vorbindu-mi aproape la ureche, îmi spune cu glas scăzut:

— Ce dorești? Glorie?
— Ne dezvăluim, fără îndoială, și unul îl celălalt, adîncul firii.

— Glorie? Nu... o datorie neplătită... și cînd spun neplătită, știu desigur ce vorbesc... Am mai jucat jocul asta în '40 și nu-mi place.

Malraux continuă să se învîrtească în jurul meu. Apoi, brusc, spune:

— Să fii unul dintre primii care vor ajunge pe malurile Rinului și Franța e va săruta pe gură.

— Să mîncăm, spune Jacquot, strîmîndu-și puțin falca de jos spre dreapta.

În timp ce mîncam, am discutat despre efective, despre armament, despre mijloacele de transport, despre aprovizionarea cu muniții, dar și despre toate reburile lumii celei largi. A fost primul printz al viitoarei popote a brigăzii — o popotă cum rar s-a văzut, vorbesc despre ceea ce se spunea acolo, nu despre ceea ce se mîncă! — sîmțura, în ceea ce avea să devină Armata I, în măsură să sufere comparație cu opota generalului, mai bine zis cu De Lattre însuși.

AM RELUAT marșul spre nord. O miasmă oribilă ne-a făcut să intrăm brusc în lumea războiului. Nu mai reușesc să identific locul în care s-a produs această întîlnire. Pe o cîmpie cu valuri largi de pămînt zăceau cai morți, umflați, în stare de putrefacție, cu picioarele țepene, poate și cadavre de oameni ascunse pudic sub o foaie de cort transformate în movile anonime.

De acolo, de la cîmpul acela cu cai morți, am pornit grăbit în căutarea lui De Lattre. L-am găsit în cele din urmă la Mâcon, într-un punct de comandă avansat în care de abia se instalase pentru a conduce de acolo bătălia din Dijon.

— A, lată-te, îmi spune pe un ton reproș, de parcă aș fi făptuit vreo greșală. Mi-ai băgat în mocirlă o cobană întregă de camioane, într-un moment cînd nimic nu-mi este mai util decît camioanele și benzina... Și poate asta ca să-mi aduci optzeci de rădăchioși?

— Vin, îi răspund, cu două mii patru sute de oameni, alsacieni și loreni, care vor să se întoarcă acasă luptînd.

— Ce poveste! exclamă De Lattre, mbîlznit pe loc... și oamenii ăștia sînt omendați de dumneața?

— Nu, domnule general, de un colonel... colonelul Berger.

— Nu există nici un colonel Berger în armata franceză, replică De Lattre cu o impetuozitate neașteptată.

— Există, însă, în literatură cu același nume, un André Malraux.

— Malraux... Chamson... spune generalul, începînd să ridă... Și mai cine?
— Locotenent-colonelul Jacquot... ofițer de carieră...

— Bine, bine... Pe Jacquot îl cunosc... și cei două mii patru sute de oameni ai voștri sînt departe de aici?

— Nu, la cel mult cîteva zeci de kilometri.

— Vreau să-i văd, spune De Lattre.

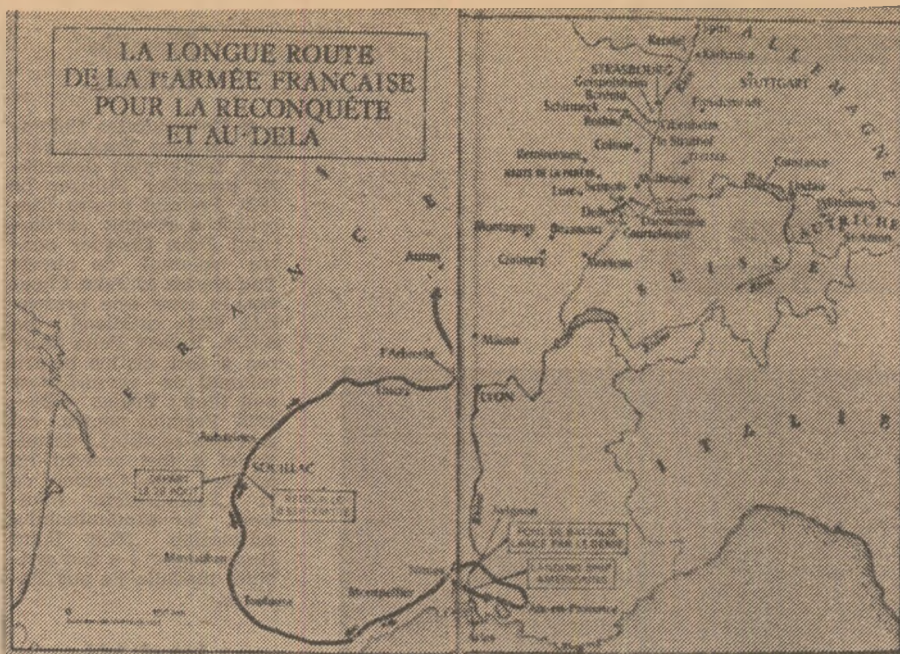
Sînt aproape sigur că am reținut acest dialog cuvînt cu cuvînt. Îl aud, totuși, mai puțin clar, în străfundurile memoriei mele, decît dialogul de la Aubazines cu André Malraux. În această discuție cu generalul au existat mai multe subînțelesuri și reticențe decît în schimbul meu de cuvînt cu Malraux. Pe vremea aceea, Malraux era încă omul războiului din Spania, reprezentant al brigăzilor internaționale, un fel de sperietoare pentru ofițerii armatei din Africa. De Lattre avea nevoie de multă lărgime de spirit pentru a considera firească situația... Cît despre Jacquot, temperamentul lui excepțional, conversația lui plină de săgeți, reputația lui de ofițer republican îl făcuseră mulți dușmani. Am trăit destul de mult în mijlocul militarilor pentru a ști că se detestă unul pe altul mai rău decît scriitorii, ceea ce nu-i puțin lucru, iar Jacquot al nostru era unul dintre cei mai detestați: pentru caracterul lui de excepție, pentru cîteva defecte și pentru mult mai multe calități de prim ordin. În ceea ce mă privește, am avut întotdeauna o mare prietenie față de el, fără să am vreodată ocazia să-i o declar. Cît despre Malraux, trebuie să spun că nu mai era același Malraux cu care mă împrietenisem, în 1928, în contextul a ceea ce numisem atunci „dialogul securii cu mărul”. La capătul unei dispute de zece zile, la Pontigny, în prezența lui André Gide, a lui Martin du Gard și a lui Jean Schlumberger, el suferise că eu am filosofat mărului, iar el pe cea a securii. I-am răspuns că mărul n-are nevoie de secură, dar secură are nevoie de măr. Vorbe de adolescenți care își publicaseră primele eseuri în același volum al „Caietelor verzi”, sub titlul de „Scrieri”. În '44 eram, totuși, mai serioși și Malraux hotărise să aperse mărul cu secură lui. Niciodată, după părerea mea, nu a fost în el un echilibru mai perfect decît în acești ani '44 și '45, niciodată n-a existat în el o armonie mai desăvîrșită între nevoia de a distruge și nevoia de a afirma.

LA 23 NOIEMBRIE, a doua divizie blindată luase Strasbourgul. Alsacia superioară și Alsacia inferioară erau în mîinile francezilor. Nu mai rămăsese de suprîmat decît punga de la Colmar. Pentru Armata I, însă, sau cel puțin pentru marii ei comandanți, ostașul de rînd fiind prea puțin sensibil la aceste probleme, tabloul prezenta o umbră. Divizia a doua blindată era oarecum ca o firmă concurentă și Strasbourgul era mai prestigios decît Mulhouse. Brigada continua să ocupe acest oraș, dar, convocat de urgență la hotelul Balața, l-am auzit pe De Lattre spunîndu-mi cu patimă:

— Te duci de îndată la Strasbourg. E necesar ca Armata I să fie prezentă în acest oraș... Va fi, printr-o unitate în care se recunosc toți alsacienii... Repede. O să vină niște camioane după voi... Va trebui să ocoliți prin spatele Vosgilor și să treceți prin Saverne...

Această cursă împotriva cronometrului nu putea să lase indiferență brigada. O mare parte dintre băieții noștri erau din Strasbourg sau din împrejurimi. Pentru cei mai mulți dintre ei, acesta era țelul pe care îl urmăriseră încă din maquis-urile din Corrèze și de pe Dordogne. Am plecat cu mașina Licorne, în eşalon înaintat, cum spun militarii. Îmi amintesc de trecerea prin Saint-Dié. Ni se spusese că orașul fusese distrus aproape în întregime de bombardamentele americane. Totuși, cînd am ajuns, în semi-lumina lunii, la începutul străzii care îl traversează de la un capăt la celălalt, am avut senzația că toate casele sînt intacte. Înaintînd, am descoperit că toate fațadele nu erau altceva decît un van deor în spațiile cărui nu existau decît vidul, noaptea palidă, cerul și goana norilor.

Ne-am oprit în drum la Schirmeck, unde ne aștepta o descoperire înimaginabilă: cea a lagărelor morții, a nopții și a cetei, revelația marilor abatoare de oameni. Pînă în momentul acela nu avuseserăm aproape nici o idee despre aceste lucruri de pe altă lume, auzisem vorbindu-se despre lagăre, dar nu știam exact ce se întîmpla acolo, atît de înfimă este capacitatea oamenilor de a-și

Drumul Recuceririi

imagina ce sînt în stare alți oameni să facă!

Abia am ajuns la Schirmeck, și cei de acolo ne spun, cu un rest de teamă în glas, ca și cum ar risca ceva: „În ultimii ani s-au petrecut orori pe aici. Trebuie să urcați sus pe munte, la Struthof”.

Pornim pe un drum care nu mai fusese parcurs aproape de nimeni, cu excepția deținuților și a călăilor lor. Sîntem, probabil, printre primii care fac acest pelerinaj. Ajungem pe un vîrf de munte. Drumul cotește spre dreapta și coboară puțin spre lagăr, care apare dintr-o dată în fața ochilor noștri. Este înconjurat de sîrmă ghimpată. Poarta mare se deschide spre un teren în mijlocul cărui sînt două spînzurători, înălțate pe două estrade de lemn, sub care se ghicesc trapele care se deschid sub picioarele celor martirizați. (Două spînzurători sau una singură? Nu mai știu!). De-alungul pantei, în jos, barăci mari stau față în față, de o parte și de cealaltă a aleii centrale. Împingem ușile. Încăperile sînt goale. Domnește o tăcere altfel decît alte tăceri. Cum pe la mijlocul aleii, pe stînga, o baracă este plină de pîr pînă la înălțimea unui stat de om. Mi se pare că zăresc, aderînd la aceste smocuri brune, blonde, castanii sau cărunte, bucăți de piele, adevărate scalpuri.

Îngroziti de cele văzute ne îndreptăm spre block-ul din fața închisorii și deschidem ușa. Avem în fața ochilor două cuptoare de formă lunguiață. E un crematoriu. Într-unul dintre ele mi se pare că disting, prin ușa întredeschisă, oseminte umane. Sun printre dinți: „Ce ticăloși, doamne, ce ticăloși!” [...]

În ultima sală din colț, spațiul central este ocupat de o masă mare de piatră. Masa are șanțulețe, aparent pentru a facilita scurgerea unor lichide.

Nu va trece mult timp pînă vom afla că în această sală au făcut experiențe medici nazisti. Bernard Metz ne va povesti ulterior lucruri înspăimîntătoare pe care la început nu ne va veni să le credem. Vizitarea lagărului și strania atmosferă de moarte violentă și misterioasă care ne înconjoară, fără s-o putem defini, a avariat totuși una de alta cele două tabere ale noastre. Simțim cu toții că aici trebuie să se fi petrecut monstruoziități.

Am întrezărit ce sînt lagărele nopții și ale cetei, marea întreprindere a dezumanizării și morții și, după ce vom fi trecut Rinul, fiecare pas pe care îl vom face în Germania ne va revela un nou aspect al ei. Știm cu toții ce este o bătălie, am descoperit cu toții ororile războiului, dar acum vom afla ce este un masacru în afara furiei dezlănțuite a luptelor.

Vom rămîne la Schirmeck 24 de ore, iar eu mă voi instala în vila ocupată de comandantul lagărului. Este o reședință fermecătoare, înconjurată de o grădiniță. Tîrziu, noaptea, neputînd să dormim, răsfoim îndelung albumele de familie ale fostului stăpîn al casei: prunci goi pe covorașe de blană, bătrîni nobili, tinere frumoase... era, fără îndoială, cel mai sensibil dintre oameni!

ÎN SEARA cînd s-a anunțat la radio moartea lui Adolf Hitler eram la Baden-Baden și luam masa împreună cu statul-major al brigăzii. Malraux și Jacquot se încartiruiseră într-unul din frumoasele hoteluri ale orașului. Fuseseră întîmpinați de un director solemn, croit ca un înalt demnitar imperial de pe vremea lui Bismarck. La anunțarea morții tiranului ne-a cuprins o bucurie gravă.

Eu unul simțeam un fel de furie satisfăcută. Ajunsesse deci lîngă milioanele de tineri morți din cauza lui. Mă lăsam în voia unor gînduri venind de departe, din copilărie, de la hotarul dintre credință și superstiție. Murise pentru că provocase moartea altor oameni. „Cine ridică sabia, de sabia va pieri!” Dar două cîtă vreme! Pe ce morman de cadavre! Abia se terminase de transmis știrea și Malraux se ridică și se repede pe culoar: „Trebuie să anunț vestea patronului acestei orăvălii!” Se întoarce peste cîteva minute sufocîndu-se de rîs: „I-am spus: Hitler ist tod... Și mi-a răsouns, făcînd o plecăciune pînă la pămînt: Danke schön, Herr Oberst!”

Și așa, datorită răspunsului unui director de hotel obișnuit să primească prinți și excelențe, am salutat sinuciderea lui Hitler cu un imens sîmhot de rîs!

AJUNS la sfîrșitul acestei cărți, îmi vine greu să mă desprind de ea. Dacă aș relua-o, urmîrind firul zilelor și al orelor, aș regăsi, cu siguranță, în depozitele memoriei, un mare număr de alte amănunte. Dar ce importanță au amănuntele uitate, dacă cele regăsite nu se constituie într-un sistem de mincuni? Sînt sigur că am evitat o asemenea metamorfoză a adevărului, dar ceea ce aș vrea să văd limpede, acum cînd termin această istorisire, este relația unui om ca mine, la fel ca milioane de alții, cu pacea și cu războiul.

Cu jumătate de secol în urmă, la cîteva ani după terminarea primului conflict mondial, m-am născut din punct de vedere literar publicînd **Roșcovan, Haiducul**, povestea unui om care, nevrînd să pună mîna pe armă, se ascunsese, vreme de patru ani, în masivul Cevenilor și devenise, înecut cu inecul, un exemplu viu pentru oamenii de la munte. O asemenea poveste era pe atunci un act de lăse-mă-estate națională. Am fost făcut să înțeleg acest lucru refuzîndu-mi-se Premiul Goncourt.

La sfîrșitul masacrului din 14-18, era desigur normal ca un scriitor să dea o formă romanescă și contemporană poruncii biblice „Să nu ucizi”. Același scriitor a trăit, cu 20 de ani mai tîrziu, întîmplările pe care le-ați citit. A fost soldat, nu constrîns de lege ci voluntar și voluntar în cunoștință de cauză, adică știind că războiul nu este pe gustul lui și că dincolo chiar de cutremurarea trupescă, are o oroare metafizică de lupte.

Această contradicție nu este greu de înțeles. Chiar dacă ar fi ieșit victorios, Imperiul german din 1914 ar fi lăsat să subziste civilizația lumii occidentale și aceasta și-ar fi putut relua, într-o bună zi, marșul spre ceea ce numim progres. Așa s-a întîmplat și după dezastrul din 1871. Dimpotrivă, dacă al III-lea Reich ar fi ieșit victorios, el ar fi nimicuit această lume și ar fi făcut să triumfe, pentru o mie de ani, universul Noptii și Cetei. Niciodată nu am dus un război mai drept și mai necesar decît acest război de Recucerire și sînt sigur că Roșcovan Haiducul, dacă ar fi avut vîrsta la care te poți bate, și-ar fi găsit locul în mijlocul Voluntarilor Anului '44.

Prezentare și traducere de Felicia Antip

Cannes '79

● Festivalul cinematografic de la Cannes este programat între 10 și 24 mai. El va fi prezidat (cf. „Les Nouvelles littéraires”, nr. 2682) de cunoscuta scriitoare franceză Françoise Sagan (în imagine). Născută în 1935, ea a debutat cu *Bonjour Tristesse* — 1954, căruia i-a urmat *Un certain sourire* — 1956; *Dans un mois, dans un an* — 1957. În 1959, ea publică *Aimez-vous Brahms?* cartea a cărei „ecranizare” i-a mărit succesul. Au urmat alte volume: *Les*

Merveilleux Nuages — 1961; *La Chamade* — 1965; *Le Garde du cœur* — 1968 ș.a. Ca autoare de teatru, Françoise Sagan s-a remarcat prin *Un château en Suède* — 1960 piesă urmată de *La robe maure de Valentine*, *Les Violons parfois*, *L'Echarde*, *Le Cheval évanouit* ș.a. Implicată și în cinematografie cu același succes, cinstea de a i se solicita să prezideze ediția 1979 a Festivalului de la Cannes apare întru totul întemeiată.

De Coster

● La 7 mai a.c. s-au împlinit 100 de ani de la moartea scriitorului belgian Charles de Coster (1827—1879). Cunoscut în lumea întreagă ca autor al romanului de factură picarescă, *Legenda și întâmplările vitejești, vesele și glorioase ale lui Ulespiegel și Lamme Goedzak în ținuturile Flandrei și aiurea*, 1867, prelucrare magistrală a legendei populare, dusă până la o veritabilă frescă socială și istorică, un roman-epopee, unic în felul lui, în care Thyl din personaj popular devine erou național. De altfel,

De Coster a avut o predicție aparte pentru eposul național, el realizând monumentalele cărți: *Legende flamande*, 1858, *Povestiri din Brabant*, 1861. De Coster a debutat ca dramaturg în 1853 cu drama în 5 acte *Crescentino*, continuând cu comedia *Jeanne*, 1863. Nuvela *Boemii*, 1868, romanele *Capriciu de femeie*, 1870, *Călătoria de nuntă*, 1874 și altele întregesc profilul activității celui mai important și mai cunoscut scriitor belgian modern. *Legenda lui Ulespiegel* a fost tradusă în 20 de limbi.

Premiile Pulitzer

● Universitatea Columbia din New York a găzduit festivitatea decernării premiilor Pulitzer pe 1979. Premiul pentru literatură a revenit scriitorului John Cheever pentru volumul de nuvele *The stories of John Cheever*, în care este prezentată viața cotidiană din S.U.A. Robert Penn Warren a fost distins pentru volumul de versuri *Now and then: Poems 1976—1978*. Premiul pentru cel mai bun reportaj internațional a fost acordat lui Richard Ben Cramer, de la „Philadelphia Inquirer”, iar săptămânalului californian „The Point Reyes Light” i-a fost atribuită medalia de aur Pulitzer.

Jókai Mór

● La 5 mai a.c. s-au împlinit 75 de ani de la moartea prozatorului ungar Jókai Mór (1825—1904), prieten cu Petőfi Sándor, autor de romane și nuvele, întemeietor și redactor a numeroase publicații periodice („Eletkepek”, „Hon”, „Nemzet” etc), poate cel mai prolific scriitor maghiar, ediția jubilară a operelor sale numărând 100 de volume. Dintre romanele sale, în număr de 70, amintim: *Un nabab maghiar*, *Omul de aur*, *Diamante negre*, *Fiul omului cu inimă de piatră*, *Săracii bogăți* (Fașa neagră), *Trandafirul galben*, *Libertatea sub zăpadă*.

Scriitorii împotriva prescrierii crimelor naziste

● Mulți scriitori vest-germani s-au raliat protestului împotriva includerii crimelor naziste contra umanității în categoria celor prescriptibile. Printre cei care s-au pronunțat împotriva acestui încercări de a face uitată una dintre cele mai cumplite atrocități din istorie se numără autori de prestigiu ca Franz Xaver Kroetz, August Kühn, Erika Runge, Ingeborg Drewitz, Bernd Engelmann și mulți alții.

Dali la 75 de ani

● La 11 mai a.c. pictorul spaniol Salvador Dali (n. la Figueras, lângă Barcelona, în 1904) a împlinit 75 de ani. În tinerețe este atras de pictura „metafizică” a lui De Chirico și Cara, de poezia lui Lorca, prietenul său, apoi, — alături de Miró, Picabia, Ernst, Tanguy — se află printre protagoniștii dadaismului și suprarealismului. În 1928 împreună cu Buñuel, realizează filmul *Cittele andaluz*, iar în 1931, *Virșta de aur*. Dintre pinzele sale, *Enigma lui Wilhelm Tell*, *Persistența memoriei* sînt de notorietate mondială. În 1935 Dali a ilustrat *Cinteele lui Maldoror* de Lautréamont iar în 1944 și-a publicat autobiografia *Viața secretă a lui Salvador Dali*. La 75 de ani Dali se află în plină activitate.

Acum o sută de ani...

● La 29 martie opera *Evgheii Oneghin* a lui Piotr Ilci Ceaikovski a împlinit 100 de ani. Această celebră lucrare muzicală, după poemul lui Pușkin, a fost pusă în scenă în 1879 la Colegiul de Muzică din Moscova. Adevărata premieră publică a avut loc însă la 24 aprilie 1881 la Bolșoi Teatr.

Scrisorile lui Van Gogh

● Teatrul Mare din Moscova a prezentat în premieră opera compozitorului sovietic Grigori Frid, *Scrisorile lui Van Gogh*, inspirată de corespondența pe care marile pictor a purtat-o cu fratele său Theo. Rolul principal a fost interpretat de baritonul Serghei Iakovenko, sub conducerea dirijorului Mark Em-ler.

Muzeu Zadkine

● 172 sculpturi realizate de către Ossip Zadkine au fost donate, de către văduva acestuia, primăriei din Paris. Se studiază proiectul realizării unui muzeu Zadkine căruia i-a și fost afectată o clădire adecvată.

UNESCO și centenarul Einstein

● Pentru aniversarea a 100 de ani de la nașterea (la 14 martie 1879, la Ulm) lui Albert Einstein, UNESCO a editat o medalie consacrată marelui savant a cărui operă a revoluționat știința contemporană. Executată de gravorul francez Max Leogony, medalia (în imagine), reproduce pe avers

portretul savantului, iar pe revers conturul capului fizicianului, și ecuațiile matematice care rezumă contribuția esențială a lui Einstein în fizică. Medalia a fost bătută în aur, argint și bronz, fiind pusă în vânzare de serviciul filatelic UNESCO.

„Quinzaine Littéraire” — 300

● La 15 aprilie, odată cu publicarea celui de-al 300-lea nr. al său, revista „Quinzaine littéraire” a sărbătorit și împlinirea a 13 ani de existență. Numărul special reunește, între altele, semnăturile lui Michel Butor, J.M.-G. Le Clézio, Leonardo Sciascia, Michel Tour-

nier, Octavo Mammi, L. V. Thomas, — care răspund la întrebarea: „În acești 13 ani, care au fost pentru dvs. evenimentele cele mai importante?” Răspunsurilor le urmează un „bilanț” întocmit de colaboratorii lui Maurice Nadeau, directorul revistei.

Noutăți despre Piranesi

● Doi cercetători — A. Cavicchi și Z. Zamboni — au descoperit în biblioteca Este din Modena două carnete cu desene aparținând gravorului venețian Piranesi. Aceste două carnete, care mult timp au fost atribuite fiului său Angelo, ridică în mod considerabil numărul desenelor cunoscute până acum. Primul carnet pare a fi făcut în întregime de mina lui Piranesi între 1740, data venirii sale la Roma, și începutul deceniului 1750—60, și cuprinde eboșe, in-

cercări pentru „vederi diferite”, o serie de note pentru viitoarele „Grotesti” și mai multe fantezii arhitectonice. Cel de al doilea se referă la o epocă mai târzie a vieții lui Piranesi și se recunoaște și participarea fiilor săi Angelo și Francesco; sînt studii de animale, vederi, „capricii”, fantezii... De un mare interes sînt și notele scrise, care sînt în general citate din Rafael, Palladio, elogii ale unor artiști, studii asupra arhitecturii romane, asupra Renașterii etc.

Un serial de operă

● Cu o transmisie de la Opera din Viena — Carmen în regia lui Franco Zeffirelli —, rețeaua engleză de televiziune BBC a lansat o „lună a operii televizate”, însumind 32 de ore de teatru liric TV în 29 de zile. Printre emisiunile programate se numără *Macbeth*, *Così fan tutte*, noul spectacol parizian cu *Lulu*, *Maeștrii cântăreții din Nürnberg*, *Hovanscina* și *Boema*.

Maugham, dramaturg

● Somerset Maugham este tot mai insistent redescoperit în calitate de dramaturg. Piesa sa *For Services Rendered* a văzut lumina rampei în aceste zile la teatrul din Nottingham, fiind cea de a treia piesă de teatru a autorului *Robilor*, care se joacă în prezent pe scenele engleze.

Viața Annei Ahmatova pe ecran

● Studiourile din Nîngrad anunță realizarea unui film despre viața poetei Anna Ahmatova (Anna Andreevna Gorenko, 1889—1966), inițiatori a curentului akmeist sau adamist, autoare a volumelor *Turma albă*, *Anno Domini MCMXXI*, *A Versurilor din Tașkent* și a *Poemului fără erou*.

Statistici

● Cinematograful francez a cunoscut în 1978 o creștere a numărului de spectatori cu 5,08 la sută în raport cu anul 1977. Numărul filmelor produse a atins cifra record de 326. Dar, după cum s-a constatat, producțiile americane reprezintă 33 la sută din filmele prezentate pe ecranele franceze.

Studii despre Pascal

● Numerele 597/598 (ianuarie/februarie 1979) ale mensualului *Europe* cuprind mai multe studii consacrate lui Blaise Pascal (1623—1662). Dintre acestea rețin atenția: *Le divertissement pascalien* et Jean Giono de Nelly Stéphane, *Pascal savant de Gerard Mrlhaud*, *Pascal et la question du style* de Robert André. Nu lipsește nici o cronologie Pascal întocmită de Gérard Milhaud.

Allan Howard

● Este considerat vedeta nr. 1 a teatrului shakespearian, Allan Howard jucind succesiv, de-a lungul a 15 luni, în patru roluri: Henric V, Henric VI, Marc-Antoni și Coriolan (în imagine). Cu *Coriolanus*, celebra Royal Shakespeare Company a făcut un lung turneu european încheiat la începutul lunii mai.

Patrick Modiano în traducere

● Cartea lui Patrick Modiano — *Rue des Boutiques Obscures* a fost tradusă în limbile germană, spaniolă, finlandeză, italiană, japoneză, norvegiană, suedeză. Editorii străini au făcut o adevărată pașune pentru această carte care a obținut recent Premiul Goncourt.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

MIHU VULCANESCU — PREMIUL „L'AUTORE” 1979 PENTRU POEZIE

● Studioul editorial *L'Autore* din Florența a organizat și anul acesta concursul *Edizione Marzo*, pentru opere inedite de poezie. Au participat 314 scriitori italieni și străini. După o primă selecție, juriul a restrins lista la 45 de nume. Poetul proclamat ales de juriu, dintre aceștia, este **Mihu Vulcanescu** (din România) pentru manu-

scrisul *Le cose inutili*. Rezultatul concursului a fost dat publicității în ziua de 10 aprilie 1979. ● Intre 19 aprilie și 4 mai 1979, Mihu Vulcanescu a avut la galeria de artă „Attis”, în colaborare cu Palazzo Vecchio, o expoziție de pictură, grafică, și ceramică, bucurându-se de excelente aprecieri din partea criticii de artă.

MIHU VULCANESCU: Dacia

● La a 5-a trienală a cărții de teatru și periodicele specializate de la Novi Sad (Iugoslavia — aprilie 1979) România a participat cu un stand reprezentativ, unul din cele mai cuprinzătoare ale acestei prestigioase expoziții. Juriul internațional a distins cu medalia de argint Editura Eminescu, pentru diversitatea și bogăția preocupărilor în materie de teatologie și, cu medalia de bronz, Editura Minerva, pentru volumele consacrate istoriei teatrului românesc. ● Anuarul internațional al teatrului, ediția 1978, editat de Asociația internațională a criticilor teatrali (în franceză și engleză, Varșovia, Krajo-wa Agencja Wydawnicza) cuprinde, în prima secțiune, câteva studii: despre noțiunea de critică, de dr. Petar Selem, președintele AICT. *Starea teatrului în lumea anglofonă* de Martin Esslin, *Drumul meu spre teatrul morții* de regizorul polonez Tadeusz Kantor, *Tendințele și perspectivele teatrului lumii a treia* de Cherif Khaznadar ș.a.

● În a treia secțiune se publică informații despre activitatea a diverse organizații internaționale

(printre care UNIMA, avînd-o pe Margareta Niculescu ca președintă a Comisiei de formare profesională, ASSITEJ, cu Ion Lucian ca trezorier), o listă a periodicelelor specializate din lumea întreagă (fiind notat „Teatrul”), o bibliografie pe anul 1977. Sînt interesante mențiunile privind activitatea peste hotare a unor personalități românești. În capitolul consacrat anului teatral australian se consideră drept cel mai important spectacol *Azilul de noapte* de Gorki montat de Liviu Ciulei la Old Tote Theater Company din Sidney. Iugoslavul Igor Mrduljas, vorbind despre evenimentele scenice ale anului în țara sa, relevă succesul deosebit al reprezentației cu *Peer Gynt* de Ibsen la Teatrul Național din Zagreb, în regia și scenografia lui Horea Popescu, considerîndu-l „monumental”, criticînd însă unele scene în care regia se vîdește a fi mai puțin exigentă de sine însăși. În sfîrșit, printre spectacolele prezentate la Teatrul Naționalilor, la Paris, e citat și acela cu piesa *Visul* de Dumitru Radu Popescu în interpretarea actriței Marie-Paule André.

rioașă rezistență a întinpinat municipalitatea pariziană din partea autorilor unui memoriu cu mii de semnături împotriva

„Inutilului și monstruosului turn Eiffel”. Printre semnatari: Alexandre-Dumas-fiul, Leconte de Lisle, Gounod, Sully Prud'homme, Verlaine și Maupassant. Dar același „monstru de fier” avea să-și capete apoi aprobarea din partea altor artiști: Seurat, Dufy, Utrillo, din partea poezilor Apollinaire („Bergère des nuages”), Léon Paul Fargue („Escalier de Pavénir”), Blaise Cendrars care, într-una din cărțile lui, proclamă „Parisul, orașul turnului unic”. (În imagine, unul din prospectele Expoziției universale, octombrie 1889, arătând nivelul construcției turnului.)

● Celebrul Turn Eiffel a implinit în această primăvară 90 de ani. Construit de inginerul Gustave Eiffel, turnul a constituit „clou-ul” Expoziției Universale din 1889, în ziua de 31 martie a acelui an însuși constructorul lui fixând tricolorul Republicii Franceze pe vârful turnului, la înălțimea de 300 m. Din prima zi a inaugurării a înregistrat 7 000 de vizitatori. Bineînțeles, aceștia au urcat cei 300 m cu piciorul; dar după ce s-au instalat ascensoarele în cele șapte luni ce au urmat inaugurării, s-au înregistrat 2 milioane de vizitatori. Media anuală actuală a vizitatorilor este în jurul cifrei de 2 milioane jumătate. O se-

Virginia Woolf desena pentru copii

● La Editura Stock a apărut un volum de povestiri pentru copii de Virginia Woolf cu desenele originale ale autoarei romanului *Spre Far*. La masa de scris romanciera desena adeseori personaje din cărțile sale.

Gérard de Nerval

● În posesia Bibliotecii naționale franceze a intrat de puțină vreme o colecție de manuscrise realizată de Antoine Spoelberch de Lovenjoul a piesei *Jodelot ou L'Héritier ridicule*, comedie inedită, în trei acte, în versuri, de Gérard de Nerval, manuscrisul original fiind considerat pierdut.

● Len Deighton a scris un roman-ipoteză, intitulat *Ungreened Isle*. SS-GB, care este acum, la scurt timp după publicare (în Editura Knopf), cel mai mare succes de librărie în Anglia. Ipoteza lui Deighton este o Anglie ocupată de nazisti în cursul celui de al doilea război mondial. O mișcare de rezistență se organizează împotriva ocupanților și a colaboraștilor locali. Pe coasta de sud a țărilor, nazistii au implantat în mare secret instalații atomice. Rezistența încearcă să pună mina pe planurile respective, pentru a le transmite în Statele Unite. În această acțiune și în altele asemenea este implicat, cu rol hotărâtor, eroul

Cum ar fi fost dacă...

principal al cărții, detectivul Douglas Archer. O vreme, el și-a văzut de anchetele sale asupra unor infracțiuni, crime și alte pricinii de drept comun. Naziștii l-au lăsat în pace, luându-l drept un tinăr Sherlock Holmes cu înclinații pentru sport și petreceri. Intrarea lui Archer în rezistență complică, însă, lucrurile și marea încordare începe să se desfășoare între el și agenții Gestapoului. Acțiunea este condusă cu mare simț dramatic dar și cu indispensabilul umor englezesc de către talentatul scriitor Len Deighton, despre care criticii cred că este pe cale de a deveni „un clasic al genului «Cum ar fi fost dacă...»”.

ATLAS

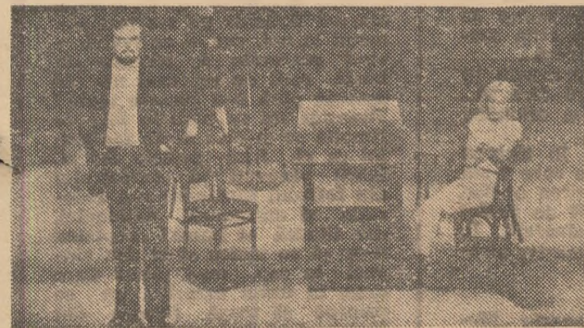
Atit de îndelungata tiranie a cuvintelor

■ ARTA de sinteză, mereu în căutarea propriei definiții, filmul este deocamdată numai suma artelor care îl compun, o sumă în care ponderea revine unuia sau altuia dintre termenii adunați. La început a fost cirul, după aceea literatura. Fapul că această literatură a evoluat de la Eugène Sue la Proust nu este o dovadă de evoluție a mijloacelor cinematografice. Ci a sufletului celor ce le minuiesc. Filmul se va naște numai atunci cind va deveni locul geometric al artelor care îl compun, renunțând să mai fie suma lor. Un Eisenstein, un Griffith, un Bergman, un Fellini au intruție clară a acestui adevăr, și există lungi secvențe în capodoperele lor care nu pot fi revendicate de nici o altă artă. Dar ei nu sint decât pionieri care fixează fragilele jaloane ale unei viitoare sfere artistice. În jurul lor cresc amenințătoare, gata să-l înghită, apele literare. Godard face jurnalistică, Resnais — roman analitic, Hitchcock — roman polițist, Visconti — roman frescă, Richardson — roman satiric.

Dar iată că slugărnind cuvintele, încercind să le imite expresiile și ticurile, filmul a învățat de la literatură totul, și poate chiar puțin în plus. Învățecii își depășesc de cele mai multe ori maestrul nu numai prin adausul de ingeniozitate, ci și prin lipsa de măsură. Filmul a învățat de la cuvinte tot ce se poate rosti, dar nu și faptul că se poate rosti și pe jumătate. Și astfel, filmele pier de propria lor exactitate. Văzute după ani, filmele, chiar cele mai bune, par demodate, par depășite. Explicația stă, cred, în concretețea excesivă a acestei arte, unde, văzindu-se totul, nu mai rămâne nimic de completat, unde, arătându-se totul, nu mai rămâne nimic de sugerat. Arta, marea artă, este o țesătură rară, o canava pe care să se poată broda mereu altceva, în timp ce filmul nu are spații albe care să poată fi populate. Despre rochia de bal a Anei Karenina, Tolstoi spune doar că este de catifea neagră, foarte decoltată, cu o garnitură de dantele venețiene. Nu sint decit coordonatele între care cititorul își imaginează, în felul său propriu, totul, în timp ce pe ecran aceeași rochie va avea o cusătură anume, conformă unei anumite mode trecute, deci mai mult sau mai puțin ridicole. O moarte poate să fie în literatură sublimă, poate să fie numai enunțată și să declanșeze revărsări de sentimente și idei; poate să fie descrisă în ceea ce are ea transcendent, prin ceea ce sugerează ea. În film, între idee și sugestie stă întotdeauna imaginea clară, în mod fatal realistă, și chiar naturalistă, care barează drumul ideii sau îl îngreunează. Și totuși, epica inundă întinse suprafețe de peliculă, așa cum secole la rind inundase pinzele pictorilor și grupurile statuare. Lunga naștere a filmului, lunga suzeranitate literară asupra lui nu trebuie să ne mire. Pictura s-a emancipat la fel de greu, muzica însăși s-a plecat în copilărie cuvintelor. Vin, sint convinsă, ani și poate secole în care cuvintele vor trebui să plătească umilindu-se pentru atit de îndelungata lor tiranie, și mai ales pentru că nu au spus și altora ce-au știut.

Ana Blandiana

Carte, film și piesă de teatru

● Marguerite Duras face parte dintre puținii autori care, după ce au scris un text în proză, îl pot transpune întocmai pe ecran și pe scenă, cuvint cu cuvint, și aceasta cu mare succes. *Hiroshima, dragostea mea*, *Moderato cantabile*, *Stăvilă la Pacific* sint exemplele cele mai celebre. Recent, a fost prezentat în premieră *Le Navire Night* (Vapour Night), ca film și spectacol de teatru. În film, Marguerite Duras însăși spune textul, în

timp ce Bulle Ogier și Dominique Sanda apar, fără cuvinte și alternativ, în rolul principal: acela al unei tinere suferind de leucemie și care face lungi confesiuni telefonice unui necunoscut. Pe scenă, actorii vorbesc, dar la persoana a treia: „El zice că...”, „Ea spune că...”. Se pare că modalitatea din film e mai convingătoare. În imagine, scenă din piesa de teatru cu Michel Lonsdale și Bulle Ogier.

Béjart : noi creații coregrafice

● După *Clar de lună*, pe muzică de Debussy, și *Spectrul rozei* (Weber), Maurice Béjart uimește din nou publicul cu două noi creații prezentate la Bruxelles. Este vorba de baletele *Mahler* și *Dra-*

goste de poet, acesta din urmă pe muzică de Schumann, în care rolul poetului este interpretat de însuși Béjart. În fotografie, scenă din baletul *Mahler*, cu Jorge Donn în rolul lui Gustav Mahler.

„Jacques fatalistul”

● Paul Vernière reia în colecția „Lettres françaises” manuscrisul celebru al operei lui Diderot, modernizându-i ortografia și aducind câteva variante interesante. Dar nu este singura calitate a acestei ediții. Este vor-

ba de o carte împodobilă luxos cu gravuri moderne (Hugues Bréhat) și cu reproduceri de diverse manuscrise. Inutil de precizat că aparatul critic este ireproșabil și că notele aduc numeroase clarificări.

Vieți de tinere femei

● *Tineretea femeilor* — istoria ei în texte și imagini se numeste o antologie realizată de Marie-Luise Konneker și publicată recent în editura vest-germană Luchterhand. Cartea cuprinde mărturii despre viața tinerelor fete și femei de acum 150, 100 sau 50 de ani, selecționate din lucrări literare și memorii ale unor scriitoare ca Marie-Luise Fleisser, Else Lasker-Schüler, Lou-Andreas Salomé, Tilla Durieux, Else Ury, Johanna Klemm, Anna Seghers etc. Un capitol important este dedicat condițiilor grele de muncă ale femeilor în vremuri mai îndepărtate, cu numeroase referiri la repertoriul scris de Adelheid Papp în 1909 și intitulat „Tineretea unei muncitoare”. Pe lângă aspecte esențiale ale existenței feminine din trecut, antologia încearcă să pună în evidență germele protestului împotriva vechilor rânduieii sociale, precum și contradicțiile, prejudecățile și discriminările care mai dăinuie în multe locuri și astăzi.

Recital Quasimodo

● Pe scena teatrului Flaiano din Roma, actorul Alessandro Quasimodo, fiul marelui poet italian (1901—1968), laureat al Premiului Nobel, a prezentat, în memoria tatălui său, un recital de versuri intitulat: *Quasimodo, făurar de vise*. Spectacolul, alcătuit în exclusivitate pe baza versurilor lui Salvatore Quasimodo, a reușit să contureze personalitatea sa artistică, intelectuală și umană.

Va reinvia strălucirea Châtelet-ului

● Venerabilul Teatru Châtelet își va lăsa luna aceasta cortina pentru a fi amenajat, conform exigențelor cerute de noul Teatru Liric Popular, ce-și va începe activitatea aici în septembrie 1980. Sala își va recăpăta strălucirea ei de altădată.

Lirică din R. S. Cehoslovacă

Julius Lenko

Barajul

Fruntea de beton lucește alb peste vale.
In ea — cutezanța gândului, in ea — zborul trudei.
Sint trist că, în curind, albastele valuri
Vor acoperi pentru totdeauna luncile și finetele.
Vor acoperi și livada in care tu odinioară
Mi-ai dăruit un trandafir — își amintești ? Nu ? —

Dar am credința că — precum trandafirul
valurile vor căpăta dulcea culoare roșie a asfințitului.
Și in întunericul nopții care va cobori
Vor izbucni focuri pe noile tărături.
Și mai minunate vor deveni meleagurile noastre natale
În ghirlanda luminilor și-n bucuria florilor.

Laco Novomesky

Minunată zi

În orașul acesta am tot numărat pe degete bătrinele cetăți, pină cind marele inecat in singe s-a tras spre seară in apele Vitavei, iar casele s-au ascuns in umbra tremurătoare.

La urma urmelor, totul se află in noi, și umbrele sint doar o parte a ceea ce trăiește in noi, bucurie ori groază,

Fără grabă coborit-am apoi in oraș fericit de o fi înțeles gândul naiv pe care mi-l arătau scenele, plin de poezia, pe care ne-o descoperă numele lucrurilor, și tainele existenței și esența lumii.

Toată lumea aceasta, care uneori ne bucură, alteori ne sperie.
Iar stejarii din drumul meu, își pierdeau deja aurita coroană, iar in jos, ca-ntr-un fluviu oamenii treceau, cu șepcile-n miini.
În circiuma aceea unde m-am așezat la o masă, spre a scrie toate acestea, câmile de bere și-au azvirlit deodată albele lor pălării.

Totodată m-au inveselit umbrele speriate, tremurătoare ; cum ne poate zgudui uneori imaginația, adeseori pustiitoare !

— Bună ziua !

Minunată zi !

Miroslav Florian

Ditiramb

Praga toată inundată in ploaia de aur ; pe străzile tale rătăcesc ca un bondar, ingreunat de praf, incapabil de zbor căci nu mă pot desprinde de sărutu-ți fierbinte, de tunsoarea perfectă a grădinilor tale.

și aruncă scintei luctoare deasupra coloanelor de automobile de sub capotele cărora se dezlănțuie caii scuturați de propria forță zmucindu-se nedomolit.

Esti ca un baraj lingă care primăvara își iuțește cursul

O, Praga cu haina ta verde cum să-ți dedic versuri cind pe creionul meu, s-au deschis muguri ?

In românește de ANATOL GHERMANSCHI

„Bun venit, in Oraşul Erou Leningrad!”

ITINERAR

Leningrad – Moscova

...**N**ENUMĂRATE ceaiuri „ruseşti”, în suporturi de argint, zahăr granitic, în tablete. Părăsim compartimentul cu paturi. În ferestre bate o dimineată de vară, cu picile crepusculare. Pe coridorul vagonului, o voce metalică frazează, nu fără solemnitate: „Bun venit, in Oraşul Erou Leningrad!”.

Turismul goneste prin piclă. Lumini galbene, albe, roşii — de gondole pe roţi: Veneţia Nordului. Undeva, plutind în neguri, aeriană, silueta Călareţului de Aramă. Intrăm în Nevski Prospect. Invie, în minte, sumedenie de protagonişti, gogolieni, cit şi eroi tragici ai lui Fiodor Mihailovici. (N-am visat a alerga vreodată, cu maşina, pe faimosul Prospect, unde caut umbre furisate de cinovnici umili şi cupeuri lăcuite, purtând Epanşcini, în fireturi de generali, cu Crucea Sfintului Gheorghe la git...).

„Evropeiskala” poate şi vrea să se ia la întrecere cu orişicare hotel de lux, din Occident. În stilul „Empire” al apartamentului, e nu ştiu cum să pui mina pe telefon, cerind Bucureştii, sau să declanşezi un program, în culori, la televizor.

Cu dificultăţi, noaptea nordică cedează unei dimineţi neguroase, dense, în vreme ce traversam podurile monumentale ale nenumăratelor canale. Aceste minuni articulate, care leagă malurile Nevel, sint străjuite de cai uriaşi, abia ţinuţi în friu de stăpînii lor de bronz. Apele negre călătoreşte agitate, atingînd, ici colo, buza caldarimului. O furtună cu vânturi dezlănţuite din Golful Finic a înnebunit, noaptea, apele care se smulg către uscat. Spre amiază, cerul se limpezeşte şi o rază de soare loveşte, ca un trăznet, în sulita înaltă, de aur, de pe Palatul Amiralităţii. Alt pod, peste alte ape, acum de oţel, şi pămînt sub poarta masivă a cetăţii Petro-pavlovsk. Afară de monumentalul sobor pravoslavnic din incintă, zidurile galbene, lutoase, n-au — ai zice — nimic glorios. Călcînd caldarimul din curtea subterană închisori, e cu neputinţă să nu revezi picul emoţionant al Decembriştilor, plutonul de execuţie, apoi galopul inspumat al calului, cu ofiţerul imperial, năvălind cu ucuzul graţierii... Caldarimul cu dale a fost tocit de căruţe şi lungi convoaie de deţinuţi epuizaţi, minaiţi către sinistrele nemărginiri ale Siberiei. Reflectorul unui soare nevăzut aruncă în depărtare un sput de argint, peste făptura argintie a crucişătorului „Aurora”. Chipul inflăcărat al lui Lenin apare şi el — exploziv — în mulţimea bulucită în Gara finlandeză, aidoma salvei trase în direcţia Palatului de Iarnă. Istorie! Peste tot locul palpita istoria! Petru cel Mare, bronzul înalt al lui Puşkin dominînd arbori desfrunziţi, comorile Ermitajului, istoricul guvern provizoriu, Blocada cu noianul inumanelor suferinţi ale eroilor leningrădeni, supraaglomeratele cimitire, peste care s-a înălţat apoi, triumfătoare, Viaţa...

INTRO scrisoare din 1878, către fratele său Nicolae, Fiodor Mihailovici caligrafiază: „Am închiriat o locuinţă aşezată pe colţul străzii Iamskaia cu fundătura Kuznecini (în apropiere de biserica Vladimirovsk). Casă cu nr. 2 şi 5, apartamentul nr. 10...”.

Iar Anna Grigorievna notează, într-altă parte: „Locuinţa noastră avea şase odăi, o mare încăpere în care adăposteam cărţile; o bucătărie, toate aflîndu-se la primul cat. Şapte ferestre dau spre fundătura Kuznecini...”.

Urcam, nu fără stringere de inimă, scara cu trepte de piatră, tocite (lavane cu bolti masive şi scunde), pînă la uşa de intrare. Din ferestrele salonului, şi azi, sub cerul de plumb, contemplăm acelaşi peisaj citadin, pe care, cu ani în urmă, îl avea în ochi Scriitorul. Liubov Fiodorovna, fiica lui Fiodor Mihailovici, îşi aminteşte că „...pe masa sa de lucru domnea o ordine desăvîrşită. Ziarele, cutile cu ţigări, vrafurile de scrisori, cărţile... — toate trebuiau să se afle la locul lor”. (Aidoma clipei de-acum).

Zăbovim lungi clipe, cu fiori, în biroul Uriaşului, în faţa mesei sale de lucru, dominată de două sfeşnice. În spate, o canapea de plus verde, pe care se odihnea El, în nopţile de veghe, sorbind, îngîndurat, ceaiuri cu esenţă tare, datăteare de insomni. Un şnur verde despărte masa Lui de spaţiul de trecere. Dintr-o pornire fetişistă, cerem îngăduinţa unei bătrîne doamne — străjerul tăcut al solemnităţii biroului — să atingem cu palma tăblia sacră a mesei, pe care s-au plămădit Fraţii Karamazov.

...De undeva, de-alături, duhînd a coniac, într-un halat soios, bătrînul Karamazov, cu ochii injectaţi, priveşte undeva, peste zi-

duri, aţîntînd auzul. Se aud în grădină paşi? Oare, într-adevăr, c... Gruşenka?! Ivan e departe, la Moscova. Aliaşa se află sub blînda binecuvîntare a stareţului Zosima... Dar ticălosul? Ticălosul de Dmitri? Gruşenka... Dmitri... Doar petreceri sălbatice cu tarafuri de țigani, la Mocroe... Patimă oarbă. Urgia unui sînge vîind de poftă nestăvilită. Lepădătura de Smerdiakov o fi lăsat porţiţa descuiată? Ochii bătrînului libidinos ard pînă la incandescenţă...

Ceasornicul de masă, încastrat în lemn de tek, a încercat în clipa morţii Demiurgului: miercuri, 28 ianuarie, orele 9 fără 20... Camera copiilor e la fel de scufundată în linişte, ca şi celelalte. Afară, vîntul de iarnă involburcăză iarăşi apele Nevei.

Tulburătorul pelerinaj a luat sfîrşit. Abia noaptea, în tăcerea hotelului, putem realiza locul înalt şi incomparabil pe care l-am cercetat. Aşteptăm salva tunului, care să anunţe revărsarea apelor, fierbind în Golful Finic. Vîntul aleargă printre cele 140 de fîntîni arteziene, străjuind monumentalitatea palatului Petrodvoretk. În sala „mică” a lui Petru cel Mare, din Ermitaj, tronul masiv, alcătuit în Anglia din argint aurit, trozneşte august...

LA MOSCOVA, deasupra marelui magazin „Mediodia”, într-o clădire cu 17 etaje, sintem întîmpinaţi, în prag, de autorul faimoasei Povesti din Irkuţk. Haină de catifea, doi ochi sinilii, urma unor ani care au zburat ca nişte frunze voloase, eliberate dintr-un crîng de mestecenii. Nici un dram de afectare. La Moscova, ca şi la Bucureşti, dramaturgul este egal, echilibrat perfect pe o vibraţie interioară, imperceptibilă.

— Astă seară plec la Riga. De acolo, în două zile, la New York. Cunoşti Riga?

— Mi s-a jucat prima comedie, în 1958, şi la Riga: Masca lui Neptun.

— Masca lui Neptun? L... Masca... Neptun? (brusc declie de memorie). Am văzut-o! Cu ani în urmă la Bucureşti, împreună cu prietenul Sică Alexandrescu. Un mare meşter al comediei. Goldoni, Caragiale... Un om deosebit.

Îşi şterge ochelarii, spunîndu-mi că este prieten şi cu Mihail Borechet, pe care l-a reîntîlnit, recent, la Paris.

— Va să zică, scrii teatru?... (Zimbeşte). Odată adăpat la apa asta fermecată, e cu neputinţă s-o părăseşti. Voi, românii, sinteţi... aveţi date multe autentice, pentru teatru. Un popor care întruneşte... Bei un păhărel de Porto?

Trage dopul şi ciocnim un vin licoros, cu parfumuri exotice. — Sinteţi un popor care întruneşte exuberanţa italiană cu subtilitatea şi spiritul galic. O imbinare fericită, mai cu seamă pentru teatru.

Îi povestesc lui Arbuşov că la Leningrad, la teatrul lui Tovstogonov, am văzut, cu două seri în urmă, Pretul lui Arthur Miller. Intr-o interpretare superselectă, cu nenumărate şi delicate măiestrii.

— Cu ani în urmă, acest vrăjitor — tatăl Vrajitoarelor din Salem — mi-a pus în scenă, pe Broadway, Poveste din Irkuţk.

Mă ospătează pe loc cu o votcă siberiană.

— Da. Abia aştept să revin la Bucureşti. Actori ca neasemuitul Calboreanu, Aura Buzescu, Ciulei, Radu Beligan sint greu de întîlnit oriunde. Aţi avut şi aveţi actori remarcabili. Dramaturgii gîndesc că se simt foarte obligaţi faţă de această fericită stare de lucruri.

Plodez cu foc pentru cîteva piese româneşti, pe care nu le cunoaşter: Acord, Cititorul de contor, A cincea lebădă...

— Ale dumitale? Foarte interesant!

— Din păcate — zic — sint ale lui Paul Everac.

Actriţa Arbuşova, o forţă neobosită a Teatrului Comsomolului din Moscova, intră în scenă, cu enorme ceşti cu nes.

— Se poate?! De ce sint goale paharele?!

— Poate pentru că... le-am golit noi — zimbeşte dramaturgul, începînd să povestească cum i-a scris primul referat, la prima piesă a tînarului Şukşin.

Licoarea siberiană — în ambianţa Arbuşovilor — aduce o substanţială creştere de temperatură, mărînd tensiunea, ca la teatru. Presimt, îmbrăcîndu-mă, că dacă n-ar fi fost Riga şi New York-ul ne-ar fi prins zori moscovite.

I. Grinevici

Cu o mină în cer
şi alta pe muntele
de pietate

● ŞTIAM că luna mai e luna nebuniei din dragoste, cînd inima culege rouă de pe trandafiri, dar, iată, zilele se arată mult mai vesede decît mi-aş fi închipuit. Federaţia de fotbal (ar trebui s-o înlocuiească cineva în foi de viţă şi s-o pună la borcan), supărată c-a pierdut şansele de calificare în Cupa Europei, a desfiinţat echipa naţională de fotbal. O asemenea măsură fistichie nu s-a mai pomenit la noi, dar — ce vrei? — cînd soarelele de pătruns în burta roţii de caşcală nu se opreste pînă n-o ronţăie toată! Povestea mi se pare la fel de timpită ca şi cînd ai da foc rîului ca să frigi peştele din el. Marii vinovaţi ai dezastrului din fotbalul românesc sint federaţia şi antrenorii naţionalei, dar fiindcă ei impart dreptatea n-or să se apuce să-şi dea singuri în cap, nu-i aşa? Care drac, la urma urmelor, nu se pricepe să tragă foloase din Scriptură?! Sper că insula care păstrează tiparul primului pas încercat de Afrodita ne va limpezii drumul, întărînd-ne minia, căci altă salvare nu vîd.

Mal la răsărit de Oborul cu pagubă, în campionatul care s-a întrerupt acum pentru zece zile, două echipe merită urmărite cu atenţie: Dinamo Bucureşti şi F. C. Argeş. Două pâlării galbene într-un lan de negară. Parcă niciodată pînă acum, mîile de înşi care umplom peluzele nu ne-am invirtit atît de mult pe un singur picior invirtit în pene de corb. Dinanţo a invins duminică, pe Chimia Rm. Vilcea, după ce-a trecut prin apele spaimei. Dinu şi Tălnar sint jucătorii de excepţie ai formaţiei din Ştefan cel Mare, în stare să frîngă orice tulpină cu otravă. Argeşul a pierdut în faţa Sportului studentesc, pentru că Dobrin, (înut vreme îndelungată departe de stadion, risipeşte încă prea puţin fantezie. Fundaşul bucureştean Munteanu a înscris un gol cum se vede în lume numai o dată la cîteva ani.

Jos, la muntele de pietate, unde, spre sfîrşitul campionatului, se amancează suflet, ceas, jilecă, papagalii, chermeze, că-masa lui Christos şi tot ce poate fi schimbat pe goluri, se zbat în funie şapte echipe. Mă bucur sincer că U.T.A. şi-a lungit miinile spre lună. La Arad au înflorit totdeauna legende. Dar cum să explic scorul fluviu realizat de Jiul în compania A.S.A. Tg. Mureş? Primăvara e un palat al tirgurilor.

Fănuş Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură şi artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAŞCU